

City Deal Openbare Ruimte
Toolbox integrale aanpak openbare ruimte

> home

Wat vind je in de Toolbox integrale aanpak openbare ruimte?

Bij een integrale aanpak voor de openbare ruimte komt veel samen: transitieopgaven, ambities, stakeholders met elk hun eigen kenmerken en culturen. Tevens wordt er continue geschakeld tussen verschillende niveaus: strategisch, tactisch, en uitvoering. Deze toolbox biedt ondersteuning in het komen tot een integrale aanpak, in de vorm van beschrijving van processtappen, tools, beknopte overzichten en tips.

Hoe is deze Toolbox opgebouwd?

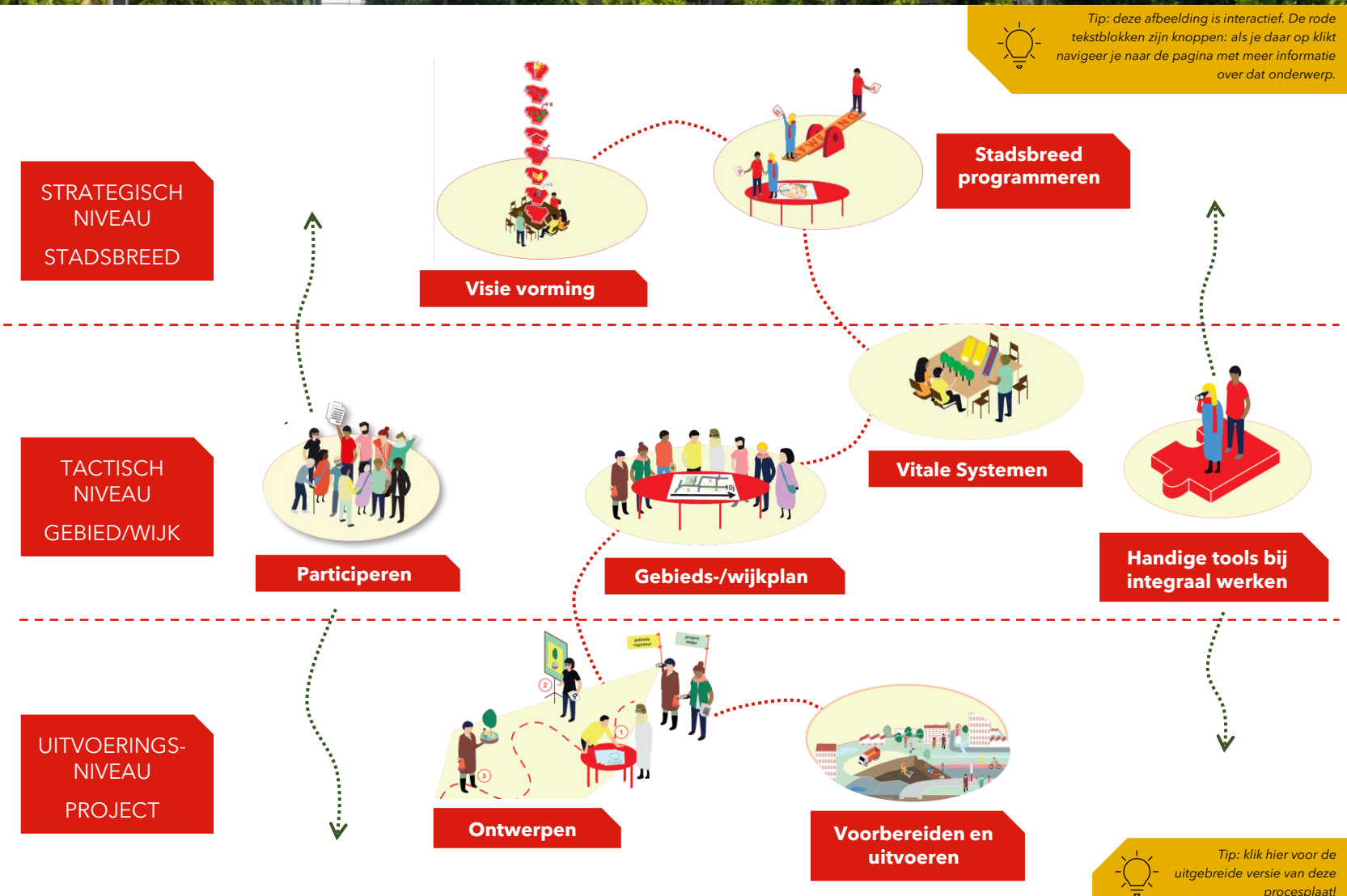
Op de afbeelding hiernaast zie je hoe de partners van de City Deal het proces van integraal programmeren zien. Deze procesafbeelding vormt de kapstok van deze toolbox. We zien drie schaalniveaus. Het proces start op stadsbrede schaal (strategisch niveau), via een aanpak op gebieds- of wijkniveau (tactisch niveau) naar straat- of projectniveau (uitvoeringsniveau). Het proces richting een integrale openbare ruimte loopt meestal iteratief door de drie schaalniveaus heen. De focus in deze toolbox ligt op het tactisch niveau en het uitvoeringsniveau.

Deze toolbox is geschreven voor alle gebiedspartners die met elkaar werken aan een integrale aanpak voor de openbare ruimte. De grootste groep 'gebruikers' zijn gemeenten, daarom is de toolbox vanuit dat perspectief geschreven.

Hoe gebruik ik deze Toolbox?

Je kan op verschillende manieren door deze toolbox heen:

- Gebruik de pijlen links en rechts (of scroll) om naar de volgende en vorige pagina te gaan.
- Ga naar 'zoeken op onderwerp' voor een overzicht van de inhoud van de toolbox.
- Klik op een knop in de processchema's voor meer informatie. Door op home te klikken kom je altijd weer op deze pagina uit.

[> zoeken op onderwerp](#)[Naar het procesoverzicht](#)

Integraal werken op verschillende niveaus, hoe ziet dat eruit?

[Naar de eenvoudige procesplaat integraal werken](#)[Naar de uitgebreide procesplaat integraal werken](#)[Naar informatie over het strategisch niveau](#)[Naar informatie over het tactisch niveau](#)[Naar informatie over het uitvoeringsniveau](#)

Hoe geef ik invulling aan het versnellen van transitieopgaven op tactisch niveau?

[Naar vitale systemen](#)[Naar het gebieds-/wijkplan](#)[Naar participatie op het tactisch niveau](#)[Datagedreven werken](#)

Hoe werk ik (integraal) samen met verschillende organisaties?

[Naar de verschillende organisaties en kenmerken](#)[Naar randvoorwaarden voor samenwerking](#)[Naar samenwerkende organisaties](#)[Naar benodigde competenties voor integraal werken](#)

Hoe borg ik samenwerking in de uitvoeringsfase/projectfase?

[Naar opdrachtformulering](#)[Naar de route richting VO](#)[Naar de route richting DO](#)[Naar de voorbereidingsfase](#)[Naar uitvoering en gebruik](#)

Welke tools helpen mij in het proces van integraal (samen) werken?

[Het Ambitiweb](#)[Barcode Utrecht](#)[Het Integraal Gebiedsplan](#)[MKBA](#)[Veiligheids-effectrapportage](#)[De Omgevingswijzer](#)[Integrale Ontwerpmethode OR](#)[Leidraad Openbare Ruimte \(Groningen\)](#)[Factor C analyse](#)[Multi Criteria Analyse \(MCA\)](#)[Informatiekaart integraal programmeren](#)[De Wijkatlas](#)[Samenwerkingswaaier](#)[Groenblauwe netwerken](#)[Aquathermieviewer](#)[Maatlat groen en klimaatadaptief](#)[Puntensysteem natuurinclusief bouwen](#)[MVI-criteriatool](#)[StraaD](#)[BREEAM gebiedsaard en gebiedsvisie](#)[Puntensysteem natuurinclusief bouwen](#)[Waardengenerator \(toolbox\)](#)[IGP Kennis Portaal](#)[Checklists integraal werken in de uitvoeringsfasen](#)

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

Wat is het strategisch niveau?

Integraal werken op strategisch niveau is het in samenhang bekijken hoe lange termijn doelen van belanghebbende partijen (zoals gemeenten, woningcorporaties en netbeheerders) binnen openbare ruimte in de hele stad (of gemeente) gehaald worden. Basis voor een strategie is een samenhangende visie voor de stad: wat willen we op het gebied van energie, water, afval en mobiliteit, duurzame verstedelijking en de sociaal-maatschappelijke duurzaamheid van de stad? Hoe versterken deze elkaar? De visie moet vervolgens vertaald worden in samenhangend beleid en strategieën waarlangs de lange termijn doelen worden gerealiseerd. De strategie biedt de randvoorwaarden voor het stedelijk programmeren in de openbare ruimte.

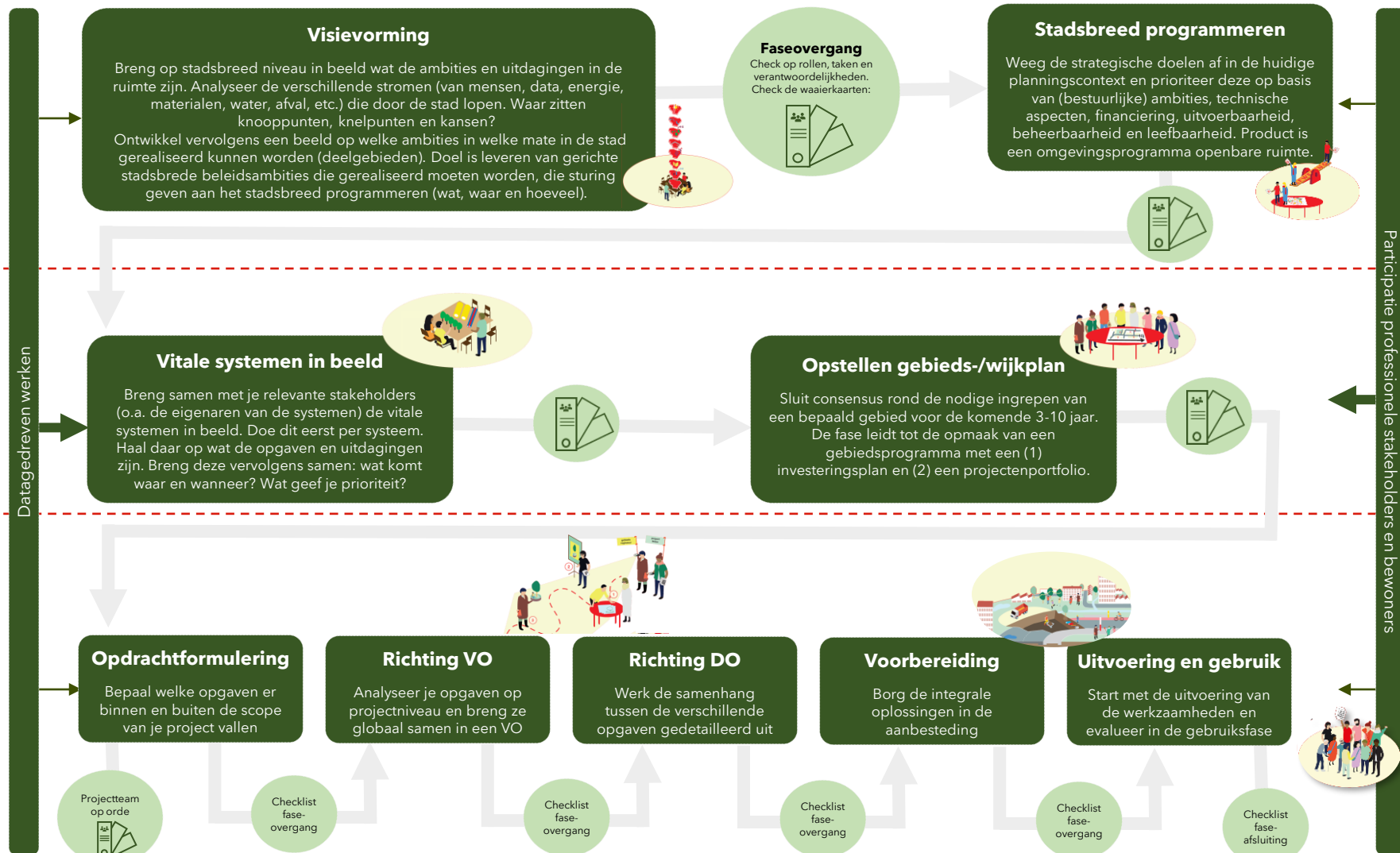
Wat is het tactisch niveau?

Op het tactische niveau komen opgaven in een gebied en praktische beperkingen samen. Er wordt integraal gekeken naar verschillende aspecten: boven- en ondergrond, fysieke en sociale. In deze 'tussenschaaal' proberen we werk-met-werk te maken, problemen tijdig te identificeren en de overlast voor bewoners, ondernemers en bezoekers te verminderen. Dit vraagt om een juiste afweging van schaarse middelen zoals ruimte, tijd, geld en capaciteit. Op de lange termijn creëer je zo meer toegevoegde waarde. Dit speelt zowel bij gebiedsontwikkeling, beheer en onderhoud als bij de vervangingsopgave van ondergrondse infrastructuur.

Wat is het uitvoeringsniveau?

De integrale aanpak van de openbare ruimte staat of valt met een goede integrale uitvoering. Als iedere afzonderlijke organisatie alleen vanuit haar eigen planning en uitvoering denkt en handelt, is het gevolg een veelvoud aan graafwerkzaamheden en het bijbehorende risico op graafschade, veel overlast voor bewoners en uiteindelijk ook een weinig efficiënte omgang met schaarse arbeid en tijd. Bij een integrale uitvoering worden (onderhouds)planningen op elkaar afgestemd, zodat zoveel mogelijk werk slim gecombineerd kan worden. Dat vraagt een accurate en transparante informatie-uitwisseling tussen verschillende partijen. Projecten die meervoudige opgaven in een participatief ontwerpproces realiseren, kennen minder proces- en faalrisico's. Door een slimmer ontwerp wordt ambitieverlies voorkomen, waardoor de transitieopgave doelstellingen in versnelde mate gerealiseerd worden.

Tip: een (fase)overgang betekent nieuwe rollen, taken en verantwoordelijkheden. Klik op het symbool van de samenwerkings-waaier voor meer informatie hoe je hiermee rekening houdt.

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> strategisch niveau

Terug naar de uitgebreide procesplaat

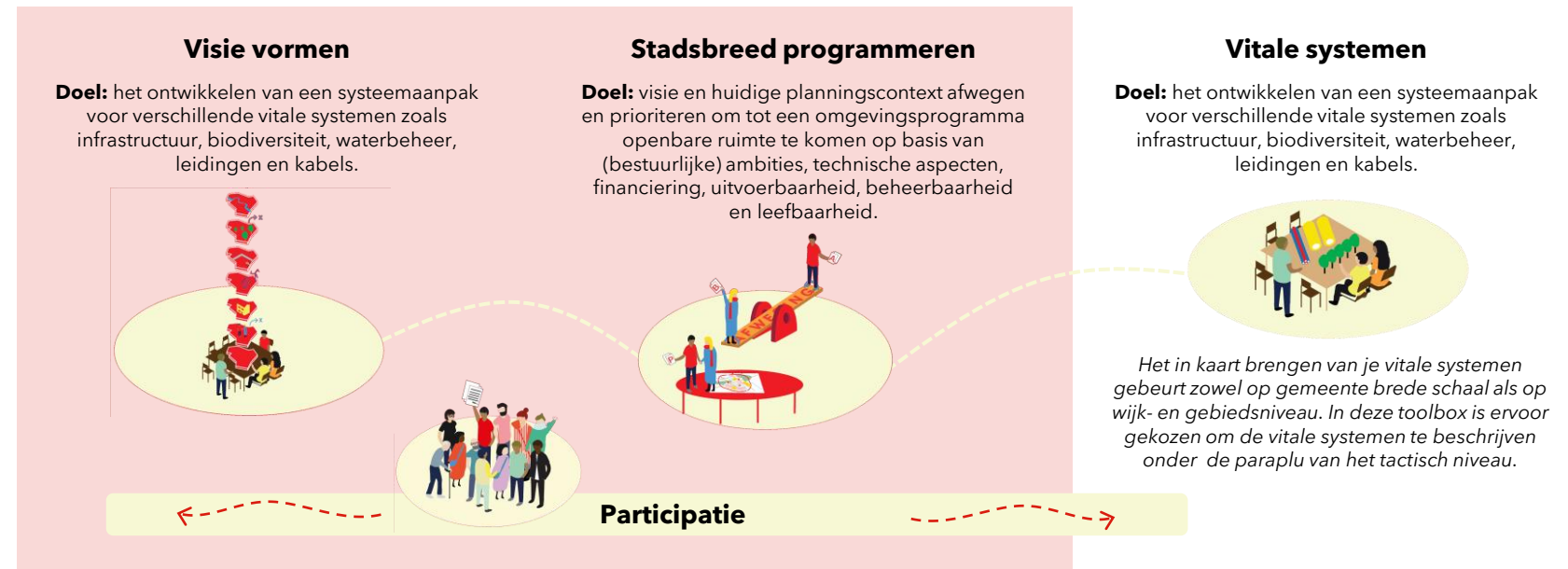
Strategisch niveau: stadsbreed programmeren

Het strategisch niveau heeft de geformuleerde visies van betrokken stakeholders als basis. Een visie bevat lange termijn stadsbrede ambities op het vlak van onder andere hitte, water, biodiversiteit, mobiliteit, ruimtelijke kwaliteit, energie, wonen en sociale doelstellingen.

Zonder een toekomstvisie voor de openbare ruimte in de stad is integraal programmeren niet mogelijk. De visie brengt alle transities in beeld. Daar waar kennis ontbreekt bijvoorbeeld op het gebied van sociale opgaven of de biodiversiteit, moeten verdiepende onderzoeken plaatsvinden. Wanneer een stadsvisie is ontwikkeld, worden kansen en knelpunten samengebracht. De omgevingsvisie, knelpunten in de openbare ruimte, vervangingsopgaven en nieuwe opgaven komen samen met strategische projecten in het kader van stadsontwikkeling en plannings van samenwerkingspartners. Om hieraan vorm te geven is samenwerking nodig: tussen stadsbeheer, stadsontwikkeling, commerciële partijen en nutsbedrijven.

Het stadsbreed programmeren vertaalt zich uiteindelijk naar een duidelijk programma dat gebieden definieert om aan de slag te gaan, prioritaire projecten bepaalt, rekening houdt met vitale systemen en een investeringsovereenkomst en -plan bevat. Een systeemaanpak voor vitale systemen als infrastructuur, biodiversiteit en water vormt het omslagpunt richting het tactisch (gebiedsniveau). In deze toolbox wordt het strategisch niveau niet verder uitgewerkt.

Strategisch niveau Afwegen op stadsbrede schaal

Check voordat je start in de Tussenlaag op tactisch niveau:

- Is er een lange termijn toekomstvisie beschikbaar op stadsniveau met ambities voor bijv. de thema's hitte, water, biodiversiteit, wonen en gezondheid voor jouw deelgebied?
- Is er een stadsprogramma of zijn er uitvoeringsprogramma's beschikbaar met ambities, technische aspecten, financiering, uitvoerbaarheid, beheer- en leefbaarheid?
- Zijn er procesaanpakken voor het omgaan met vitale systemen als infrastructuur, biodiversiteit, waterbeheer, kabels en leidingen voor de stad en jouw (deel)gebied?

Mocht dit niet aanwezig zijn, is het aan te raden om deze producten eerst op te stellen, voordat je met een gebied- of wijkaanpak start. Vindt er een overgang plaats van het strategisch niveau naar tactisch niveau? Besteed dan aandacht aan samenwerking, rollen en taken.

[Naar afwegingshulp op tactisch niveau](#)
[Naar afwegingshulp op uitvoeringsniveau](#)

[> proces integrale afwegingen](#)
[> procesoverzicht](#)
[> tactisch niveau](#)
[Terug naar de uitgebreide procesplaat](#)

Tactisch niveau: afwegen binnen een gebied

Gemeenten willen goed afwegen hoe, waar en wanneer op korte en middellange termijn de diverse ambities in de openbare ruimte worden gerealiseerd. Dit gebeurt op gebiedsniveau: de tussenschaal tussen de (stadsbrede) omgevingsvisie en het projectniveau.

Op dit tactische niveau komen de opgaven in een gebied en de praktische beperkingen samen. Er wordt integraal gekeken naar verschillende aspecten: zowel boven- als ondergrond en fysiek als sociaal. Op de tussenschaal kunnen we werk-met-werk te maken, problemen tijdig te identificeren en de overlast voor bewoners, ondernemers en bezoekers te verminderen.

Hieronder staan de belangrijkste stappen op tactisch niveau weergegeven. Het is verstandig om eerst naar de belangrijke ('vitale') systemen te kijken en de wensen en noden van inwoners en andere betrokkenen in een gebiedsprogramma een plek te geven. Het gebiedsprogramma kan dan omgezet worden naar ontwerpen. Gaande dit proces kunnen er altijd momenten van heroverweging zijn, bijvoorbeeld naar aanleiding van participatie.

[Naar vitale systemen](#)
[Naar gebieds-/wijkplan](#)
[Direct naar de toolbibliotheek](#)

Tactisch niveau Afwegen opgaven op gebiedsniveau

[Naar afwegingshulp op strategisch niveau](#)

Vitale systemen

Doel: het ontwikkelen van een systeemapak voor verschillende vitale systemen zoals infrastructuur, biodiversiteit, waterbeheer, leidingen en kabels.

Maken gebieds-/wijkplan

Doel: wensen en noden van burgers, beheerders, ontwerpers en andere betrokkenen op projectniveau geborgd in een gebiedsprogramma voor de komende 10 jaar.

Ontwerpen

Doel: het gebiedsprogramma omzetten naar ontwerptraject(en), rekening houdend met verschillende wensen en belangen.

Ontwerpen gebeurt zowel op wijk- en gebiedsniveau als projectniveau. In deze toolbox is ervoor gekozen om het integraal ontwerpen van de openbare ruimte te beschrijven onder de paraplu van het uitvoeringsniveau.

Participatie

Doel: Co-creatie in het gebiedsproces, om te komen tot een gedeelde en gedragen inrichting en ontwerp voor de openbare ruimte.

[Naar afwegingshulp op uitvoeringsniveau](#)

[> proces integrale afwegingen](#)[> procesoverzicht](#)[> tactisch niveau](#)[> vitale systemen](#)

Wat zijn vitale systemen?

We noemen een systeem 'vitaal' als het functioneren van de stad afhankelijk is van de werking van het systeem. Vitale systemen hebben netwerken en verbindingen in het fysieke domein. Voorbeelden van vitale systemen zijn: bovengrondse infrastructuur (mobiliteit), ondergrondse infrastructuur (kabels en leidingen voor waterbeheer, energie en data) en biodiversiteitnetwerken.

Vitale systemen houden zich vaak niet aan gemeentegrenzen (ze reiken verder). Een aantal vitale systemen is in handen van derden zoals nutspartijen en drinkwaterbedrijven. De systemen kennen hun eigen transities en specifieke uitdagingen, zoals de energietransitie en netcongestie. Het integraal in beeld brengen van vitale systemen vraagt samenwerking. De gemeente heeft ander partijen en hun bevoegdheden nodig om prioriteiten te kunnen stellen in de openbare ruimte.

Een stap afgerond? Doe een check op samenwerking, rollen en verantwoordelijkheden.

Aan de slag met vitale systemen:

Inventariseren

A. Start met een systeemanalyse 1

Check wat er aanwezig is en wat de plannen zijn voor riolering (incl. bovengronds en ondergronds hemelwater), drinkwater, energie, mobiliteit, afval, data en groen/natuur. Maak de langetermijnplanning goed inzichtelijk, evenals eventuele rek in deze planningen.

B. Omgevingsvisie en Omgevingsplan 2 3

Wat staat er in de Omgevingsvisie (en evt. het -plan) over vitale systemen? Welke ambities worden genoemd die raakvlakken hebben met vitale systemen?

C. Leer de individuele systemen begrijpen

Breng in beeld wie er over welk systeem gaat. Haal bij hen op: Wat is hun belang? Wat zien zij als knelpunt? Welk plan hebben zij? Breng deze informatie voor jouw gebied bij elkaar. Breng dit samen in een centraal systeem dat toegankelijk is voor jouw gemeente én de relevante stakeholderpartijen die over deze systemen gaan.

D. Ga in gesprek met de relevante stakeholders/eigenaren 4

Bepaal de vorm waarop je de gesprekken organiseert. Ken je de stakeholders al, en stellen zij zich open voor een gesprek in groepsverband? Ga tijdens het gesprek in op de onderwerpen die bij C staan beschreven en bespreek hoe je met elkaar gaat samenwerken. Vertaal dit per stakeholder in afspraken, inclusief wijze van escaleren bij onvrede.

E. Breng de samenhang tussen systemen in beeld

Breng met een ruimtelijke (GIS) analyse de samenhang in beeld. Dit gaat verder dan 'waar lopen de buizen'- onderzoek ook waarom ze daar liggen en de voor- en nadelen daarvan (vanuit historisch perspectief). Het gaat ook om de onderlinge relaties en afhankelijkheden: voldoende netcapaciteit is bijv. een voorwaarde voor een mobiliteitssysteem met veel elektrische (deel)auto's.

Keuzes voorbereiden

F. Waar zijn keuzes nodig? 3

Als alles samen kan en past, zijn afwegingen en keuzes niet nodig. Vaak is dat niet het geval. Breng dan de belangrijkste plannen (kansen) en knelpunten voor de systemen gezamenlijk in beeld. Ga expliciet in op technische haalbaarheid, duurzaamheid, sociale aspecten, beheersaspecten (einde levensduur) en (aankomende) wetgeving.

Prioriteren doet pijn. Het vraagt daarom om een goede voorbereiding. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van het formuleren van een afwegingskader en het ontwikkelen van een aantal varianten.

G. Wie maakt die keuzes? 5

Bepaal vervolgens wie aan de lat staat en het mandaat heeft om de keuzes te maken. Wie heeft een regierol? En wat houdt die regierol precies in?

H. Maak keuzes, wanneer is het goed? 6 7

We vinden het 'goed' als:

- de grond zo lang mogelijk niet open hoeft; want hoe vaker de grond open hoe meer faalkosten en overlast voor bewoners.
- de ambities uit de Omgevingsvisie worden gerealiseerd.
- de stakeholders / de eigenaren van de vitale systemen en de gemeente duidelijk de verwachtingen en richtlijnen in beeld hebben en daaraan kunnen voldoen.

De partijen binnen de gemeente met een formele verantwoordelijkheid kiezen samen een variant en leggen vast wat prioriteit krijgt.

Naar het gebieds-/wijkplan

Relevante tools:

1 Naar het IGP →

Neem het IGP door ter inspiratie en om een goed beeld te krijgen van de eerste processtappen en benodigde informatie rondom vitale systemen.

2 Naar de Omgevingswijzer →

De 12 thema's van de Omgevingswijzer geven je (evenals het Ambitieweb) een goede 'checklist' van de informatie voor bijvoorbeeld beleidsdocumenten.

3 Naar het Ambitieweb →

Zie uitleg 'Omgevingswijzer' hierboven. Ook helpt het web confrontaties visualiseren.

4 Naar Samenwerkingswaaier →

In de waaier lees je over de organisaties waar je mee samenwerkt, met elk hun eigen kenmerken en culturen.

5 Naar Factor C →

Factor C helpt bij het opstellen van een stakeholderanalyse: heb je scherp wie de keuzes maakt?

6 Naar MCA →

7 Naar MKBA →

Een MCA en MKBA kunnen je helpen met het maken van afwegingen.

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> tactisch niveau

> gebieds-/wijkplan

Wat is een gebiedsplan/wijkplan

Aan de gebiedsgerichte programmeertafel wordt bij consensus besloten over de nodige ingrepen van een bepaald gebied voor de komende drie tot tien jaar. Rond de programmatafel worden wensen en noden van burgers, beheerders, ontwerpers en andere betrokken baathouders voor een bepaald gebied samengebracht. De fase leidt tot een gebiedsprogramma met een investeringsplan en een projectenportfolio.

Vaak zijn voorbereidingsstafels en beslistafels nodig. Er zitten verschillende mensen aan die tafels. Voorbereiders moeten eventuele conflicten naar de beslistafel kunnen brengen. Beslissers moeten integrale afweging maken en doorzettingsmacht hebben om besluiten uit te voeren.

Het is de fase waarin de werelden van ontwikkelen en beheren met elkaar botsen, ieder met eigen waarden en gewoonten. Het goed "botsen" van ontwikkelaar, beheerders en andere betrokkenen aan de programmeertafel is van groot belang om bij de uitvoering onvoorziene spanningen en conflicten te voorkomen. Het gebiedsprogramma is daarmee de beste remedie tegen het zogenaamde "tactische gat".

Aan de slag met een gebiedsplan/wijkplan - programmeertafel

Opstellen
projectprofiel

A. Maak onderscheid: beheer, transitie of ontwikkeling

Beheeropgaven, transitie opgaven (denk aan: energietransitie, klimaat, vergroening, mobiliteit) en gebiedsontwikkelingen hebben een andere aanpak en integratie dynamiek. Wees je bewust hiervan en bepaal het doel van je procesaanpak.

B. Maak cultuurafspraken 1

Wat kenmerkt de cultuur van jouw organisatie? De cultuur bepaalt dit de wijze waarop jij komt tot een kwalitatief gebiedsprogramma. Leg eventueel vast hoe je binnen het proces met helpende of hinderende cultuuraspecten omgaat.

C. Breng de transitieopgaven in beeld 2 3

Welke transitieopgaven zijn er en hoe vertalen we die op gebiedsniveau door? Bepaal wat moet, wat wenselijk is en waar middelen voor zijn. Kunnen we deze toetsen op haalbaarheid? Maak expliciet hoeveel er bijgedragen wordt aan de beleidsdoelstellingen en hoe gemonitord wordt.

D. Breng de geldstromen in beeld 4

Ontschotten: welke geldstromen zijn er en kunnen deze gebundeld worden? Maak de geldstromen inzichtelijk.

E. Inventariseer de externe opgaven en budgetten 4

Welke opgaven hebben de externe stakeholderpartijen zoals coöperaties, de eigenaren van kabels en leidingen en het waterschap? Breng deze in beeld. Maak waar nodig gebruik van de informatie die is opgehaald bij vitale systemen.

F. Wijkanalyse 2 3

Analyseer de anatomie van de wijk, zowel sociaal (incl. veiligheid) als fysiek.

G. Inzicht in de sturende opgaven

Wat zijn beweegbare sturende opgaven die de prioriteit van acties kunnen beïnvloeden? Denk aan sociale veiligheid of grote events als Tour de France.

Rollen en taken
bepalen

H. Benoem de projectgroep en bepaal wie 'in the lead' is 5

Wat is de leidende opgave? Wie draagt waarover verantwoordelijkheid? Wie neemt waarin de lead? Kun je bundelen? Organiseer het opdrachtgeverschap! Benoem daarnaast ook de projectgroep.

I. Organiseer inzicht in planning en prioriteiten

Beschrijf en stel vast hoe prioriteiten bepaald en gewogen worden. Beschrijf de planning in termen van (deel)producten, onderlinge afhankelijkheden van de producten, en verantwoordelijkheden en mandaat over het leveren van de (deel) producten.

J. Start de confrontatie 6 3

Confronteer: belang en geld + ruimte en tijd + consequenties (bereik) en de dragers daarvan. Verzorg een keuze proces op basis van de inzichten in de confrontatie, vaak varianten studies.

K. Schrijf het gebiedsplan/wijkplan 7 8

Een gebiedsplan of wijkplan biedt kaders voor toekomstige projecten. De horizon is ca. 10 jaar. Het benoemt belangrijke samenwerkingspartners die betrokken moeten worden. Betrek relevante projectmanagers al bij het opstellen van het plan. Dat voorkomt dat zij opnieuw beginnen met draagvlakontwikkeling. Gebruik het plan om transitieopgaven integraal in opdrachtformuleringen te verwerken. Een gebiedsprogramma met projectenportfolio, planning, investeringsplan en mandatering kan een goede basis zijn voor het afsluiten van convenanten. Verken of dit toegevoegde waarde heeft.

L. Zorg voor navolgbaarheid

Zorg dat alle betrokken en te betrekken partijen goed geïnformeerd worden en dat zij weten hoe dit gebeurt.

Keuzes maken

Relevante tools:

1 [Naar Samenwerkingswaaier](#) →

Lees meer over de organisaties waar je mee samenwerkt, met elk hun eigen kenmerken en culturen.

2 [Naar de Omgevingswijzer](#) →

3 [Naar het Ambitieweb](#) →

De 12 thema's van de instrumenten geven je een goede 'checklist' welke transitieopgaven er zijn. Ook geven zij structuur aan je wijkanalyse.

4 [Naar Samen Slim](#) →

Krijg hulp bij de ontwikkeling van een maatschappelijk investeringsmodel.

5 [Naar Factor C](#) →

Factor C helpt bij het opstellen van een stakeholderanalyse: wie betrek je?

6 [Naar MCA](#) →

Een MCA kan helpen verschillende varianten visueel tegen elkaar af te zetten.

7 [Naar het IGP](#) →

Het IGP geeft handvatten voor het opstellen van het gebiedsplan.

8 [Naar het IOOR](#) →

Maak gebruik van het handboek bij het IOOR voor inspiratiemaatregelen.

[> proces integrale afwegingen](#)[> procesoverzicht](#)[> tactisch niveau](#)[> participatie](#)

Participatie op tactisch niveau

Participatie vindt plaats in allerlei vormen en processen. Voor integraal programmeren is participatie een proces waarbij inwoners, groepen en organisaties de gelegenheid krijgen om invloed uit te oefenen op het collectieve deel van de (her) inrichting van de wijk en toekomstig beheer.

Gemeenten hebben veel ervaring met participatie op stads- en op straatniveau. Participatie op een tussenschaal (gebieds- of wijkniveau) is voor veel gemeenten nieuw. Gemeenten die dit wel doen, zien dat op wijkniveau diverse ruimtelijke netwerken samenkomen en het combineren van de ontwikkeling van de netwerken tot keuzes leidt die alleen op wijkniveau genomen kunnen worden (zoals dimensionering en plaatsing van hemelwatervoorzieningen, verbindingen van groengebieden, oplossingen voor parkeer- en knelpunten, etc.). Aangezien participatie op gebieds- of wijkniveau voor veel gemeenten nog relatief nieuw is, focus deze pagina zich op participatie op tactische niveau. Hiernaast zijn mogelijke stappen beschreven om vorm te geven aan participatie op dat niveau.

Aan de slag met participatie

Inventariseren

A. Inventariseer en presenteer relevante informatie 2 3

Maak sociale en fysieke informatie via enquêtes en gemeentelijke (sociale en geografische) datasystemen inzichtelijk, bijvoorbeeld op duidelijk gevisualiseerde posters. Vertaal per sociaal en ruimtelijk thema de data naar begrijpelijke informatie.

B. Voer een stakeholderanalyse uit 1 4

Benoem de relevante stakeholders voor de ontwikkeling. Vervolgens ga je aan de slag met het rangschikken van de stakeholders op mate van belang en invloed. Wanneer je dit scherp hebt formeer je een wijkplatform.

C. Bepaal het DNA van je gebied/wijk 2 3

Met het samengestelde wijkplatform ga je in gesprek over de wijk. Belangrijk is dat er voldoende informatie wordt gepresenteerd op een duidelijke manier, waarop gereageerd kan worden. Haal op: wat is goed, wat kan beter? En hoe dan?

D. Ga op gebied-wijkschouw 2 3

Ga op pad. Plan een wijkbezoek met deskundigen (zoals collega's) en inwoners. Inventariseer de 'hotspots': waar liggen kansen? Wat zijn risico's of knelpunten? Maak tijdens de schouw aantekeningen met locatieaanduidingen.

Ontwerpen

E. Ontwerpatelier intern 3

Werk de opbrengst van stap C en D verder uit op een kaart. Breng de 'hot spots' (kansen en knelpunten) ruimtelijk in beeld.

F. Ontwerpatelier wijkplatform 3

Presenteer de opbrengsten van stap C en D, en de kaart met 'hot spots' (stap E) aan het wijkplatform. Loop de hot spots langs en haal reacties op. Waar belangen samenkomen, vergelijk je deze paarsgewijs.

G. Ontwerpatelier professionele stakeholders

Organiseer voor de professionele stakeholders een apart ontwerpatelier, waarin je de opbrengsten van het wijkplatform voorlegt, verrijkt en controleert.

H. Maak een voorlopig ontwerp en gebieds-/wijkplan

Een deskundige van de gemeente brengt de opgehaalde informatie in de vorm van tekst, beelden en kaartmateriaal samen op een herkenbare manier.

I. Informeren en besluiten

Presenteer de uitkomsten van de vorige stappen aan betrokkenen en de raad.

Informeren

Participatie en integraal afwegen

De dialoog met de wijk start met het in beeld brengen van het DNA. Gaandeweg verschuift het gesprek naar het maken van integrale afwegingen: waar zijn thema's in de ruimte strijdig? Welk thema moet dan een hoger ambitieniveau krijgen en waarom? Tijdens de ontwerpsessie gaan de deelnemers in gesprek over hoe verschillende thema's ruimtelijk vertaald worden en hoe ze daarbij elkaar raken. Dat kan positief zijn: door één maatregel draag je misschien positief bij aan twee thema's, of belangen botsen. Bij het bespreken van een eerste schetsontwerp kunnen botsende belangen paarsgewijs aan de aanwezigen worden voorgelegd. Door dit voor alle botsende belangen te doen, kunnen de belangen in volgorde van prioriteit geplaatst worden. Het resultaat is een gebieds- of wijkplan (horizon ca. tien jaar) waar belangen op wijkniveau zijn afgewogen en op hot spots concreet zijn gemaakt. Het plan kan vervolgens in projecten verder worden uitgewerkt.

Relevante tools:

1 [Naar Samenwerkingswaaier](#) →

In de waaier lees je over de organisaties waar je mee samenwerkt, met elk hun eigen kenmerken en culturen.

2 [Naar de Omgevingswijzer](#) →

De 12 thema's van de Omgevingswijzer geven je (evenals het Ambitiweb) een goede 'checklist' van de informatie die je wilt ophalen.

3 [Naar het Ambitiweb](#) →

Zie uitleg 'Omgevingswijzer' hierboven. Ook helpt het web confrontaties visualiseren.

4 [Naar Factor C](#) →

Factor C helpt bij het opstellen van een stakeholderanalyse: wie betrek je?

5 [Naar Wijkatlas](#) →

Maak, indien aanwezig, gebruik van data en informatie uit de wijkatlas.

*Een stap afgerond?
Doe een check op samenwerking, rollen en verantwoordelijkheden.
Klik op de waaier*

[> proces integrale afwegingen](#)
[> procesoverzicht](#)
[> tactisch niveau](#)
[> datagedreven werken](#)
[Terug naar de uitgebreide procesplaat](#)

Datagedreven werken

Met alle verschillende maatschappelijke opgaven is het steeds meer een puzzel om alles in de openbare ruimte en ondergrond passend te krijgen. Het helpt enorm als je bij dit puzzelen met alle betrokken partijen naar één en dezelfde waarheid kan kijken. Waarbij bestuurders en omwonenden net een andere presentatie op maat krijgen, dan de verschillende ontwerpers, de beheerders en de uitvoerders.

In principe heeft iedere betrokken professionele partij, sector of werkveld alle relevante informatie digitaal opgeslagen. Vaak echter is deze informatie niet beschikbaar buiten de eigen silo of project. Hierdoor ontbreekt bij veel renovatie, bouw en beheersopgave een gedeeld inzicht in of een (3D-) beeld van de huidige en toekomstige omgeving.

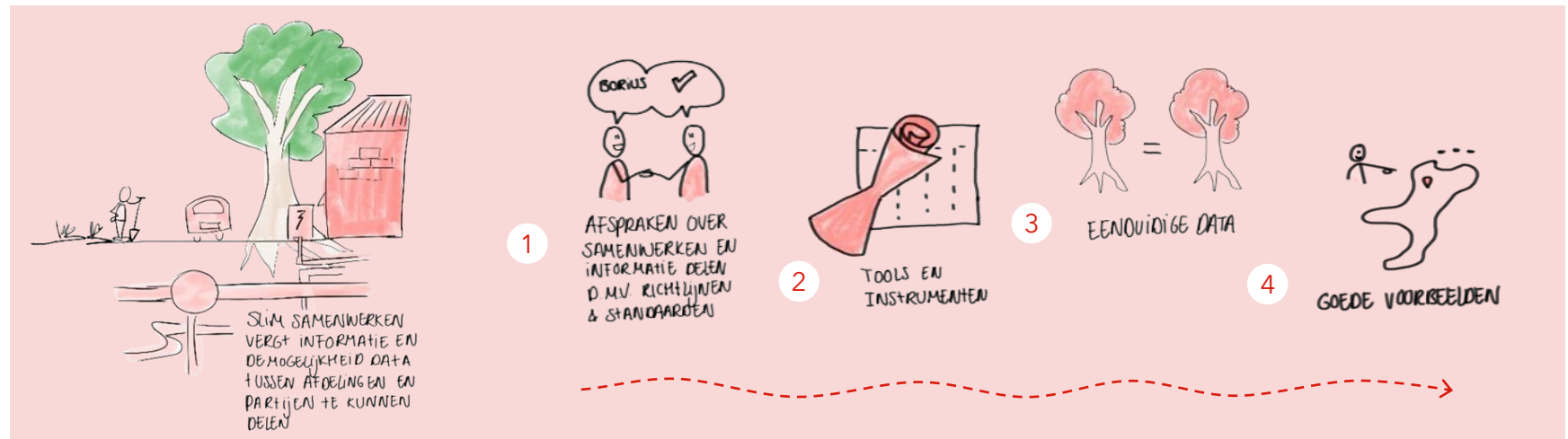
Datagedreven werken en sturen is daarom nog niet goed mogelijk. Dit geldt voor de bovengrond, en in nog sterkere mate voor de ondergrond.

Datagedreven werken is werken op basis van feiten uit de samenleving en fysieke leefomgeving, die verzameld worden in de vorm van data, geanalyseerd worden naar informatie, samen met domeinkennis op de juiste manier geïnterpreteerd worden naar bruikbare inzichten, en om op basis van deze inzichten een zo geïnformeerd mogelijk besluit te nemen.

In de citydeal is geprobeerd het datagedreven werken verder vorm te geven. Dit heeft geleid tot:

- IDGB - Integraal datagedreven beleid
- CORE-Borius (instrument)
- Position paper datagedreven werken
- Inspiratiedocument datagedreven integraal werken

Aan de slag met datagedreven werken

Relevante tools en hulpmiddelen:

1 [Naar het integraal datagedreven beleid - IDGB](#) →

Integraal werken begint met Integraal Data-Gedreven Beleid. De IDGB-methode biedt een oplossing door beleid te structureren en data-onderzoekstechnieken te gebruiken voor integrale vraagstukken, evaluatie en monitoring. IDGB slaat bruggen tussen beleidsthema's en tussen beleid en (data)onderzoek

IDGB bestaat uit 3 onderdelen:

- Kernregistratie beleid (KRB) – het meetbaar en centraal vastleggen van beleid
- Data research omgeving ter ondersteuning van beleid
- Leerkringen als 'leerwerkplaats' voor ervaring met een meer datagestuurde integrale beleidsaanpak

2 [Naar het programma CORE-Borius](#) →

In het programma CORE-Borius wordt gewerkt aan een informatiemodel waarbij assetmanagers en partners in de openbare ruimte een integraal overzicht hebben over hun opgaven in de leefomgeving. Zo kunnen ze beheertaken slim en efficiënt aanpakken, doordat ze toegang hebben tot de benodigde en betrouwbare informatie over de beheerde assets en deze ook eenvoudig kunnen delen.

CORE-Borius is een instrument waarmee de benodigde informatie voor het integrale overzicht gehaald wordt uit verschillende informatiemodellen, die ieder op zich hun eigen perspectief en bestaansrecht hebben.

3 [Naar de position paper](#) →

Datagedreven werken kan niet zonder kwalitatief goede data. Kwalitatief goede data, leert de praktijk, komen echter niet vanzelf. Vandaar - in deze position paper - de roep om wet- en regelgeving en om ruimte voor experimenteren en leren van praktijkcases.

4 [Naar het inspiratiedocument](#) →

In dit inspiratiedocument wordt voor gemeenten inzichtelijk gemaakt welke rol data kunnen spelen in de stedelijke programmering op strategisch en tactisch niveau. En hoe gemeenten deze data kunnen gebruiken, met goede voorbeelden uit het heden en aanbevelingen voor de toekomst.

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> uitvoeringsniveau

Terug naar de uitgebreide procesplaat

Uitvoeringsniveau: afwegen op projectniveau

Het uitvoeringsniveau is het niveau waarop projecten met een fysieke ingreep in de openbare ruimte worden ontworpen, gerealiseerd en worden overgedragen aan de beheersorganisatie. De opdrachtbrief voor een project vormt hierbij het kantelpunt, waarbij een gebiedsprogramma wordt omgezet in een 'scope' voor een bepaalde locatie.

Er zijn op dit niveau verschillende elementen sterk bepalend voor een integraal ingerichte openbare ruimte, zoals:

- De mate waarin opgaven gestapeld en gecombineerd worden
- De scherpheid in de te behalen gezamenlijke doelstelling om transitieopgaven in de openbare ruimte te laten landen
- Een goed ingerichte projectorganisatie met de benodigde competenties voor integraal werken en een duidelijke rolverdeling en verantwoordelijkheden (zie ook de [Samenwerkingswaaier organisaties, mensen en cultuur](#))
- Een participatieproces om de gebruiks- en belevingswaarde te borgen, maar bovenal om procesrisico's te minimaliseren die vaak leiden tot kostenverhoging en ambitieverlies

Binnen het uitvoeringsniveau worden verschillende wensen en belangen meegenomen in het maken van afwegingen en keuzes om te komen tot een gedragen definitief ontwerp. Wanneer het definitief ontwerp gereed is, kan de [voorbereiding](#) tot [uitvoering](#) beginnen.

De uitvoeringsfase bestaat uit 5 (sub)fasen. Deze staan hiernaast weergegeven. Op de volgende pagina's werken we deze onderdelen verder uit.

Uitvoeringsniveau Afwegen van opgaven op projectniveau

[Naar informatie over strategisch niveau](#)
[Naar afwegingshulp op tactisch niveau](#)

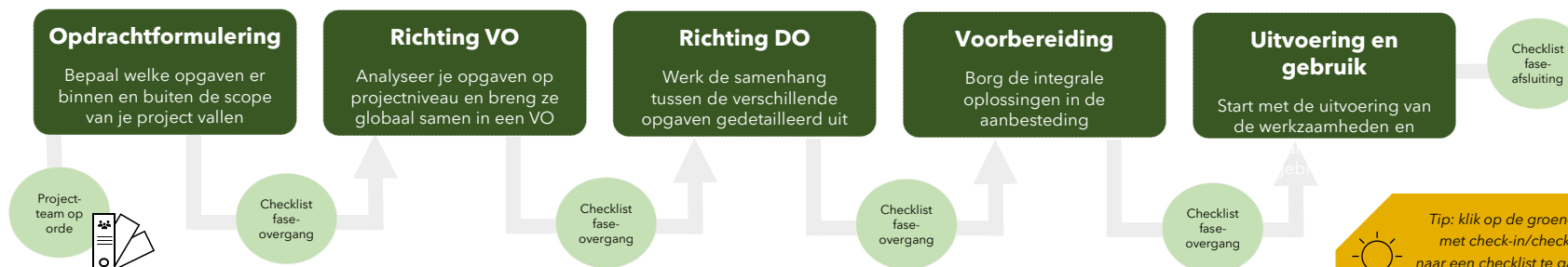
Ontwerpen en participeren

In de ontwerpfase wordt het gebiedsprogramma omgezet naar een ontwerp voor een bepaald gebied. Dit ontwerp traject neemt de verschillende wensen en belangen mee en werkt toe richting een definitief ontwerp, waarbij de deelname en co-creatie in het ontwerpproces een zeer belangrijke factor is.

Voorbereiden en uitvoeren

Voor de uitvoering van start gaat, helpt het om governance afspraken te maken in een uitvoeringsovereenkomst. Hieronder valt ook het finaal afstemmen van tijdelijnen en werkzaamheden, logistiek en communicatie.

Tip: klik op de groene bollen met check-in/check-out om naar een checklist te gaan: wat moet je op orde hebben?

[> proces integrale afwegingen](#)[> procesoverzicht](#)[> uitvoeringsniveau](#)[> 1. opdrachtformulering](#)

Uitvoeringsfase 1: opdrachtformulering

De fase van opdrachtformulering is de cruciale stap in het integraal uitvoeren van projecten, hier wordt de scope voor een projectmatige aanpak neergezet.

In deze fase worden mensen, middelen en planning vastgesteld, welke bepalend (kunnen) zijn voor het bereik (mate van integraliteit en versnelling transitieopgaves) van het project. In de praktijk zien we dat dit in toenemende mate een grijs gebied is tussen operationalisering en tactisch programmeren op gebieds- of wijkniveau.

Het is waardevol (of noodzakelijk) om in deze fase actief een duurzaamheidsmanager te betrekken, die doorlopend in de gaten houdt of, en hoe de ambities op duurzaam, integraal werken daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Wat is opdrachtformulering?

- De opdrachtformulering is de stap waarin de interne opdrachtgever de gewenste scope, doelstellingen, randvoorwaarden en eisen van het project beschrijft en vastlegt.
- De opdrachtformulering gaat gepaard met een 'projectprofiel'. Dit is een beschrijving waarin de personele bezetting, rol- en taakverdeling, stakeholders, participatie en eigenaarschap is uitwerkt.
- De opdrachtbrief dient uiteindelijk als basis voor de uitvoering van het project, inclusief budget.

Wat is het resultaat van de opdrachtformulering?

Het resultaat een vastgestelde projectscope, inclusief een duidelijke set aan ambities op de transitieopgaven. Ook is de wijze waarop de ambitie wordt 'bewaakt' geregeld of bij iemand belegd.

Wat zijn essentiële stappen in het opdrachtformuleringsproces?

- Inventarisatie van interne en externe opgaven in de komende 0-5 jaar die de projectlocatie (kunnen) beïnvloeden (bijv. van nutspartijen)
- Doorvertaling van beleid m.b.t. transitieopgaven naar doelstellingen op project niveau, dit kan met het Ambitieweb
- Bepaling locatiegrens en toets vitale systemen
- Integratie van opgaven en beleidsdoelstelling naar locatiegrens met projectscope definitie
- Projectprofiel analyse en advies (zachte kanten van het uitvoeringsproces)
- Opstellen inkoopstrategie

Wat zijn de belangrijkste krachtenvelden?

- Zorg dat de initiator van de opdracht/opgave zich daadwerkelijk onderzoekend opstelt: is verbreding te realiseren?
- Zorg voor meervoudige portefeuille ontsluiting om de meervoudige doelstellingen te kunnen realiseren.
- Creëer voldoende ruimte voor een integraal en participatief ontwerpproces. Dat vraagt mogelijk aan de voorkant om een grotere investering, maar deze wordt terugverdiend door een besparing van proces- en faalkosten. Uiteindelijk leidt dit naar verwachting tot 10% kostenreductie op het totale investeringsbudget van de opgave.

Aan de slag met de opdrachtformulering

Checks vooraf:

- Is er een toekomstvisie beschikbaar op stadsniveau met ambities en uitdagingen voor bijv. de thema's hitte, water, biodiversiteit, wonen en gezondheid voor jouw deelgebied?
- Is er een stadsprogramma beschikbaar met ambities, technische aspecten, financiering, uitvoerbaarheid, beheer- en leefbaarheid?
- Zijn er procesaanpakken voor omgaan met vitale systemen als infrastructuur, biodiversiteit, waterbeheer, kabels en leidingen voor de stad en jouw (deel)gebied?

Stappen tijdens:

Checks achteraf en vóór dat je de volgende stap begint:

- Is het ambitieniveau goed verwoord en meetbaar meegenomen?
- Zijn alle ter zake doende afdelingen geraadpleegd en/of geïnformeerd?
- Is de gekozen contractvorm nog passend bij de opgave?

Relevante tools:

[Naar het Ambitieweb](#) →

Vertaal transitieopgaven naar gezamenlijke doelstellingen

[Naar de Samenwerkingswaarde](#) →

Krijg inzicht in organisaties, mensen en hun culturen voor een goede samenwerking

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> uitvoeringsniveau

> 2. analyse en richting VO

Uitvoeringsfase 2: analyse en richting VO

De fase van analyse + richting voorontwerp (VO) is een eerste stap in de uitwerking van het ontwerp. In deze fase worden verschillende varianten afgewogen en wordt de ruimtelijke inpassing van het project vormgegeven.

In de praktijk zien we dat dit vaak gescheiden stappen zijn tussen beleid, stedenbouwkundig- en civiel ontwerpen. Om meer integraal te werken is juist de onderlinge uitwisseling tussen beleid, stedenbouw en civiel cruciaal. Neem hiervoor de tijd (begroot deze fase ruim) en zorg dat er ruimte ontstaat om in elkaars taal en vakgebied te investeren. In deze fase verandert de participatie van belanghebbenden en belangens-vertegenwoordigers naar de daadwerkelijke bewoners en gebruikers.

Belangrijke stakeholders, zoals nutsbedrijven, waterschappen, woningcorporaties en bestuurlijke stakeholders zullen actief betrokken zijn om ontwerpkeuzes te helpen maken. Gezamenlijk leidt dit tot een integraal gewogen ontwerp met draagvlak, dat haalbaar en maakbaar is. Een goed uitgevoerd ontwerpproces leidt tot optimalere prestaties, versnelling van transitieopgaves en lagere investeringskosten, en tot minder faal- en proceskosten door draagvlak en een technisch goed doordacht ontwerp.

Wat vindt plaats in de analyse + richting VO fase?

- De fase analyse + richting VO is de stap waarin de functionele inrichting van de openbare ruimte wordt vormgegeven. Het dient als basis voor de uitwerking van het ontwerp.
- Krachtig verbinden conceptuele ontwerpproces met technische kennis om maakbare (technisch) en haalbare (gedragen) ontwerpen te realiseren - ter voorkoming ambitieverlies
- Ontwerpen in een participatieve omgeving om toekomst- en belevingswaarde te borgen en voor een gedragen ontwerp

Wat is het resultaat van de analyse + richting VO fase?

Het resultaat is een globale beschrijving van het werk, zodanig dat deze een goed beeld geeft van de situering, de functionele en ruimtelijke opbouw, bestemmingen, gebruiksvoorzieningen, de architectonische verschijningsvorm en de integratie van transitieopgaves, constructieve en installatietechnische aspecten.

Wat zijn essentiële stappen in het analyse + VO proces?

- Gebiedsanalyse - inclusief stakeholderanalyse
- Gebiedsvisie (programma van eisen, ontwerpende principes) - afgestemd met omgeving
- SO - ontwerpen van uit de ondergrond (bodem en (grond)water ecosysteem)
- VO - ruimtelijk functioneel, transitieopgave betekenis vol en technisch passend
- Ontwerpen in een participatieve omgeving (bewoners, stakeholders en bestuurlijke gemeentelijke context) - inclusief gedragen en transparante afhechting (besluitvorming, instemming en mijlpaal)
- Risico-inventarisatie en risicosessie(s)

Wat zijn de belangrijkste krachtenvelden?

- In het ontwerpproces met een participatieve omgeving worden altijd scope wijzigende onderdelen ingebracht. Dit vraagt om trapje op naar tactisch niveau en trapje af weer verder met implementeren naar ontwerpproces te kunnen maken.
- Eigenaarschap voor vernieuwing / bereik i.r.t. meervoudige doelstelling effectief organiseren
- Ontwerpruimte en vrijheid afstemmen met beheer en stakeholders (Waterschap, nutspartijen en gebruikers)

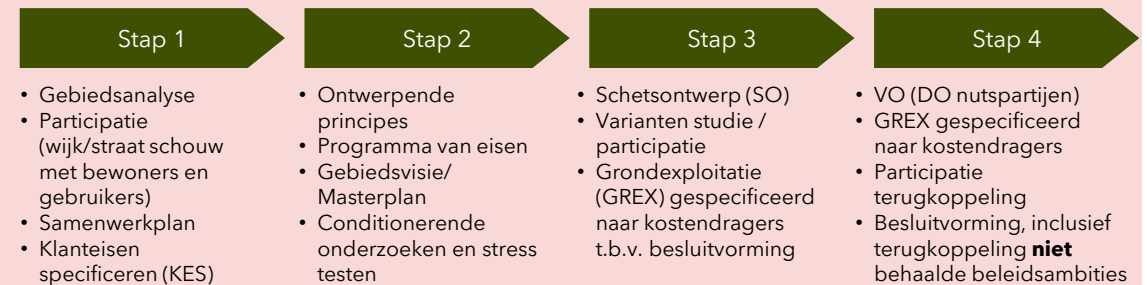
Aan de slag met de analyse en voorontwerp inrichtingsplan proces

Checks vooraf:

- Is er projectprofiel voor het project beschikbaar waarin de zachte kanten van het project zijn vastgelegd en het commitment van de betrokken eenduidig is geborgd (rol & taken)?
- Is er een goede opdrachtbrief en is deze in daadwerkelijk integraal proces tot stand gekomen, zo niet wat moet nog gewogen worden?

Stappen tijdens:

Bewaak commitment en eigenaarschap

Bewaken van ambitieniveau door Duurzaamheidsmanager

Checks achteraf en vóór dat je de volgende stap begint:

- Is het ambitieniveau gewijzigd en zo ja verantwoord i.k.v. transparantie en lerend vermogen?
- Zijn alle ter zake doende afdelingen geraadpleegd en/of geïnformeerd?
- Is de gekozen contractvorm nog passend bij de opgave?

Relevante tools:

Naar de Maatlat →

Hulp bij het integreren van groen en klimaatadaptieve maatregelen

Naar het IOOR →

Nieuwe ontwerpmethodie en inspiratie maatregelen

Naar het IGP →

Stappenplan opstellen van een Integraal gebiedsplan

Naar Factor C →

Ondersteuning bij stakeholderanalyse en participatie

Naar gebiedsaard en -visie →

Je projectomgeving inventariseren en analyseren

Naar de VER →

Het thema veiligheid goed borgen in je plannen

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> uitvoeringsniveau

> 3. richting DO

Uitvoeringsfase 3: richting DO

De fase van richting het definitief ontwerp (DO) is de eerste stap in de technische uitwerking van het ontwerp. In deze fase gaat het met name om maatvoering, materialisatie en uitvoerbaarheid. In de praktijk zien we vaak dat een technisch ontwerpleider (civiel) een sturende rol in het ontwerpproces overneemt van de ruimtelijk ontwerpleider (landschapper en/of stedenbouwer). Het is cruciaal om de samenwerking te continueren en gezamenlijk aan de slag te gaan met ontwerpuitdagingen.

Expliciete controle van de in het participatieproces opgehaalde informatie en afspraken is belangrijk: zorg dat alles geadresseerd wordt. Participatie in deze fase is vaak meer detailwerk, gericht op aansluitingen, positionering van obstakels en parkeergelegenheden.

Leg ontwerpkeuzes zorgvuldig vast en verifieer het ontwerp, gekoppeld aan het programma van eisen (PvE), gebiedsvisie en VO. In deze fase dient ook weer afstemming over ontwerp plaats te vinden met nutspartijen (het liefst via een IGP) en afspraken over fasering en integratie van werkzaamheden. 3D-ontwerpen kan wenselijk zijn om de raakvlakken driehoek (boven-, ondergrond en kavel) scherp in beeld te krijgen. Maak hier tijdig een keuze in.

Wat vindt plaats in de DO fase?

De fase richting DO is de stap waarin middels een ontwerpproces de maatvoering, materialisering, fasering en financiële doorrekening de kosten en maakbaarheid van het plan bepaald worden. Deze worden uitgewerkt tot Definitief inrichtingsplan (DO).

- Afstemming ondergrondse inpassing nutspartijen
- Maatvoering
- Materialisatie
- In stand houden van het integrale ambitieniveau

Wat is het resultaat van de DO fase?

Het resultaat is maatvast, haalbaar en uitvoerbaar DO inrichtingsplan wat gedragen wordt door de stakeholders (doe stakeholder toets i.r.t. integraliteit), inclusief:

- Faseringsplan
- GREX
- Uitvoeringstoets

Wat zijn essentiële stappen in het DO proces?

- Afweging materialisering in relatie tot circulariteit
- Finale afstemming ontwerp en fasering met nutspartijen
- Wat laat ik aan de markt en wat schrijf je voor? → Samen met aanbesteding- en inkoopspecialisten product en materiaal strategie keuzes maken.
- Faseringsplanning goede fasering voorkomt ambitieverlies
- Risico inventarisatie en risicosessie(s)

Wat zijn de belangrijkste krachtenvelden?

- Het verband tussen conceptueel ontwerpers en technisch ontwerpers in stand houden, bij de slag om het maatvast en maakbaar te maken.
- Uitvoeringsorganisatie actief betrekken (o.a. faseringsplan toets, ruimte gebruik gedurende uitvoeringsfase)
- Beheersorganisatie actief betrekken in ontwerpkeuzes en materiaal keuzes afstemmen op beheersbaarheid, onderhoudsniveau en life cycle cost (LCC) benadering.
- Nutspartijen formeel verbinden met de uitvoeringsopzet (rol en faseringsplan) en planning.

Aan de slag met het definitief ontwerp

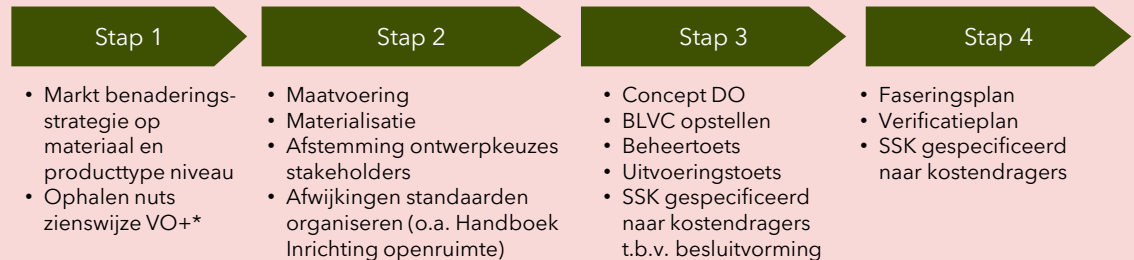
Checks vooraf:

- Is er projectprofiel voor het project beschikbaar waarin de zachte kanten van het project zijn vastgelegd en het commitment van de betrokken eenduidig is geborgd (rol & taken)?
- Is de scope van het project specifiek en zijn de wijzigingen t.o.v. VO vastgesteld?

Stappen tijdens:

Bewaak commitment en eigenaarschap

* Een VO+ is een VO inrichtingsplan met een extra technische verdiepingsslag in de uitwerking om het geschikt te maken voor het inpassingsproces met de NUTS-partijen. Dit zorgt voor een efficiëntere procesgang richting DO.

Bewaken van ambitieniveau door transitie manager

Checks achteraf en vóór dat je de volgende stap begint:

- Is het ambitieniveau gewijzigd en zo ja te verantwoorden vanuit transparantie en lerend vermogen?
- Zijn alle ter zake doende afdelingen geraadpleegd en/of geïnformeerd?
- Is de gekozen contractvorm nog passend bij de opgave?

Relevante tools:

Naar het IOOR

Nieuwe ontwerpmethode en inspiratie maatregelen

Naar het IGP

Stappenplan opstellen van een Integraal gebiedsplan

Overige hulpmiddelen:

- SE relatics (borgen navolgbaarheid)
- Data management BIModel bij complex projecten of BIM Uitwisselingsplatform
- NEVISworks clashdetectie

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> uitvoeringsniveau

> 4. voorbereiding en aanbesteding

Uitvoeringsfase 4: voorbereiding & aanbesteding

De fase voorbereiding en aanbesteding is gericht op het opstellen en vergunnen van het contract om het project gerealiseerd te krijgen. Het vinden van de juiste aannemer die het meest geschikt is om de opgave te realiseren is hierbij de uitdaging. Voor grotere opgaven wordt het werken in Bouwteams of programmatisch inkopen als waardevol beschouwd, om beter integraal te kunnen werken en transitieopgaven (in samenhang tot elkaar) een plek te geven in de openbare ruimte.

Afhankelijk van de gekozen contractvorm werk je hier ook aan het bestek/contract en het UO. Hier is het van groot belang om de uitvoeringsfasering goed in beeld te krijgen. Je wilt zo veel mogelijk kennis, creativiteit en de kracht uit de markt gebruiken. Houd daar rekening mee in de aanbestedingsstrategie. Maak dus gebruik van de kennis van de markt en gebruik de mogelijkheid om marktconsultaties te organiseren. De markt kan je veel vertellen over vragen waar je mee zit, zoals: is er voldoende capaciteit om de opdracht uit te voeren? Hoe zit het met de materiaalvoorziening en levertijden? Is dit een opgave waar je veel inschrijvers voor kunt verwachten?

Laat mensen met een 'aannemersblik' meekijken naar het bestek/contract en UO. Een toets op uitvoerbaarheid is cruciaal voor deze producten en voorkomt uitvoerings-risico's met bijbehorende kosten en ambitie uitholling.

Wat is Voorbereiding en aanbesteding?

- Voorbereiding en uitvoering wordt ook wel de contract- en aanbestedingsfase genoemd. Hier wordt het Uitvoeringsontwerp gemaakt (al dan niet door de aannemer), het contract opgesteld en wordt de aanbestedingsstrategie bedacht en doorlopen.

Wat is het resultaat van Voorbereiding en aanbesteding?

- Het resultaat is dat er een aannemer gecontracteerd is die de opgave gaat realiseren.

Wat zijn essentiële stappen in Voorbereiding en aanbesteding?

- Stel de inkoopstrategie op waar de strategische en tactische keuzes afgewogen t.a.v. ambitieniveau en stakeholder veld is gemaakt, inclusief de ruimte om met de markt te communiceren
- Voor zover niet in een eerdere fase gedaan; doe een goed onderbouwde contractafweging op basis van een risico inventarisatie en sessie(s).
- Stel Uitvoeringsontwerp (UO) en contract op en update de DO raming naar UO raming, wel afhankelijk van aanbestedingsvorm
- Laatste toets uitvoeringsbudget en beheersparagraaf
- Stel het contract op en start de aanbesteding
- Houd marktconsultatie(s) bij complexe en/of bijzonder uitdagende opgave
- Overzicht welke vergunningen aan de aannemer behoren en toets welke de opdrachtgever georganiseerd dient te hebben.
- Houd omgeving en bewoners goed op de hoogte van de voortgang en uitvoeringsplanning

Wat zijn de belangrijkste krachtenvelden?

- Gemeente en ingenieursbureau moeten gezamenlijk als opdrachtgever vasthouden aan de vastgestelde opgave met ambitieniveau in het aanbestedingsproces
- Vroegtijdige afstemming over bereikbaarheid, OV, evenementen en andere projecten in de omgeving. Deze leiden vaak tot ambitieverlies en of proceskosten
- Stem goed af met netwerkbeheerders en blijf de afspraken borgen (IGP)
- Zorgen dat er goede overdracht van kennis, datasystemen, participatie en stakeholder afspraken plaatsvindt naar de nieuwe projectorganisatie, is bepalend voor ambitiebehoud.

Aan de slag met de voorbereiding en aanbesteding

Checks vooraf:

- Is het DO bruikbaar om uit te werken naar UO?
- Is het ambitieniveau goed geborgd?

Stappen tijdens:

Checks achteraf:

- Is het UO voldoende uitgewerkt en gecheckt op uitvoerbaarheid?
- Is het UO getoetst op ambitieniveau

Relevante tools:

Naar het IGP →

Stappenplan opstellen van een Integraal gebiedsplan

Naar de MVI criteriatool →

Duurzame criteria opstellen

Naar het Ambitieweb →

Controleer je ambities: is een herijking nodig?

Naar Factor C →

Geef participatie een plek

Overige hulpmiddelen:

- Gebruik een tool als VISI om DO en UO goed te keuren en voor een transparante borging
- Leidraad circulair inkopen CB23

> proces integrale afwegingen

> procesoverzicht

> uitvoeringsniveau

> 5. uitvoering en gebruik

Uitvoeringsfase 5: uitvoering en gebruik

De fase uitvoering en gebruik is vooral gericht op het uitvoeren van het eerder vastgestelde uitvoeringsontwerp. De (omgevings)participatie is daarom gericht op de uitvoering en vindt vooral plaats door de uitvoerende partij (aannemer).

De overdracht naar de in gebruik- en beheerfase is een belangrijke stap, waarin we de ambities die zijn gerealiseerd in samenhang en met hun beoogde bereik willen doorgeven.

Circulaire ontworpen elementen en/of elementen die demontabel of losmaakbaar zijn, dienen goed geborgd naar de toekomst gedocumenteerd en terug vindbaar zijn.

Gerealiseerde maatregelen op het gebied van groen en klimaatadaptatie vragen vaak specifiek onderhoud om het gewenste bereik door de jaren heen te bereiken of instant te houden. Houd dit in de gaten en evalueer het beheer.

Zorg tot slot voor een goed vindbaar document over beheer en levensduur van inrichtingselementen. Neem daar doordachte procedures in op over eigenaarschap en herleidbaarheid.

Wat is Uitvoering en gebruik?

- Uitvoering en gebruik is de stap waarin de gemaakte plannen en ontwerpen buiten aangelegd en in gebruik genomen worden; het eindbeeld uit de ontwerpfase wordt werkelijkheid.

Wat is het resultaat van Uitvoering en gebruik?

- Het resultaat is dat het ambitieniveau van het project en de transitieopgaven zijn gerealiseerd en in gebruik zijn genomen. Dat ambitieniveau geborgd wordt overgedragen naar de beheerfase.

Wat zijn essentiële stappen in Uitvoering en gebruik?

- Stem met elkaar af wie waarvoor aan de lat staat. Bijvoorbeeld qua communicatie over de planning van de uitvoering
- De belangrijkste stap is de overdracht naar beheer. Goed om daar een document voor op te stellen waarop de opdrachtgever akkoord moet geven maar ook de beheerorganisatie. Dit is een concreet beheerplan waarin naast instandhouding ook de ambitiedoelstelling zijn opgenomen (generiek beheer kan tot verlies van biodiversiteitsdoelstellingen leiden etc.).
- De samenwerking tussen de verschillende uitvoerders moet georganiseerd worden; of als er een coördinerende uitvoerder is moet er gezorgd worden dat de uitvoering conform opgave verloopt
- Problemen waar de uitvoerder tegenaan loopt moeten goed teruggelegd kunnen worden. Belangrijk zodat uitgelegd kan worden waarom iets anders loopt dan gepland
- Opleiden van gebruikers voor toekomstig gebruik (afkoppelcoach, energicoach etc.)

Wat zijn de belangrijkste krachtenvelden?

- Zorg dat tijdens uitvoering bewoners niet alleen overlast ervaren maar mogelijk ook voordeel/inzicht/gebruik kunnen maken van de werkzaamheden
- Weg- en groenbeheerders betrekken bij de uitvoering

Aan de slag met de uitvoering en gebruik

Checks vooraf:

- Zijn de benodigde vergunningen in beeld en wel of niet aangevraagd?
- Zijn er afspraken gemaakt met de beheer- en onderhoudsafdeling van de gemeente over het onderhoud en beheer ná uitvoering? Denk aan welke beplanting etc.

Stappen tijdens:

Bewaak ambitieniveau

Stap 1

- Uitvoeren risicoanalyse (samen met aannemer)
- Afspraken maken over samenwerking OG-ON (PSU met aannemer).
- Neem de EMVI belofes op in het verificatieplan

Stap 2

- Voortgang uitvoering monitoren (bouwvergadering, directievoering en toezicht, audits). Op maat maken per project
- Contact omgeving onderhouden
- (In bouwvergadering) blijven refereren en checken van de beheerparagraaf/ beheerplan

Stap 3

- Actualiseren beheer- en onderhouds-plannen
- Oplevering van het werk en overdracht naar beheer
- Einde levensduur rapportage voor CE ontworpen elementen

Stap 4

- Uitvoeren beheer en onderhoud passend bij ambitieniveau

Checks achteraf:

- Is ieders rol duidelijk geweest en ingevuld volgens plan?
- Is beheer en onderhoud voldoende betrokken?

Overige hulpmiddelen en aandachtspunten:

- Een goede projectmanagement-, financiële-, en risicomanagementtool
- Stop- en bijwoonmomenten in de uitvoering om te controleren of het werk gaat zoals bedacht
- Evalueren en meten van het project en samenwerking
- Systems Engineering tools zoals bijvoorbeeld Relatics

> proces integrale afwegingen

> uitvoeringsniveau

> checklists faseovergangen uitvoeringsniveau

 Terug naar de het uitvoeringsniveau

Checklists voor faseovergangen in de uitvoeringsfase

Op deze en de volgende pagina staan in totaal 5 checklists. Een checklist helpt je bij een faseovergang op uitvoeringsniveau: heb ik alle benodigde stappen gezet om deze fase af te ronden?

Checklist Opdrachtbrief

De checklist in het kort: De checklist is bedoeld om te ondersteunen bij het opstellen van de opdrachtbrief of bij het controleren van de opdrachtbrief.

Scope:

- Is expliciet gemaakt welke transitieopgaven wel en niet worden meegenomen en waarom?
- Is inzichtelijk welke (interne en extern) stakeholders en bijbehorende assets meegenomen moeten worden in de opdracht?
- Is er een projectprofiel opgesteld waarin de zachte kanten van de projectorganisatie en uitvoeringsproces staan beschreven (zie waaier)

Tijd:

- Zijn er heldere mijlpalen vastgesteld?
- Zijn er in de komende 0 a 5 jaar meer ontwikkelingen in hetzelfde gebied en is daar een afweging mee gemaakt i.r.t. overlast, synergie, inspanning en samenloop kansen?

Geld:

- Is er één projectbudget toegekend met bijdrage vanuit de verschillende afdelingen (Groen, beheer, ontwikkeling etc.)?
- Kan er geïndexeerd worden gedurende de looptijd?

Kwaliteit

- Is er een uitgewerkt ambitieniveau beschikbaar en vastgesteld? (Ambitieweb)

Risico's:

- Zijn de belangrijkste risico's voor het projectverloop in beeld gebracht?
- Is er rekening gehouden met een risicoreservering in het budget?
- Zijn de mijlpalen realistisch met het oog op de risico's?

Organisatie:

- Is vanuit verschillende beheerders/ assetmanagers bevestigd welke werkzaamheden direct meegenomen kunnen worden in het gebied?
- Is er commitment en eigenaarschap bij de interne opdrachtgever op deze opdracht?
- Is er voldoende mandaat in het team?
- Is er een PL/PM met de juiste competenties op dit project?
- Is de rol van Duurzaamheidsmanager belegd in het kern team en met voldoende ruimte en mandaat?

Checklist Analyse + richting VO

De checklist in het kort: De checklist is bedoeld om te ondersteunen bij het opstellen van de analyse en het VO en/of het afronden van de analyse en het VO volgens de integrale aanpak

Scope:

- Zijn alle vitale systemen en assets in het projectgebied en aangrenzend bekend?
- Neem ambities en transitieopgaven integraal mee in het ontwerpproces. Ontwerp niet in parallelle sporen (voorbeeld: handboek volgen en daarna duurzame onderdelen opnemen i.p.v. Integraal verduurzamen van gehele ontwerp)
- Past een eventuele uitvraag aan IB passend bij projectopdracht?
- Zijn er toekomstige verleggingen van K&L nodig?
- Sluit het ontwerpproces aan bij de gekozen contractvorm (niveau van eisenformulering etc.)
- Is het VO goed afgehecht voordat begonnen wordt aan de volgende fase?

Tijd:

- Is er voldoende tijd om de VO fase te doorlopen? Is er gepland met de integrale gedachte als uitgangspunt? Deze neemt meer tijd in beslag dan via de bestaande route.
- Zijn de gatereviews gepland?

Geld:

- Is het budget voor de ontwerpfasen zo opgesteld dat het past bij de hogere inspanning (dan 'bestaande vorm') die hierbij hoort?

Kwaliteit

- Zijn bestaande ontwerpdocumenten limiterend? Wijk hier dan van af indien nodig, doe dit wel in overleg met beheer en onderhoud
- Wordt het gestelde ambitieniveau vanuit de opdracht vastgehouden en bewaakt?

Risico's:

- Zijn de ontwerp-risico's in beeld?
- Zijn de risico's per ontwerpvariant in beeld?

Organisatie:

- Is het ontwerp-team compleet; is stedenbouwkundige nog aangehaakt? Is de uitvoering en/of beheerder aangehaakt?
- Is de ambitie-manager nog aan boord en voldoende betrokken?
- Is het integraal afwegingsteam gesteld?

> proces integrale afwegingen

> uitvoeringsniveau

> checklists faseovergangen uitvoeringsniveau

 Terug naar de het uitvoeringsniveau

Checklist richting DO

De checklist in het kort: De checklist is bedoeld om te ondersteunen bij het opstellen van het DO en het afronden van de DO fase

Scope:

- Bij eventuele aanvullingen op de scope is bewaking en het vasthouden van het ambitieniveau van belang
- Eisen en wensen van stakeholders kunnen nog verwerkt worden

Tijd:

- Zijn er heldere mijlpalen vastgesteld?
- Is er voldoende tijd gepland om de DO fase te doorlopen? Deze is wat langer dan gebruikelijk bij een integrale aanpak

Geld:

- Is er voldoende budget om de DO fase te doorlopen? Deze duurt wat langer dan gebruikelijk en kost dus meer
- Is er voldoende budget om het ontwerp uit te voeren? Is/zijn er (SSK) ramingen gemaakt?

Kwaliteit

- Is het ambitieniveau geborgd en vastgehouden?
- Is verificatie- en validatie goed geborgd?
- Is het DO goed afgehecht voordat het richting UO gebracht kan worden?
- Zijn de juiste reviewers aangehaakt en in stelling gebracht?

Risico's:

- Zijn de belangrijkste ontwerp- en voorbereidingsrisico's in beeld?
- Is er al nagedacht over uitvoeringsrisico's?

Organisatie:

- Is stedenbouwkundige nog aangehaakt? Is uitvoering/beheer aangehaakt?
- Moet het integraal afwegingsteam beslissingen ergens over nemen?

Checklist voorbereiden en aanbesteden

De checklist in het kort: De checklist is bedoeld om te ondersteunen bij het doorlopen van de voorbereidings- en aanbestedingsfase

Scope:

- Er is geen ruimte meer voor (grote) scopewijzigingen. Mochten die er komen dan is aanpassing van planning en budget noodzakelijk en moet de aanbesteding uitgesteld worden

Tijd:

- Is het aanbestedingstraject realistisch (ook voor aannemer om in te schrijven)?

Geld:

- Kan er geïndexeerd worden gedurende de looptijd?

Kwaliteit

-

Risico's:

- Zijn de belangrijkste risico's voor het projectverloop in beeld gebracht?
- Is er rekening gehouden met een risicoservering in het budget?
- Zijn de mijlpalen realistisch met het oog op de risico's?

Organisatie:

- Is beheer voldoende aangehaakt?

Checklist uitvoering en gebruik

De checklist in het kort: De checklist is bedoeld om te ondersteunen bij de uitvoering en gebruik van de opgave

Scope:

- Is duidelijk wat er wel en niet gedaan moet worden door de uitvoerende partij?
- Zijn er meerdere uitvoerende partijen? Is duidelijk wie wat doet en wanneer?
- Is scopebewaking op orde?
- Zijn de vergunningen in beeld en aangevraagd/verkregen?

Tijd:

- Zijn er heldere mijlpalen vastgesteld?
- Zijn er stop- en bijwopunten opgenomen in de uitvoering?

Geld:

- Worden VTW's goed bijgehouden en inzichtelijk gemaakt?
- Is het budget voor de gebruiksfase inzichtelijk en afdoende?

Kwaliteit

- Blijven de beheerplannen/beheerparagraaf in zicht?
- Is de monitoring van de uitvoering geregeld? Denk aan directievoering en toezicht, bouwvergaderingen, audits etc.
- Wordt het ambitieniveau bewaakt en gehaald tijdens uitvoering en gebruik?

Risico's:

- Zijn de belangrijkste risico's voor de uitvoering in beeld gebracht?
- Is er rekening gehouden met een risicoservering in het budget?
- Zijn de mijlpalen realistisch met het oog op de risico's?

Organisatie:

- Is duidelijk welke partij het omgevingsmanagement invult?
- Is beheer en onderhoud aangehaakt?
- Is er iemand die het ambitieniveau blijft bewaken?

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

De toolbibliotheek: welke tools zijn opgenomen in de toolbox?

Het Ambitieweb Bepaal gezamenlijk je duurzaamheidsambities met deze handige overzichtsplaat.		Barcode Utrecht Maak een schematisch weergave van de ruimtevraag is voor de stad of gebied voor een conflictanalyse.		Aquathermie viewer Krijg inzicht in potentiële bronnen voor warmte koude systemen.	
Het Integraal Gebiedsplan Krijg met het IGP meer grip op het ruimtelijk programmeren in relatie met de ondergrond.		MKBA Schat de positieve of negatieve effecten van een project of beleidsoptie op de welvaart in.		Maatlat groene k.a. gebouwde omgeving Definieer voor nieuwbouw wat onder klimaatadaptief bouwen en inrichten wordt verstaan.	
Veiligheids-effect rapportage Breng de veiligheidsrisico's van een locatiekeuze of project vooraf in kaart.		De Omgevingswijzer Breng de impact, kansen en risico's van de ontwikkeling in beeld op 12 duurzaamheidsthema's.		Puntensysteem natuurinclusief bouwen Leer natuurinclusief bouwen effectief inbrengen in inkoopstrategieën.	
Integrale Ontwerpmethode Openbare Ruimte Gebruik een nieuwe ontwerp-methode waarin de ondergrond en het meervoudig functiegebruik vooropstaan.		Leidraad Openbare Ruimte (Groningen) Doe inspiratie op voor een nieuwe inrichting van de openbare ruimte waar opgaven samenkomen.		StraaD Krijg inspiratie, ideeën, kennis en informatie voor een beter leefklimaat op straatniveau.	
Factor C analyse Krijg hulp bij het in kaart brengen van samenwerk-partners/ stakeholders en hun rollen en belangen.		Multi Criteria Analyse (MCA) Weeg de verschillende maatregelen die invulling geven aan je transitieopgaven af.		MVI criteriatool Hulpmiddel voor overheden die MVI-beleid en ambities concreet willen maken.	
Informatie-kaart integraal programmeren Bekijk wat integraal programmeren is en wat er (randvoorwaardelijk) voor nodig is om te organiseren.		De Wijkatlas Verzamel gegevens en informatie over een specifieke wijk of buurt, om keuzes op te baseren.		BREEAM gebiedsaard en -visie Praktisch handvat om integraal te starten met ontwikkelproces.	
Samenwerkings-waaijer integraal programmeren De waaijer geeft informatie over samenwerking, organisaties, rollen en cultuur.		Groenblauwe netwerken Krijg hulp bij het vinden van passende maatregelen en aantrekkelijke voorbeelden.		Samen Slim Krijg inspiratie om het sociale en fysieke domein te koppelen door bekostiging en investeringen samen te brengen.	
IGP Informatie Portaal Samen data en informatie delen dat leidt tot gedeeld inzicht in een beveiligde omgeving.		Waarden-generator Toolbox met instrumenten om meervoudige waardecreatie te realiseren.		Checklists uitvoerings-fasen Check stap voor stap hoe je integraliteit in de uitvoeringsfase borgt.	

Dit is de startpagina van de toolbibliotheek.
 Tip: klik op één van de tools (de titel) om naar de beschrijving van die tool te navigeren.

Inzicht in data en informatie

Gesprekstoel duurzaamheidsthema's/ transitieopgaven

Inspiratie: oplossingen en maatregelen

Varianten en maatregelen afwegen op basis van criteria

Hulp en leidraden bij het maken van plannen en ontwerpen.

Ondersteuning bij participatie en communicatie en samenwerken

Direct naar de informatiewaaijer samenwerken aan integrale opgaven

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Ambitiweb

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van het Ambitiweb

De tool in het kort: Het Ambitiweb is een gespreksinstrument om duurzame ambities bespreekbaar en in één oogopslag zichtbaar te maken. Het is een visuele weergave van 12 duurzaamheidsthema's (zowel People, Planet als Prosperity) en de daaraan gekoppelde ambitieniveaus.

Wijze van gebruik: Het invullen van het Ambitiweb gebeurt meestal in een interactieve sessie met de betrokken onder begeleiding van een (ervaren) facilitator. In een Ambitiwebsessie bepalen de deelnemers voor alle 12 de thema's het ambitieniveau: minimaal (doen wat wettelijk is vereist, minimale kansen voor duurzame meerwaarde), bovengemiddeld (significante verbeter- of reductiedoelstellingen) of maximaal (maximale inzet voor een maximaal duurzaam resultaat). Resultaat is een ingevuld Ambitiweb met een toelichtende notitie.

Meerwaarde: Het Ambitiweb benadert duurzaamheid breed en integraal door aandacht te besteden aan zowel fysieke duurzaamheidsthema's (Planet) als economische (Prosperity) en sociaal-maatschappelijke (People) thema's. Het gespreksinstrument is schaalbaar en toegankelijk in gebruik en helpt bij het structureel vastleggen van duurzaamheidsambities.

Aandachtspunten: Enige ervaring met het instrument of een ervaren facilitator helpt bij het juist interpreteren van de verschillende thema's en ambitieniveaus. Het is van meerwaarde om relevant (duurzaamheids)beleid af te zetten tegen de thema's van het Ambitiweb om de thema's meer te kunnen laden. In veel gevallen moet dit handmatig worden gedaan.

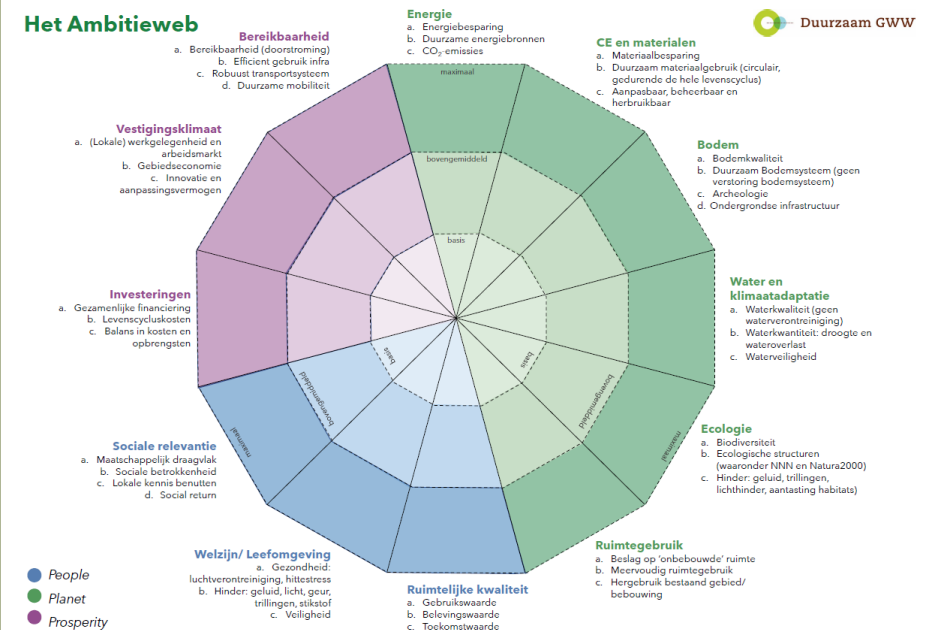
De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Bij het invullen van een Ambitiweb bepaal je per thema het ambitieniveau: minimaal, bovengemiddeld of maximaal. Gedurende deze gesprekken maak je afwegingen:

- Allereerst dwingt het kiezen van ambitieniveaus tot een prioritering. Gezamenlijk ga je het gesprek aan over welk thema een hoger ambitieniveau krijgt en waarom. Samen bepaal je hoe hoog je de lat kan leggen en welke kansrijke maatregelen invulling kunnen geven aan dat niveau.
- Ga in de Ambitiwebsessie het gesprek aan over hoe verschillende thema's tot elkaar in verband staan. Dat verband kan positief zijn: door één maatregel draag je misschien bij aan zowel Ecologie als Water en Klimaatadaptatie. Thema's kunnen echter ook botsen: bijvoorbeeld als je ziet dat twee ambities niet samen passen in de beschikbare ruimte. Het Ambitiweb brengt dit soort synergiekansen en strijdigheden snel boven tafel, zodat tijdig beslissingen gemaakt kunnen worden of onderzoeksvragen uitgezet kunnen worden die helpen bij het maken van een afweging.
- Wanneer er sprake is van een "integrale opgave" helpt het niet dat veel afwegingstools themagericht zijn. Dit faciliteert namelijk het denken vanuit het "eigen (sectorale) belang". Ook het Ambitiweb prioriteert op een aantal "topthema's" om focus aan te brengen in het ontwerpproces. Juist in complexe gebieden met een stapeling van opgaves is het zinvol om meervoudige waardecreatie tot prioriteit te maken, d.w.z. meervoudige oplossingen laten prevaleren boven enkelvoudige.

Impressie van de tool

Het Ambitiweb

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de CROW website met het Ambitiweb in PDF en Excel

Klik hier voor de Handreiking Aanpak Duurzaam GWW voor gemeenten

Klik hier voor de pagina over het Ambitiweb van PIANO

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Omgevingswijzer

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van de Omgevingswijzer

De tool in het kort: de Omgevingswijzer is een procesinstrument dat inzichtelijk maakt hoe duurzaam en integraal een project of gebiedsontwikkeling is of kan zijn. Dat gebeurt op een systematische manier aan de hand van 12 (People, Planet, Prosperity) thema's. De Omgevingswijzer sluit aan bij de [Aanpak Duurzaam GWW](#).

Wijze van gebruik: je kunt de omgevingswijzer in verschillende fasen van een project of gebiedsontwikkeling toepassen en met verschillende doelen inzetten. Het is een digitale tool (website) die zeer toegankelijk en eenvoudig in te vullen is individueel of in een sessie. Wanneer je de 12 thema's op sub niveau te 'scoort' (positief, negatief, neutraal) ontstaat direct een ingevuld 'resultatenwiel' (zie afbeelding hiernaast voor een impressie). Er is geen standaard werkvorm voor de toepassing van de Omgevingswijzer. Op de website zijn echter de [mogelijke toepassingsvormen](#) duidelijk beschreven.

Meerwaarde: allereerst is de tool eenvoudig in te vullen via de website, het vraagt weinig uitleg. De structuur die de tool biedt en de duidelijke omschrijvingen (op subthemaniveau) van de 12 thema's, geven je concrete handvatten om op een brede, meer integrale wijze naar je project of gebied te kijken.

Aandachtspunten: er zijn verschillende manieren waarop je de tool kan invullen (zie ook beschrijving hieronder). Dat is de kracht van het instrument, maar vraagt echter ook om een duidelijke uitleg van een procesbegeleider aan de voorkant. Zo minimaliseer je interpretatieverschillen bij het invullen van de tool.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

- Wat het doel ook is waarmee je de Omgevingswijzer invult, altijd geldt dat een Omgevingswijzersessie onderdeel van een groter planproces is. Dit betekent dat er voorbereiding en opvolging van de sessie / het invullen nodig is om te zorgen dat duurzaamheid en integraliteit echt onderdeel van een project wordt.
- De meerwaarde van de Omgevingswijzer zit vooral in het analyseren van opgaven, kansen en knelpunten binnen een gebied. Dat kan op het niveau van de stad (sommige gemeenten zetten de Omgevingswijzer in bij de totstandkoming van hun Omgevingsvisie, op strategisch niveau) tot en met projectniveau. Door de tool in te vullen met deelnemers met verschillende achtergronden en perspectieven kom je tot een beter beeld welke thema's 'goed' en 'slecht' scoren op gebieds- of projectniveau.
- Het invullen van de Omgevingswijzer kan je als opstapje zien naar een integrale aanpak. Bijvoorbeeld: waar wil je (gezamenlijk met andere stakeholders) je negatieve impact / risico's minimaliseren en waar wil je jouw positieve impact vergroten en kansen verzilveren? Op deze wijze kan de toepassing van de Omgevingswijzer ook worden gezien als waardevolle stap voorafgaand aan het invullen van [het Ambitieweb](#).

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor uitleg over de (toepassings)mogelijkheden van de Omgevingswijzer

Klik hier om de Omgevingswijzer direct in te vullen (de tool)

Klik hier voor de Handreiking Aanpak Duurzaam GWW voor gemeenten

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> VER](#)
[← terug naar vitale systemen](#)
[← terug naar gebieds-wijkplan](#)
[← terug naar participatie](#)

Kenmerken van de Veiligheidseffectrapportage (VER)

De tool in het kort: De VER draagt bij aan de sociale veiligheid in Nederland. De VER is een belangrijk en effectief instrument om samen met betrokken partijen de veiligheidsrisico's van een locatiekeuze, bouw- of renovatieproject vooraf in kaart te brengen.

Wijze van gebruik: De VER is een handreiking. Stap voor stap loop je zes modules door, die leiden tot een effectieve en integrale aanpak van sociale veiligheid. De VER-aanpak kun je toepassen bij projecten, locaties en voorzieningen. Je krijgt veel praktijkvoorbeelden aangereikt, waarbij je kunt leren van de ervaringen die zijn opgedaan. In de bijlagen zijn voorbeelden van risico's, maatregelen en een voortgangsformulier te vinden.

Meerwaarde: Voor een gemeente kan het van enorme meerwaarde zijn om bij nieuwe projecten een VER-traject te starten. De bouwende partijen vertrekken na oplevering, terwijl de gemeente verantwoordelijk blijft voor de openbare orde en veiligheid van de omgeving. Met de VER-aanpak ga je samen met andere afdelingen, zoals zorg, bouw, groen en wonen, aan het werk om de sociale veiligheid een goede plek in het project te geven. Het tijdig inzetten van een VER is succesvol gebleken bij de aanpak van criminaliteit en overlast in de omgeving én bij het voorkomen van onveiligheidsgevoelens van bewoners in een gebied.

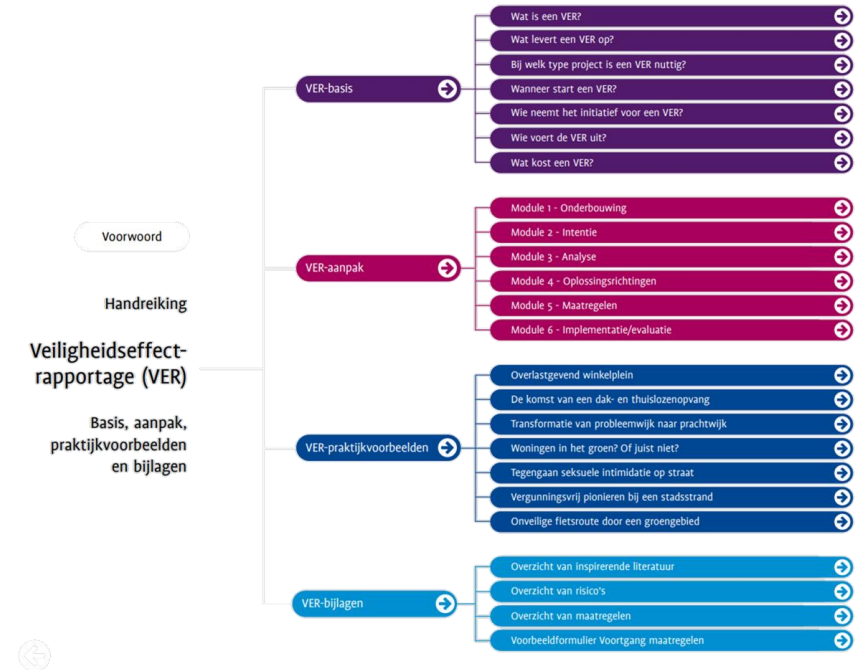
Aandachtspunten: Start tijdig met een VER-traject, zodat geen kansen worden gemist om veiligheid en leefbaarheid in ontwerpen of bouwplannen te borgen. Het meest wenselijk en aan te bevelen is om het VER al op strategisch niveau toe te passen, zodat veiligheid integraal onderdeel wordt van beleidsdocumenten van een gemeente en andere professionele stakeholders. Tot slot kan de VER goed helpen bij het in samenhang beoordelen van omgevingsfactoren in het kader van de Omgevingswet.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Vooraf in stedelijk gebied wordt de druk op de openbare ruimte steeds groter. Dit trekt een wissel op handhaving, toezicht, verkeersdruk, verkeersonveiligheid, criminaliteit, stress, irritatie en overlast. Een integrale VER-aanpak kan een belangrijke rol vervullen in een gecombineerde aanpak van deze set aan uitdagingen die de druk op de ruimte met zich mee brengt.

Een belangrijke rol voor de VER in het afwegen van gebiedsopgaven begint al gelijk in module 1 van de VER-aanpak: de Onderbouwing. Doel van de module is om nut en noodzaak van een VER voor een bepaald project te bepalen. Belangrijke vragen die daarbij worden gesteld zijn: *zijn er of verwacht je diverse of complexe risico's?* Bijvoorbeeld risicovolle omgevingen zoals uitgaansgebied of partijen met tegengestelde belangen. Door in gebiedsontwikkelingen en projecten altijd een quickscan (module 1) uit te voeren naar de meerwaarde of noodzaak van een VER, kan tijdig het thema sociale veiligheid worden geborgd. Belangrijk aandachtspunt is dat sociale veiligheid een belangrijk onderdeel vormt van de sociale transitie, maar dat de sociale transitie verder gaat: het bevat ook thema's als inclusiviteit, mobiliteit, eenzaamheid, gelijkwaardigheid en gezondheid.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de clickable PDF van de VER

Klik hier voor de website van het CCV waarop wordt verwezen naar de VER

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> IOOR

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van de Integrale Ontwerpmethode Openbare Ruimte (IOOR)

De tool in het kort: in 2020 heeft de gemeente Amsterdam de IOOR ontwikkeld om stedelijke beleidsmakers, ontwerpers, planners en andere betrokken partijen een handreiking te bieden in de aanpak van de grote transitieopgave in de openbare ruimte.

Wijze van gebruik: de nieuwe ontwerpmethode wordt in twee boekdelen gepresenteerd. Het eerste deel, Casus Amstel-Stad, Amsterdam, geeft achtergrondinformatie over het gebied Amstel-Stad en beschrijft de nieuwe ontwerpmethode aan de hand van dit concrete voorbeeld. Het tweede deel, het Werkboek, bevat een catalogus van generieke maatregelen en de uitwerkingen ervan, waaruit de stedenbouwkundige ontwerper kan selecteren bij het programmeren en ontwerpen van de openbare ruimte en ondergrond. Het werkboek onderscheidt zes gebiedsthema's: leefmilieu, water, flora en fauna, energie, bodem en ondergrond, en materialen. Per thema vind je een overzicht van alle mogelijke maatregelen, uitwerkingen en technieken.

Meerwaarde: de IOOR, waarin de ondergrond en het meervoudig functiegebruik vooropstaan, programmeert de openbare ruimte integraal. De nieuwe methode kan stedenbouwkundige ontwerpers helpen bij het programmeren en ontwerpen van de openbare ruimte en ondergrond.

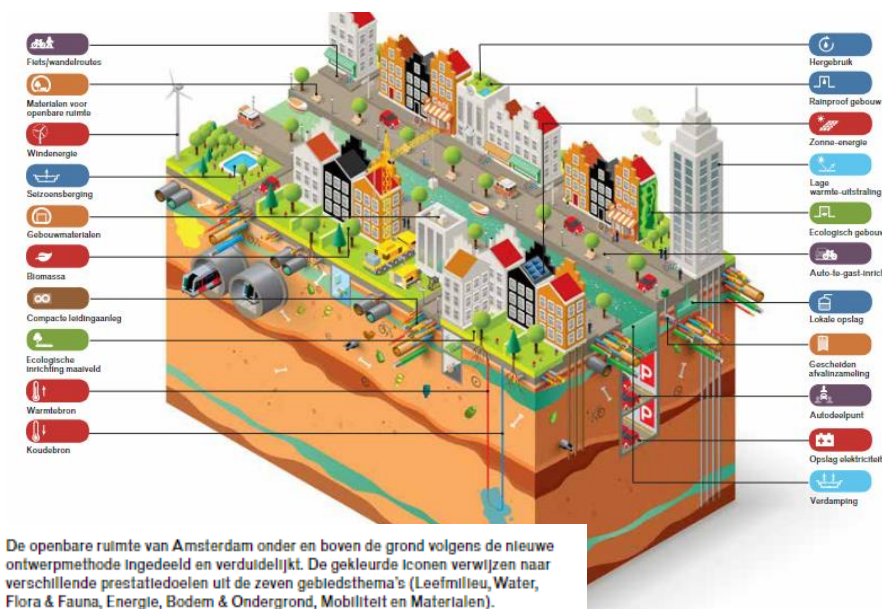

Aandachtspunten: de IOOR is in de eerste plaats bedoeld voor stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, openbare-ruimteontwerpers, beleidsmedewerkers en ingenieurs van de gemeente Amsterdam. De uitgave bevat echter vooral generieke vraagstukken en oplossingen, en is daarom zeker interessant voor andere gemeenten die vaak voor vergelijkbare uitdagingen staan, en voor beleidsmakers bij netbeheerders, waterschappen, provincie en rijk.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

- De inrichting van de openbare ruimte vraagt om een integrale en interdisciplinaire werkwijze voor zowel ontwerp als engineering van de onder- én bovengrondse opgaven. De krapte in de ondergrond dwingt technische innovatie af en een betere samenwerking tussen publieke en private stakeholders. De stapeling van maatregelen voor een beter leefmilieu, nieuwe energiesystemen, hitte- en neerslagproblematiek, circulariteit en bodembiodiversiteit vraagt om een ontwerp op groter schaalniveau dan nu gebruikelijk is en te werken vanuit gebiedsoverstijgende netwerkstructuren, Ambitiwebben en prestatiedoelen. De IOOR is een instrument dat in meerdere planprocessen is in te passen. De IOOR-resultaten worden als product opgenomen in het Integraal Gebiedsplan Amsterdam (IGB), als invulling van de Omgevingswet en -visie.
- De IOOR kent 7 gebiedsthema's met maatregelen en uitwerkingen (zie inspiratieafbeelding hiernaast). Binnen elk gebiedsthema zijn de maatregelen gegroepeerd volgens de vijf gangbare ontwerp niveaus binnen een gebiedsontwikkeling: gebied, netwerk, openbare ruimte, kavel en gebouw. Binnen een maatregel is meestal ruimte voor meerdere uitwerkingen om een doel te bereiken.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Hier vind je relevante publicaties van gemeente Amsterdam over de IOOR

Klik hier voor het bekijken van een webinar over de integrale ontwerpmethode.

Klik hier voor het downloaden van het werkboek

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> IGP

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van het Integraal GebiedsPlan (IGP)

De tool in het kort: het IGP is ontstaan vanuit het gemis van een 'essentiële schakel' op tactisch niveau: de vertaling van een stedelijke structuurvisie naar gebiedsontwikkeling en projecten. De 'tool' is een werkwijze die in 8 stappen uitlegt hoe je voor een gebied een (locatiespecifiek) IGP maakt. Het stappenplan gaat gecombineerd met een beschrijving van de meerwaarde van een (locatiespecifiek) IGP, aandachtspunten en de beoogde resultaten.

Wijze van gebruik: gebruik het stappenplan om te komen tot een Integraal Gebiedsplan voor jouw gebied. Doorloop de stappen en zet de middelen/tools in waar per stap naar wordt verwezen.

Meerwaarde: Het IGP wordt gezien als een belangrijke bouwsteen om integraal en gebiedsgericht te gaan programmeren, om de mogelijkheden voor werk-met-werk te vergroten en de overlast van de werkzaamheden voor de gebruikers te verminderen. Het is een middel om te komen tot een integrale inrichting van de openbare ruimte en om vroegtijdig knelpunten t.a.v. het ruimtelijk inpassen onder- en bovengrondse opgaven in een gebied in beeld te krijgen. Daarbij worden de verschillende afwegingen ook gezamenlijk gemaakt: Welke opgaves nemen we wel en niet mee? Welke scenario's en/of straatprofielen voldoen het best aan de gezamenlijke ambities en kaders? En hoe verdeel je de kosten en de baten?

Aandachtspunten: voor een zorgvuldig proces van afwegen is het goed om een besluitvormingstraject in te stellen. Op deze manier kan akkoord worden gevraagd op complexe financiële, inhoudelijke en organisatorische vraagstukken waarbij partijen (mogelijk) buiten bestaande kaders moeten treden.

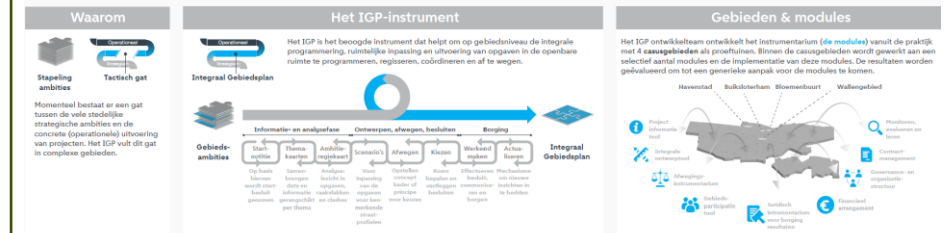
De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

- Het IGP geeft invulling aan een belangrijke (eerder) missende schakel in het integraal programmeringsproces op tactisch (gebieds)niveau. Het is een duidelijk gestructureerde werkwijze/stappenplan.
- Bij een IGP worden alle opgaves en budgetten van de deelnemende partijen 'op een hoop gegooid' en van daaruit een integraal ontwerp gemaakt. Hierop wordt regie gevoerd door de gemeente. Alle partijen dragen bij vanuit hun eigen opgaves, en dragen ook een deel van de algemene kosten.
- Bij het opstellen van een IGP is het goed om verschillende afwegingsmomenten in te plannen:
 1. Wil je een IGP opstellen/toepassen? Het opstellen van een IGP vergt relatief veel voorbereidingstijd en -capaciteit. Wanneer er sprake is van een 'complex gebied' (met bijv. druk op de boven- en ondergrondse ruimte) kan een IGP waardevol zijn.
 2. Welke ambities neem je mee naar de (gedetailleerde) ontwerpfase? Gebruik het [Ambitieweb](#) maar kijk ook naar urgentie van opgaven, rangschik deze. Kijk goed naar potentiële koppelkansen, bijv. door een meervoudigheids criterium toe te passen.
 3. Toets je ontwerpen: in welke mate wordt er aan ieders eisen en wensen voldaan? Wie moet er water bij de wijn doen? Hoe verdelen we de kosten en baten (van beheer)?

Impressie van de tool

Integrale GebiedsPlannen als instrument binnen de stedelijke programmering

Het doel van het Integrale GebiedsPlannen (IGP)-ontwikkeltraject is om te komen tot een generieke aanpak voor het maken van IGP-en, die modulair zijn opgebouwd en die stad breed kunnen worden gevolgd, maar gebiedsafhankelijk worden vormgegeven.

Beoogde resultaten van het IGP-instrumentarium

Het IGP ondersteunt de regiering op de openbare ruimte in het betreffende gebied, resulterend in een toekomstbestendig ingerichte openbare ruimte, boven- en ondergronds.

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Lees meer over hoe het IGP is toegepast in het Wallengebied, een duidelijke beschrijving van de werkwijze.

Vanaf pag. 36 in het document worden casusgebieden/referenties beschreven die een goed beeld geven van wat een IGP kan inhouden. Referenties zijn o.a. het Wallengebied en Buikslooterham.

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> IGP Informatie Portaal

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van het IGP Informatie Portaal

De tool in het kort: het IGP informatie portaal is een besloten en online geo-platform ten behoeve van het afstemmingsproces tussen deelnemers van het integrale gebiedsplan, van start tot afronding. Op dit geo-platform kunnen deelnemers de benodigde informatie, inzichten, issues, scenario's en ontwerpen delen en terugvinden in de vorm van teksten, documenten, kaarten (2D), straatprofielen (doorsneden) en 3D-modellen. Alle partners, gemeente en externe partijen, hebben (gecontroleerde) toegang tot de beveiligde omgeving.

Wijze van gebruik: voor de initiële fase wordt informatie van alle partijen verzameld en verwerkt. Idealerweise levert iedere deelnemer de informatie aan met afgesproken attributen. In het portaal staan verschillende kaartlagen gerangschikt in thema's: flora en fauna, bodem ondergrond, energie, water, leefmilieu, klimaatadaptatie, mobiliteit en materialen. Als referentie kaartlagen zijn de geo-basisregistraties opgenomen (BAG, BGT, BRK) en kaartlagen uit de strategische fase van stedelijke programmering.

Meerwaarde: gedeelde data en informatie leidt tot gedeeld inzicht. Het is daarbij mogelijk om de huidige situatie weer te geven, maar ook de potentiële toekomstige situatie. Alle gedeelde data is op één plek terug te vinden. Ontwerpsenario's kunnen worden gedeeld in kaarten maar ook in 3D modellen.

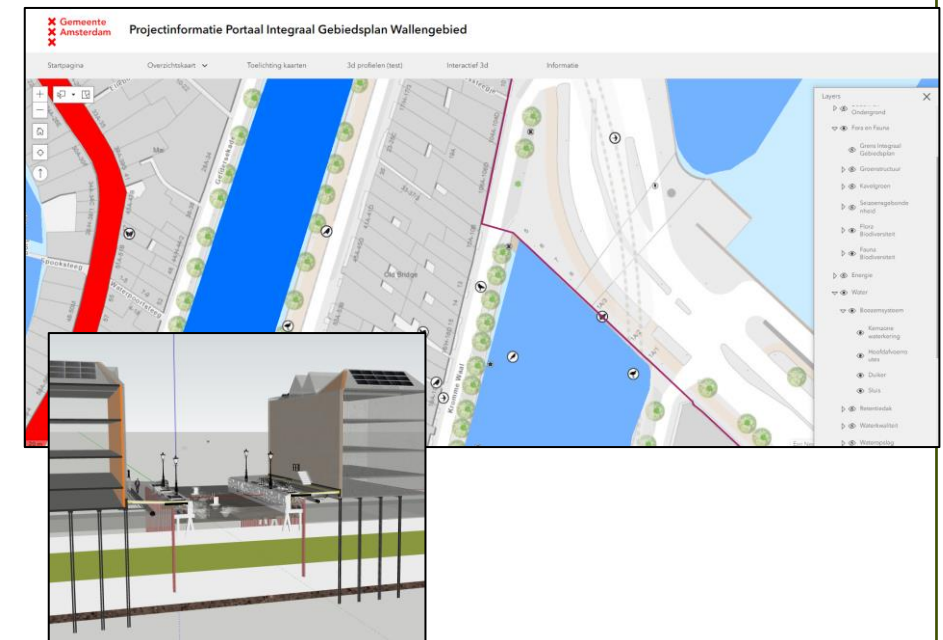
Aandachtspunten:

- Werk met open data standaarden zodat iedere partij ongeacht het eigen back office systeem kan aanleveren
- Werk met informatie standaarden zodat je van elkaar weet dat je hetzelfde bedoelt
- Zorg dat de aanleverende (GIS en andere data) systemen ook open data standaarden kunnen aanbieden

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

- De tool is laat visueel zien hoe strategische opgaven tactisch worden vertaald naar het gebied en geeft visuele kaders voor de uitvoering van projecten
- Hoe doen gemeenten dit? Zie het [inspiratie document data gedreven integraal programmeren](#)
- GIS-kaarten bieden de mogelijkheid om visueel (op het oog) maar ook berekend opgaven met elkaar te vergelijken. Het huidige portaal biedt alleen mogelijkheden voor visuele afwegingen.
- Ontwerpen is afwegen: samen met verschillende deelnemers kan er worden gewerkt aan 3D ontwerpen

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor het [inspiratie document data gedreven integraal programmeren](#)

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> Waardengenerator](#)
[terug naar vitale systemen](#)
[terug naar gebieds-wijkplan](#)
[terug naar participatie](#)

Kenmerken van de Waardengenerator

De tool in het kort: de Waardengenerator is een toolbox met instrumenten om meervoudige waardecreatie te realiseren in projecten, organisaties en de fysieke leefomgeving. Meervoudige waardecreatie gaat over het creëren van synergie tussen maatschappelijke opgaven: hoe komen we samen tot slimme gecombineerde (integrale) oplossingen die meer waarde(n) vertegenwoordigen dan enkelvoudige of sectorale oplossingen? Bij meervoudige waardecreatie kijk je niet alleen naar een breed pallet aan waarden - financieel, sociaal, ecologisch - maar ook naar manieren waarop deze tot stand komen. Wat is er nodig om tot slimme, meervoudige oplossingen te komen?

Wijze van gebruik: bij het werken aan meervoudige waardecreatie met de Waardengenerator ga je met uiteenlopende actoren aan de slag om verschillende maatschappelijke of (transitie) vraagstukken tegelijkertijd aan te pakken. Dit doe je door de vier (iteratieve) onderdelen, met instrumenten van de toolbox, door te lopen en aan de hand daarvan een project in te richten. In de praktijk zal elk traject anders zijn, maar de instrumenten uit de toolbox bieden ondersteuning bij het doorlopen van dit integrale werkproces. De bijgeleverde praatplaat kan je helpen om het concept van integraal werken en meervoudige waardecreatie uit te leggen binnen je organisatie of samenwerking.

Meerwaarde: de structuur van de toolbox is helder. Er zijn 4 fasen: leren & veranderen; verkenning & definitie; plan & ontwerp en besluit uitvoering & beheer. Door op de fase te klikken krijg je een beschrijving van wat de fase inhoudt, vragen die je stelt en (na het klikken op de vragen) een verwijzing naar instrumenten. Elk instrument wordt uitgelegd inclusief een voorbeeldcase en verwijzingen voor meer informatie. Door de praktijkverhalen kan je je laten inspireren.

Aandachtspunten: de instrumenten in deze toolbox zijn niet allemaal even 'laagdrempelig'. Sommige instrumenten zijn relatief eenvoudig, zoals de 'tijdlijnmethode' die zou bijdragen aan het reflexief vermogen van deelnemers aan een project, anderen zijn wat complexer zoals 'Six Capital Framework'. Er zijn overigens ook overeenkomende instrumenten tussen de waardecreatie-toolbox en deze toolbox, zoals het Ambitieweb en een MKBA-analyse.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Meervoudige waardecreatie vraagt om betrokkenheid van verkenner(s), (technisch) ontwerpers en besluitvormers in verschillende fasen van het project. Afstemming tussen de kennishouders van en tussen verschillende organisaties en afdelingen is daarom cruciaal voor meervoudige waardecreatie. Evenals het heen en weeg bewegen (iteratie) tussen verschillende 'fasen' in het planproces; nieuwe inzichten uit de lokale omgeving, van betrokkenen en/of van onafhankelijke experts zijn onderdeel van een succesvol traject.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor uitleg over de (toepassingsmogelijkheden) van de Waardengenerator

Klik hier voor de Praatplaat Meervoudige Waardecreatie

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Informatiekaart Integraal Programmeren

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van de Informatiekaart Integraal Programmeren

De tool in het kort: de Informatiekaart beschrijft wat 'integraal programmeren van de fysieke leefomgeving' is en wat hiervan de belangrijkste kenmerken zijn. De kaart is gemaakt voor medewerkers en bestuurders van organisaties met publieke taken die hiermee te maken hebben of aan de slag willen met integraal programmeren. De kaart is gemaakt op basis van documentstudie en drie denksessies met belanghebbenden en deskundigen.

Wijze van gebruik: gebruik de informatiekaart bij het organiseren van samenwerkingen en teams. Gebruik de Waaier Integraal Programmeren voor een verdere invulling van de onderdelen organisaties, mensen en cultuur (blauwe en groene tak).

Meerwaarde: integraal programmeren is veelomvattend. Het raakt aan verschillende disciplines, belanghebbenden en doelen. En al gebruiken we dezelfde woorden, de begripsbepaling kan uiteenlopen. Voor gemeenschappelijk begrip is een gemeenschappelijke taal nodig. Dát biedt de informatiekaart 'Integraal programmeren van de fysieke leefomgeving'. De kaart is behulpzaam voor iedereen die met dit thema te maken krijgt, omdat het in één oogopslag de belangrijkste kenmerken laat zien. Een gemeenschappelijke taal is de basis.

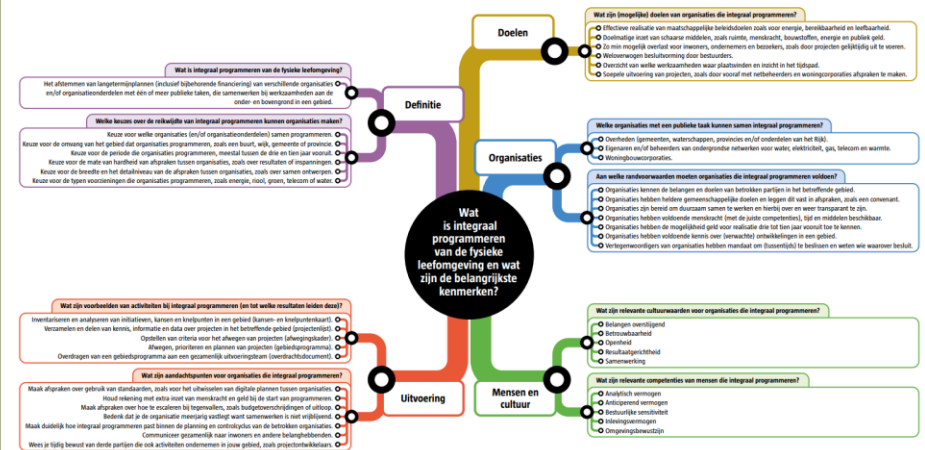
Aandachtspunten: de Informatiekaart geeft een duidelijk overzicht van wat integraal programmeren inhoudt en welke elementen belangrijk of zelfs randvoorwaardelijk zijn binnen jouw organisatie en in de samenwerking met andere stakeholders. Hoe je daar ook in de praktijk daadwerkelijk invulling aan geeft, wordt niet beschreven. Het vraagt dus nog zeker een interpretatie- en implementatieslag. De onderdelen 'Organisaties' en 'Mens en Cultuur' (de blauwe en groene onderdelen van de kaart) worden in deze toolbox verder uitgewerkt onder het kopje 'Waaier integraal programmeren'.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

- Integraal programmeren is het afstemmen van langetermijnplannen (inclusief bijbehorende financiering) van verschillende organisaties en organisatieonderdelen met één of meer publieke taken, die samenwerken bij werkzaamheden aan de onder- en bovengrond in een gebied.' Dat is de definitie van integraal programmeren volgens de informatiekaart.
- Op de kaart staat niet alleen de definitie van integraal programmeren helder omschreven, maar is ook in één oogopslag te vinden wat de doelen zijn van integraal programmeren, met concrete voorbeelden en uitgangspunten. Daarnaast zijn de randvoorwaarden voor de deelnemende organisaties opgesteld en zijn de belangrijkste cultuurwaarden en competenties benoemd. Zo biedt de kaart concrete handvatten voor samenwerkende partijen.

Impressie van de tool

Informatiekaart Integraal programmeren van de fysieke leefomgeving

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

- Klik hier om de Informatiekaart Stedelijk Programmeren te downloaden
- Hier vind je een artikel met achtergrondinformatie over de Informatiekaart

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Informatiewaaiers organisaties, mensen en cultuur

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van de Informatiewaaiers organisaties, mensen en cultuur

De tool in het kort: In de Informatiewaaiers zijn drie onderwerpen van de Informatiekaart Integraal Programmeren (zie [toolbeschrijving van deze tool](#)) uitgewerkt. Dit zijn de onderwerpen organisaties en mensen en cultuur. Het onderwerp 'organisaties' wordt uitgewerkt in overzichtelijke, beknopte beschrijvingen van de organisaties met een publieke taak die samen programmeren en de randvoorwaarden om samen integraal te kunnen programmeren. Het onderwerp 'mensen en cultuur' bevat kenmerken van het organisatie-model en de cultuur van de verschillende organisaties en de competenties die binnen die organisaties aanwezig moeten zijn om integraal te programmeren.

Wijze van gebruik: de Informatiewaaiers is zowel digitaal als fysiek beschikbaar. Het is raadzaam om de waaiers te gebruiken bij het starten van een samenwerking, bijvoorbeeld aan het begin van een ontwikkeling of project, of bij een faseovergang. Het is mogelijk om de informatiewaaiers gezamenlijk door te lopen in een sessie aan het begin van het proces, om zo een bewust onderbouwd (project)team te vormen met de juiste competenties voor een gezamenlijk proces van integraal programmeren.

Meerwaarde: de Informatiewaaiers is van meerwaarde voor iedereen die samen met andere samenwerkingspartners op een integrale manier in de openbare ruimte aan de slag gaat. Dit kan op stedelijk niveau, wijkniveau of projectniveau zijn. Vaak gaat samenwerking en afstemming al snel over de inhoud. Door stil te staan bij de (werk)cultuur van je samenwerkpartners, randvoorwaarden voor een goede samenwerking en competenties van individuele teamleden/rollen werk je vaak efficiënter, effectiever en prettiger.

Aandachtspunten: de waaiers is pas echt van meerwaarde wanneer er een open gesprek plaatsvindt over de inhoud van de waaiers en wanneer er actie volgt naar aanleiding van de aanbevelingen die in de waaiers staan, zoals het betrekken of opleiden van mensen met de benodigde competenties voor een integrale aanpak.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Samenwerking is gedurende het hele proces van (integraal) gebiedsopgaven afwegen bepalend voor succes of falen. Tijdens de voorbereidingsfase van integrale projecten gaat het vooral om (de voorbereiding van) bestuurlijke afstemming, en tijdens de projectfase om afstemming van uitvoering en beheer. Integraal programmeren vraagt om optimalisatie, van grof naar fijn. Problemen in de samenwerking verstoren dit proces direct, waardoor kansen veranderen in hobbels. Integraal programmeren is uitdagend, hoe de partij die je vertegenwoordigt ook georganiseerd is. Het gaat om uitdagingen als:

- Het inleveren van autonomie van individuele organisaties.
- Ontschotting (opgavengericht sturen met een bestuurlijke, een ambtelijke opdrachtgever en een programmamanager).
- Opgavengericht programmeren en georganiseerd leren. In de praktijk blijkt dat succes vooral afhangt van ambitie, kwaliteit van betrokken personen en teams, en het aantrekkelijk maken voor partners om in te stappen.

De informatiewaaiers geeft hulp bij het overwinnen van deze uitdagingen.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

De Informatiewaaiers is opgenomen in deze toolbox. Klik hier om naar de waaiers te gaan.

Klik hier om de Informatiekaart Stedelijk Programmeren te downloaden

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> Leidraad Factor C](#)
[terug naar vitale systemen](#)
[terug naar gebieds-wijkplan](#)
[terug naar participatie](#)

Kenmerken van Leidraad Factor C

De tool in het kort: Factor C is een manier van werken die helpt om strategisch aan de slag te gaan met communicatie en samenwerking met (professionele) stakeholders. De Leidraad factor C helpt bij het ontwerpen en uitvoeren van een zorgvuldig communicatieproces, met de juiste middelen op het juiste moment. Daar hoort ook bij dat je afspraken maakt over rollen, taken en financiën.

Wijze van gebruik: aan de hand van de Leidraad werk je in een aantal stappen een strategie en een aanpak uit voor de wijze waarop je invulling geeft aan (stakeholder)participatie, waarbij het perspectief van de doelgroep of gebruiker steeds een duidelijke plek heeft. Deze werkwijze heeft een groot voordeel voor de eigen organisatie en het interne proces: met het doorlopen van de stappen in de leidraad wordt het voor alle betrokkenen helder waar ze een bijdrage aan leveren met hun werk en op wie dat effect gaat hebben.

Meerwaarde: voor integrale resultaten ben je als overheid afhankelijk van anderen, zoals particulieren (burgers, inwoners), zakelijke partijen en maatschappelijke organisaties. Allemaal hebben zij een eigen belang en kennen ze een eigen dynamiek. Om integraal te werken dien je de vragen of invalshoeken van deze betrokkenen op te halen. Leidraad Factor C biedt daarbij hulp.

Aandachtspunten: de Leidraad Factor C bestaat uit 5 pijlers. Met name de eerste 2 pijlers waarin je jouw opgave en omgeving in beeld brengt zijn relevant vanuit integraal programmeren.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Factor C kent vijf pijlers: de opgave, de omgeving, strategie, verhaal en aanpak. Met name de eerste twee pijlers zijn relevant voor integraal werken. Deze zijn gefocust op het krijgen van een beter beeld met wie je wil samenwerken/communiceren en welke rollen en belangen zij hebben. De eerste twee pijlers gaan over de volgende elementen:

- **De opgave:** welk issue, vraagstuk of probleem gaan we aanpakken? Is dat een opgave die ook door betrokkenen zo wordt ervaren? En welke rol past de gemeente?
- **De omgeving:** met een goed omschreven opgave in de hand kan je de stap zetten naar het analyseren van de omgeving.

Bij integraal programmeren is het belangrijk om aan de voorkant een goed beeld te krijgen van de relevante stakeholders. De Leidraad Factor C helpt daarin en verwijst door naar andere handige tools. Klik bijvoorbeeld op 'Omgeving' > 'Actoren' of 'Krachtenveld' en je vindt daar de doorverwijzing naar de methodiek 'Actoreninventarisatie' die helpt bij het in kaart brengen van de omgeving. Bij 'Krachtenveld' vind je meer informatie over het ophalen van informatie over de standpunten van je samenwerkpartners/stakeholders en wat de impact van een bepaalde opgave of gebiedsontwikkeling is op hen. Tot slot is 'Betrokkenheid' een interessant onderdeel, waarbij je wordt verwezen naar de methodiek 'ringen van invloed'.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Lees hier over de 5 stappen/pijlers waaruit de Leidraad Factor C bestaat.

Klik hier voor het (interactieve) stappenplan

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> Utrechtse Barcode](#)
[terug naar vitale systemen](#)
[terug naar gebieds-wijkplan](#)
[terug naar participatie](#)

Kenmerken van de Utrechtse Barcode

De tool in het kort: De Utrechtse barcode voor gezond stedelijk leven voor iedereen, geeft schematisch weer wat de ruimte vraag is voor de stad. Het uitgangspunt is de groei van de stad in balans. De barcode is de optelsom van alle (programma)elementen die de stad vormen: groen, wonen, werken, maatschappelijke voorzieningen, sport, energie, water en infrastructuur. De barcode is per functie opgebouwd uit normen, gebaseerd op het bestaande beleid, aangevuld met trends en ontwikkelingen.

Wijze van gebruik: de barcode geeft een kwantitatief beeld van de hoeveelheid ruimte die nodig is voor de groei van de stad. Naast de barcode - die de kwantitatieve opgave weergeeft - zijn twee andere methodieken ontwikkeld om de reikwijdte van de mogelijkheden te bestuderen: de pixelstudies en de 3D-tegels. De pixelmethodiek schetst welk programma waar in de stad een plek kan krijgen (grote ruimteclaims op stedelijk niveau). De 3D-tegels laten op buurtniveau zien hoe dit er in kwalitatief opzicht uit kan zien (kleine ruimteclaims).

Meerwaarde: de barcode helpt met om met een gebalanceerde en integrale manier met de ruimte en (stedelijke) groei om te gaan. De Barcode geeft de ruimte vraag weer en laat daarmee ook zien dat simpelweg niet alles past. Het is geen toets, maar een handig hulpmiddel voor het goede gesprek.

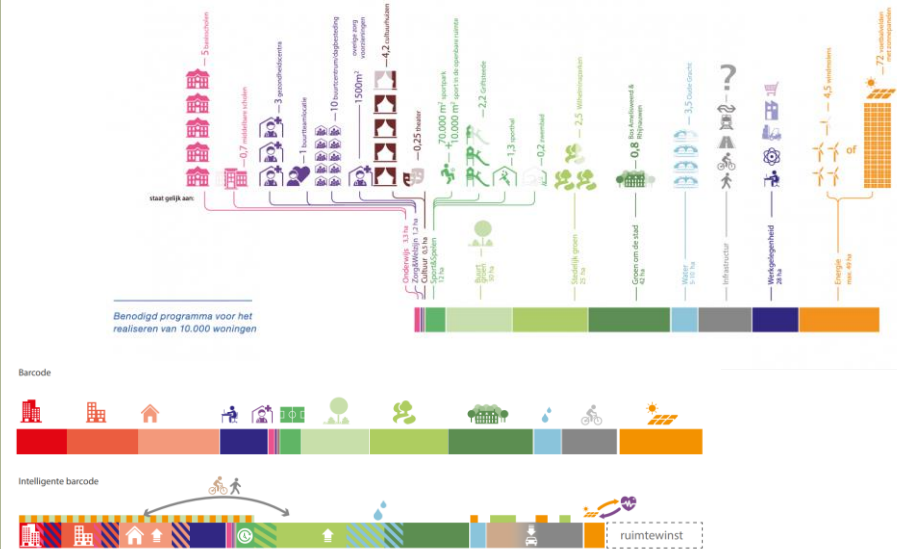
Aandachtspunten: De barcode is een vereenvoudigd model: het laat het grondgebruik in het platte vlak zien en geeft een gebied slechts één functie. In werkelijkheid zijn er natuurlijk veel meer dimensies: in ruimte, in tijd, in gebruik en in nabijheid. Niet iedere wijk is hetzelfde en wijken mogen ook verschillend zijn. Juist het palet aan verschillende gebieden met verschillende functies, identiteiten en dichtheid en maakt de stad interessant en sterk.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Wanneer de ruimte monofunctioneel gebruikt wordt, gaan ambities knellen. De intelligente barcode maakt slim gebruik van de beschikbare ruimte door functies te combineren en ruimte multifunctioneel te gebruiken. Dit is niet alleen ruimte-efficiënt maar kan ook zorgen voor meer kwaliteit omdat er kruisbestuivingen ontstaan tussen verschillende functies.

Omdat de ruimte schaars is en alleen maar schaarser wordt in een groeiende stad is het de uitdaging om zoveel mogelijk gebruik te maken van deze dimensies en de ruimte zo efficiënt en duurzaam mogelijk te gebruiken. De volgende principes geven handvatten hiervoor: functieverandering, verdichten, functies stapelen, kwaliteit verhogen, multifunctioneel gebruiken, slim organiseren en samenwerken. In de Ruimtelijke Strategie Utrecht (zie link hiernaast) worden deze principes nader uitgelicht. Door toepassing van deze principes ontstaat een hele andere barcode waarin meer functies worden gecombineerd, maar die veel minder ruimte inneemt en een interessante stedelijke gebruiksmix oplevert. Zo wordt concreet wat op stedelijk niveau de ambitie van de gemeente is. Dat betekent dat als in specifieke situaties de integrale barcode niet realiseerbaar is, gestuurd kan worden op verevening of compensatie op andere plekken.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier om uitgebreid te lezen over de Barcode in de Ruimtelijke Strategie Utrecht (m.n. paragraaf 5.1 en 5.3 zijn relevant)

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> MKBA

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van een Maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA)

De tool in het kort: een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) probeert de (positieve en negatieve) effecten van een project of beleids optie op de welvaart in te schatten. Het gaat hier niet alleen om financiële kosten en baten, maar ook om maatschappelijke effecten zoals effecten van een project op geluidsoverlast of natuur die inwoners van Nederland van waarde vinden. Het inschatten van welvaartseffecten in een maatschappelijke kosten baten analyse gebeurt aan de hand van een aantal stappen. De MKBA is een belangrijke bouwsteen voor de MER.

Wijze van gebruik: de MKBA heeft verschillende toepassingsmogelijkheden. De vier belangrijkste zijn: het gebruiken van een MKBA om plannen te verbeteren; hulp bij het prioriteren; hulp bij het beantwoorden van de vraag of het verstandig is om in een project te investeren (herbezinnen); en als hulpmiddel in discussies over (bekostiging van) een project tussen meerdere partijen te structureren. Het is vaak zinvol en mogelijk om als gemeente de eerste stappen van de MKBA zelf te doorlopen, mogelijk is bij het bepalen van effecten externe kennis nodig.

Meerwaarde: de MKBA biedt inzicht in de welvaartseffecten van een ontwikkeling of project, helpt bij het objectiveren van argumentaties en projecten te optimaliseren en onrendabele onderdelen uit een project te halen.

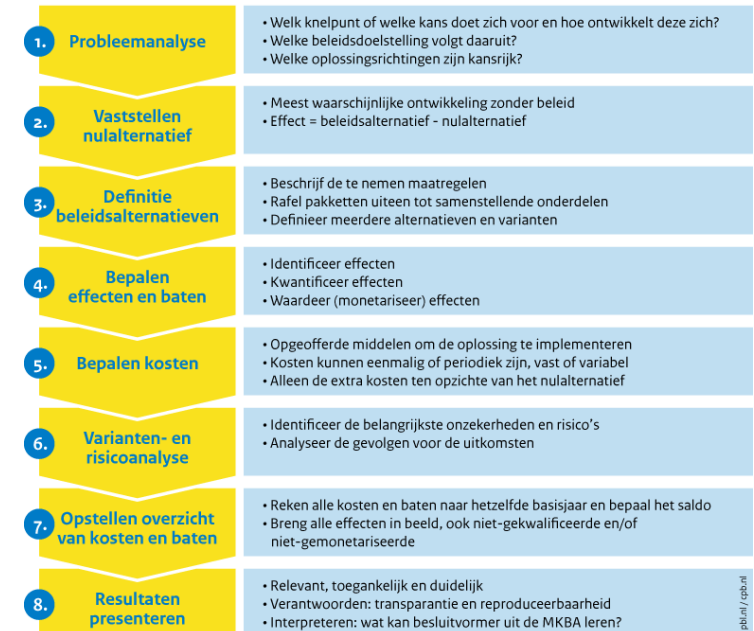
Aandachtspunten: MKBA-studies kennen ook beperkingen. Zo zijn MKBA studies altijd onvolledig, een MKBA - studie kan niet 'onberekenbare' welvaartseffecten meenemen. Ook zijn sommige inschattingen onzekerheid en krijgen effecten die lastig in geld uit te drukken zijn (zoals biodiversiteit) een zwakkere positie in een MKBA-rapport.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Bij 'wijze van gebruik' hierboven is te zien dat er in hoofdlijnen vier toepassingsmogelijkheden zijn. In relatie tot integraal programmeren / het afwegen van gebiedsopgaven zien we dat een MKBA van waarde kan zijn voor:

- Keuzes voor een variant van een ontwikkeling of project: hulp bij nut en noodzaak en het komen tot een voorkeursoplossingsrichting.
- Nadenken over de verbetering van een ontwikkeling of project: door aan de voorkant te kijken naar optimaliseringsmogelijkheden en timing van een project.
- Het nadenken over het probleem dat het project moet oplossen / de ambitie die het project dichterbij moet brengen: door een probleemanalyse uit te voeren en dit gezamenlijk te doen. Het is zaak om met andere overheden, burgers en belangengroepen de probleemanalyse af te stemmen. Wanneer iedereen het eens is over het probleem, is er sprake van een gedeelde probleemanalyse en is de probleemanalyse voltooid.
- (Bekostigings)discussie beter structureren: als hulpmiddel om discussies over bekostiging van een project tussen meerdere partijen te structureren en daardoor beter te laten verlopen.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Ga naar de website Eerste hulp bij MKBA voor toepassingsmogelijkheden, tips en factsheets.

Klik hier voor de Handreiking Visualiseren van MKBA-resultaten.

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Leidraad Openbare Ruimte Groningen

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van de Leidraad Openbare Ruimte Groningen

De tool in het kort: de Leidraad Openbare Ruimte is een inspiratiedocument, dat een nieuwe blik geeft op de openbare ruimte. Het document is een handleiding die de verschillende straten en buurten van de gemeente typeert met bijbehorende ontwerpprincipes en maatregelen. De Leidraad is ook een instrument om samen aan een toekomstbestendige openbare ruimte te werken voor iedereen en daarmee een betoog voor een 'ideaal proces'. Het document laat zien welke dimensies noodzakelijk zijn voor een kwalitatieve en gewaardeerde openbare ruimte.

Wijze van gebruik: de Leidraad is een inspiratiedocument voor toekomstige projecten. Een beeldend product waar met foto's, profielen, 3D-beelden en korte toelichtingen een veranderende openbare ruimte in beeld wordt gebracht. De Leidraad brengt in beeld hoe een openbare ruimte met meer ruimte voor ontmoeting, voetgangers en fietsers, groen eruit ziet. De Leidraad doet dat voor verschillende typen, straten, gebieden en wijken in de gemeente. In de Leidraad worden principes en uitgangspunten die nodig zijn om een andere openbare ruimte te realiseren benoemd, passend bij de identiteit van die ruimte. Daarnaast brengt de Leidraad consequenties voor alle thema's en gebruikers van de ruimte in beeld, zowel boven- als ondergronds.

Meerwaarde: de Leidraad is aantrekkelijk en beeldend vormgegeven en vormt daarmee een bron van inspiratie.

Aandachtspunten: aan de Leidraad zelf is nog geen uitvoering gekoppeld. De beelden die getoond worden in de Leidraad zijn inspiratiebeelden, maar nadrukkelijk geen ontwerpen. De Leidraad geeft een doorkijk om op een andere wijze te kijken naar de stad. Er blijft maatwerk nodig als een gebied wordt heringericht.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

De ontwerp Leidraad Leefkwaliteit Openbare Ruimte 'Nieuwe Ruimte' is een inspiratiedocument voor een andere openbare ruimte. Met meer ruimte voor groen, sporten, spelen en ontmoeten, met minder ruimte voor geparkeerde auto's en fietsen. De Leidraad brengt met foto's, profielen, 3D-beelden en korte toelichtingen de veranderende openbare ruimte in beeld. Niet met ontwerpen maar met inspiratiebeelden. Straten worden regelmatig aangepakt voor bijvoorbeeld de vervanging van de riolering, het verleggen van kabels & leidingen en de aanleg van Warmtenet. De Leidraad biedt dan beeldende ideeën voor een nieuwe inrichting. Deze beelden kunnen helpen in het gesprek met buurten en straten over de kans de leefkwaliteit te verhogen als er bijvoorbeeld minder parkeerplaatsen terugkomen.

De straat is in de Leidraad het uitgangspunt, daar is de menselijke maat het meest sturend. Mobiliteit is niet langer maatgevend. Toegankelijkheid, veiligheid, beleving, gezondheid, sociale interactie, ecologie, klimaatadaptatie, economie en cultuurhistorie maken samen de straat. De leidraad inspireert hiermee op het gebied van het koppelen van opgaven en kansen in de openbare ruimte. Het is geen tool die helpt bij het maken van een afweging waar welke maatregel of opgave het beste gerealiseerd kan worden.

Impressie van de tool

DE STRAAT IS VOOR IEDEREEN

DE STRAAT IS VEILIG

DE STRAAT HEET MOBILITEIT OP MAAT

DE STRAAT IS EEN ECOSYSTEEM

DE STRAAT STIMULEERT DE BELEVING

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Download de Leidraad Openbare Ruimte en lees meer over het doel en de achtergrond van het document.

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Multi Criteria Analyse

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van een Multi Criteria Analyse (MCA)

De tool in het kort: een multicriteria analyse (MCA) is een besluitvormingsmethode waarbij verschillende criteria worden gebruikt om alternatieven te beoordelen en te vergelijken. Bij het vergelijken van maatregelen in de openbare ruimte met een MCA, worden relevante criteria zoals effectiviteit, kostenefficiëntie, milieu-impact en sociale acceptatie gebruikt. Door elk criterium een gewicht te geven en de maatregelen te beoordelen op basis van deze criteria, kan een objectieve vergelijking worden gemaakt. Op basis van de resultaten kunnen de meest geschikte maatregelen worden geselecteerd voor implementatie in de openbare ruimte.

Wijze van gebruik: een MCA kan worden uitgevoerd door de volgende stappen te volgen: 1) Identificeer de criteria die relevant zijn voor de beoordeling, 2) Geef een gewicht aan elk criterium om de relatieve belangrijkheid aan te geven, 3) Verzamel gegevens en beoordeel de alternatieven op basis van de criteria, 4) Analyseer de resultaten en maak een beslissing op basis van de beoordeling. Deze stappen helpen bij het objectief vergelijken en beoordelen van alternatieven op basis van verschillende criteria.

Meerwaarde: het vergelijken van tegenstrijdige criteria, zoals kwaliteit en kosten, kan soms onduidelijk en verwarrend zijn. Het nemen van een beslissing gebaseerd op meerdere criteria met behulp van de multicriteria analyse kan dan duidelijkheid verschaffen. Door het structureren van complexe problemen en het analyseren van meerdere criteria worden er beter geïnformeerde en gerechtvaardigdere beslissingen genomen.

Aandachtspunten: aandachtspunten bij een MCA zijn de zorgvuldige selectie en weging van criteria, de subjectiviteit bij gegevensverzameling en beoordeling, en het risico van onvolledige of onnauwkeurige gegevens.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Een MCA kan helpen om gebiedsopgaven af te wegen. In veel gevallen zal het hierbij gaan om de concretisering van gebiedsopgaven, in de vorm van maatregelen. Dit kan bijvoorbeeld op de volgende wijze:

1. Verken de transitieopgaven in de openbare ruimte: identificeer specifieke opgaven zoals klimaatadaptatie en energietransitie.
2. Vertaal de opgaven naar mogelijke maatregelen: raadpleeg deskundigen en onderzoek *best practices* om mogelijke maatregelen te identificeren.
3. Definieer relevante criteria voor de afweging: bepaal criteria zoals effectiviteit, haalbaarheid en milieueffecten om de maatregelen te beoordelen
4. Weeg de maatregelen af met behulp van de criteria: geef een gewicht aan elk criterium om de relatieve belangrijkheid aan te geven. Bepaal het gewicht van criteria samen met de verschillende stakeholders.
5. Verzamel gegevens en beoordeel de maatregelen op basis van de criteria. Visualiseer de uitkomsten op een begrijpelijke en overzichtelijke wijze.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Lees hier meer over wat een MCA inhoudt en wat de voordelen zijn.

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> Wijkatlas](#)
[← terug naar vitale systemen](#)
[← terug naar gebieds-wijkplan](#)
[← terug naar participatie](#)

Kenmerken van de Wijkatlas

De tool in het kort: een wijkatlas is een verzameling van gegevens en informatie over een specifieke wijk of buurt. Het kan verschillende soorten gegevens bevatten, zoals demografische gegevens, socio-economische gegevens, milieu- en klimaatgegevens, en andere relevante informatie. Een wijkatlas kan worden gebruikt als een hulpmiddel bij het analyseren en begrijpen van een wijk, en kan ook worden gebruikt bij het uitvoeren van een multicriteria-analyse (MCA) voor gebiedsopgaven op wijkniveau. Het biedt een overzichtelijke en gestructureerde bron van informatie om weloverwogen beslissingen te nemen en maatregelen af te wegen.

Wijze van gebruik: verzamel en analyseer gegevens over een wijk in een wijkatlas om uitdagingen en kansen te identificeren. Op basis hiervan kunnen beleid en maatregelen worden ontwikkeld voor het aanpakken van de geïdentificeerde problemen en het benutten van de mogelijkheden in de wijk.

Meerwaarde: de wijkatlas is een waardevol instrument bij het realiseren van transitieopgaven zoals klimaatadaptatie en de energietransitie. Het biedt inzicht in uitdagingen en kansen in een wijk, waardoor gerichte maatregelen genomen kunnen worden. Door data-analyse en visualisatie helpt de wijkatlas bij het identificeren van gebieden die extra aandacht nodig hebben en het ontwikkelen van beleid en maatregelen voor duurzame stedelijke ontwikkeling. Dit maakt effectieve besluitvorming mogelijk bij het realiseren van transitieopgaven.

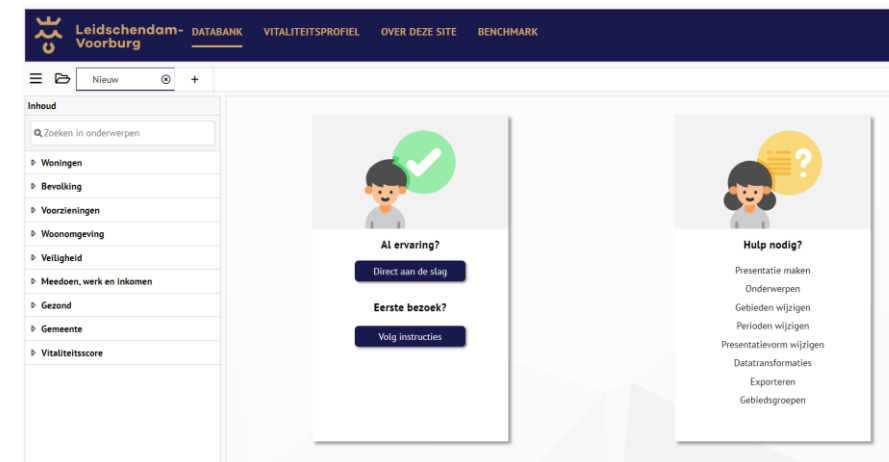
Aandachtspunten: de betrouwbaarheid en actualiteit van de verzamelde gegevens, aangezien verouderde of onnauwkeurige gegevens de effectiviteit van de analyse en besluitvorming kunnen beïnvloeden.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Het toepassen van een wijkatlas kan verschillen afhankelijk van het doel en de specifieke behoeften van de gemeente. Over het algemeen kunnen de volgende stappen worden gevolgd bij het gebruik van een wijkatlas:

1. Verzamelen van gegevens: Verzamel relevante gegevens over de wijk, zoals demografische gegevens, socio-economische gegevens, milieu- en klimaatgegevens, en andere relevante informatie.
2. Analyseren en visualiseren van gegevens: Analyseer de verzamelde gegevens en presenteer ze op een overzichtelijke en begrijpelijke manier. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door middel van kaarten, grafieken en andere visuele tools.
3. Identificeren van uitdagingen en kansen: Analyseer de gegevens om specifieke uitdagingen en kansen in de wijk te identificeren. Dit kan bijvoorbeeld gaan om sociaal-economische ongelijkheid, milieuproblemen of gebieden met potentieel voor verbetering.
4. Ontwikkelen van beleid en maatregelen: Gebruik de inzichten uit de wijkatlas om beleid en maatregelen te ontwikkelen die gericht zijn op het aanpakken van de geïdentificeerde uitdagingen en het benutten van de kansen in de wijk.
5. Het is belangrijk om te benadrukken dat de exacte toepassing van de wijkatlas kan variëren per gemeente, omdat elke gemeente zijn eigen specifieke behoeften en doelen heeft. Het is daarom raadzaam om contact op te nemen met de gemeente(s) waarin je geïnteresseerd bent om te vragen naar hun specifieke aanpak en gebruik van de wijkatlas.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Bekijk hier een voorbeeld van een wijkatlas (Leidschendam-Voorburg)

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Groenblauwe netwerken

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van Groenblauwe netwerken

De tool in het kort: Groenblauwe netwerken is een website. De website helpt bij het vinden van passende maatregelen door het bieden van een verzameling aantrekkelijke voorbeelden. De website bevat een databank waarin je met filters kunt ontdekken welke groenblauwe maatregelen in een specifieke situatie het beste passen. Ook kun je per maatregel lezen wat er bekend is over de effectiviteit ervan. Verder vind je samenvattingen en highlights van wetenschappelijke onderzoeken op het gebied van adaptatiemaatregelen. Daarnaast staan er mooie projecten en adaptatiemaatregelen in die je als inspiratiebron kunt gebruiken.

Wijze van gebruik: dit is een website met informatie. De informatie is verdeeld in vier categorieën. 1. Maatregelen over hoe je je project duurzaam en klimaatbestendig maakt. 2. Onderzoeken die een wetenschappelijke onderbouwing bieden van groenblauwe maatregelen. 3. Voorbeelden en leidraden hoe stakeholders te betrekken in een succesvolle samenwerking die leidt tot een beter resultaat. 4. Rekenhulp hoe je ontwerp kan voldoen aan de lokale wateropgave.

Meerwaarde: binnen de circulaire stad worden groenblauwe netwerken beschouwd als één van de structurerende principes in de stad en als één van de natuurlijke dragers voor het sluiten van stedelijke kringlopen. Groenblauwe netwerken kunnen dienen als drager van verschillende functies: waterberging en -zuivering, stedelijke longen, stadskoeling, productie van biomassa, natuurontwikkeling, voedselproductie, recreatie en aantrekkelijke, veilige routes voor langzaam verkeer. Daarnaast kan de stedelijke afvalwaterketen - als onderdeel van de grijze structuur - een producent zijn van energie, warmte en grondstoffen.

Aandachtspunten: de realisatie van groenblauwe oplossingen vereist samenwerking die nog lang niet vanzelfsprekend is. Het organiseren van de samenwerking is de sleutel en een voorwaarde voor het vinden van nieuwe integrale duurzame oplossingen voor een klimaatbestendige, natuurinclusieve, gezonde en aantrekkelijke stad.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

De steden in de 21ste eeuw staan voor enorme uitdagingen. We moeten ze met betrekking tot het gebruik van grondstoffen en energie efficiënter inrichten. We moeten manieren vinden om ze aan te passen aan klimaatverandering en we moeten de steden - ondanks de effecten van klimaatverandering - aantrekkelijk en gezond zien te houden. Deze transformatie is niet puur technisch. Daarvoor zijn de inzet en creativiteit nodig van de mensen die in de stad wonen en werken en van mensen die met stedelijke ontwikkeling bezig zijn. Daarbij is nieuwe samenwerking nodig tussen uiteenlopende partijen als waterschappen, gemeenten, bedrijven, coöperaties en burgers. Want alleen gezamenlijk kunnen we de transformatie laten slagen. Dit vraagt nieuwe vormen van organiseren en besturen.

Impressie van de tool

The screenshot shows a search interface with a search bar at the top. Below it are filter sections for 'THEMA'S' (Wateropgave, Huis, Biodiversiteit, Luchtkwaliteit, Groenblauwe, Energie, Sociaal-maatschappelijke en economische waarde) and 'SCHAL' (Lokaal, Wijk, Groot stad). A grid of 12 project images is displayed, each with a caption: 'Arens Hogeschool, Almere', 'Baanwoning, Den Haag', 'Buitenvaart, Maastricht', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere', 'Rijkswaterstaat, Almere'.

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor Groenblauwe netwerken website

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> Aquathermie viewer](#)
[↳ terug naar vitale systemen](#)
[↳ terug naar gebieds-wijkplan](#)
[↳ terug naar participatie](#)

Kenmerken van de Aquathermie viewer

De tool in het kort: de landelijke viewer biedt een overzicht van alle aquathermiebronnen in Nederland. De aquathermieviewer brengt de potenties van aquathermie op regionaal en lokaal niveau gedetailleerd in beeld. De viewer toont welke bronnen, zoals oppervlaktewater, rioolwater en drinkwater lokaal beschikbaar zijn.

Wijze van gebruik: dit is een viewer. Dit is een informerende kaart met kennis op een algemeen niveau. De kaart gebruik je om te bepalen welk gebied potentie heeft om gebruik te maken van warmte uit water, oftewel aquathermie. Deze landelijke viewer biedt een eerste indruk van de verschillende beschikbare bronnen en hun omvang. Naast deze viewer zijn er in opdracht van Waterschappen ook verschillende regionale viewers ontwikkeld, die met name op het gebied van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) een verdieping bieden ten opzichte van de landelijke viewer.

Meerwaarde: aquathermie is een duurzame wijze van verwarmen welke naadloos aansluit bij de integrale verduurzamingsopgave waar we voor staan. Met behulp van deze tool is snel inzichtelijk te maken of er potentie in of rond de voorliggende gebiedsopgave bestaat. Het is dus direct duidelijk of aquathermie meegenomen kan worden in de verdere ontwikkeling van het gebied.

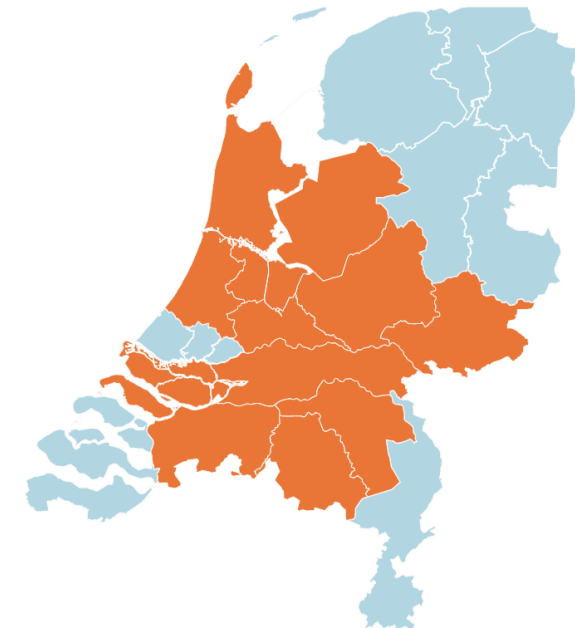

Aandachtspunten: de kaarten in de viewer zijn bedoeld als informierend. Niet om te ontwerpen, haalbaarheid te toetsen, financiële business case door te rekenen of vergunningen aan te vragen. De gegevens zijn daarvoor te algemeen en ze zijn ook een momentopname. Mochten er kansen zijn voor aquathermie in het gebied, neem dan altijd vroegtijdig contact op met de betreffende waterbeheerder.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

In de Transitievisies Warmte beschrijven gemeenten hoe ze wijken aardgasvrij willen maken. Eén van de manieren waarop dit kan is aquathermie. In diverse wijkplannen en regionale energiestrategieën staan al uitwerkingen hiervan. De komende jaren gaan er onderzoeken plaatsvinden naar geschikte warmtebronnen als gemalen, stuwten, het riool en leidingen van rioolwaterzuiveringsinstallaties. Indien geschikte bronnen worden gevonden zal tussen de bron en de ontvanger infrastructuur aangelegd moeten worden, wat mogelijk een grote ingreep betekent op de ondergrond (en daarmee ook de bovengrond). Doel is om zo veel als mogelijk koppelkansen te benutten wanneer de grond open moet voor de aanleg van infrastructuur om daarmee werk- met-werk te maken en verschillende transitieopgaven in één keer een plek te geven in de openbare ruimte.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de aquathermie viewer website

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Landelijke Maatlat

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van een Landelijke Maatlat voor een Groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving

De tool in het kort: de landelijke maatlat is de basis voor het klimaatadaptief bouwen, waaraan voldaan moet worden om toekomstbestendig te ontwikkelen. De maatlat is een overzichtelijke tabel met een achterliggend bouwstenenrapport. De maatlat omvat 'de thema's: biodiversiteit en natuurinclusiviteit, droogte, bodemdaling, hitte, gevolgenbeperking overstromingen, wateroverlast. Per thema is een doel, norm, en enkele richtlijnen opgenomen. Deze opzet presenteert overzichtelijk wat op landelijk niveau de doelstellingen zijn voor de verschillende thema's.

Wijze van gebruik: de landelijke maatlat wordt gebruikt als referentiepunt voor klimaatadaptief bouwen. Bij het opstarten van een ruimtelijke opgave kan de maatlat worden aangehaald als uitgangspunt voor het project. Daarnaast geeft het ook een beeld van het wettelijke kader voor de te-realiseren opgave, bijvoorbeeld doordat er wordt aangegeven wanneer er in relatie tot het thema regelgeving in een omgevingsplan is opgenomen.

Meerwaarde: met de maatlat is snel inzichtelijk welke raakvlakken een project heeft met klimaatadaptatie en de kaders die hieraan zijn verbonden. Doordat de landelijke maatlat als uitgangspunt wordt genomen, zorgt dit vanaf het begin van een project voor de borging van klimaatadaptieve maatregelen. Daarnaast zorgt de maatlat dat klimaatadaptief bouwen en inrichten minder vrijblijvend wordt.

Aandachtspunten: de landelijke maatlat is een start- en uitgangspunt voor klimaatadaptieve bouw, echter is de realisatie van maatregelen erg projectspecifiek. De maatlat blijft 'hoog over'. Een concrete invulling van maatregelen en maatwerk waarmee aangesloten wordt op de specifieke gebiedskenmerken blijft nodig.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

De landelijke maatlat is de basis voor het klimaatadaptief bouwen, waaraan voldaan moet worden om toekomstbestendig te ontwikkelen. De landelijke maatlat definieert eenduidig voor nieuwbouw (incl. de openbare ruimte) wat we onder klimaatadaptief bouwen en inrichten verstaan. Met deze maatlat wordt het voor overheden, vastgoedeigenaren en de bouwsector duidelijk wat nodig is voor klimaatbestendige nieuwbouwontwikkelingen. Hoe er in een bouwontwikkeling invulling wordt gegeven aan de doelstellingen uit de maatlat is en blijft een locatiespecifieke uitwerking. Hoge zandgronden vragen immers om andere oplossingen dan veenpolders en een dichtstedelijk gebied om andere oplossingen dan een gebied in een landelijke omgeving. De maatlat schrijft dan ook geen maatregelen voor en laat zo ruimte voor innovatie en slimme oplossingen.

Zowel de keuze van de bouwlocatie is van belang als de wijze van inrichten van het gebied. De landelijke maatlat en het ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving (voorheen richtinggevend kader conform de 'Water en Bodem Sturend' brief), spelen hier beide een rol bij en vullen elkaar aan in het proces. Daar waar de landelijke maatlat aangeeft hoe er klimaatbestendig ingericht en gebouwd kan worden, geeft het ruimtelijk afwegingskader antwoord op de vraag waar het beste gebouwd kan worden, gegeven de plaatsgebonden risico's vanuit het water- en bodemsysteem.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de link naar de landelijk maatlat.

Klik hier voor de kamerbrief met uitleg over de aanleiding en het doel van de maatlat.

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van Puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen

De tool in het kort: het Puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen is een methode waarmee natuur een volwaardige plaats krijgt bij de ontwikkeling van nieuwbouw. Verschillende gemeenten hebben inmiddels een puntensysteem hiervoor. In deze toolbeschrijving gaan we in op die van de gemeente Amsterdam. In 2018 hebben zij het [Handboek natuurinclusief bouwen en ontwerpen](#) opgesteld. Om ervoor te zorgen dat de natuur een volwaardige plaats krijgt bij nieuwbouwontwikkelingen is een puntensysteem ontwikkeld wat is gekoppeld aan de in het handboek voorkomende maatregelen. Het puntensysteem is er in de vorm van een tabel en een rekentool.

Wijze van gebruik: de ontwikkelaar, architect of bouwer kan in tabel 1 van het document "natuurinclusief bouwen puntensysteem Amsterdam" aangeven welke maatregelen worden toegepast, het totaal aantal punten wordt opgeteld in tabel 2. Het aantal te behalen punten per maatregel is afhankelijk van de prijs per eenheid, de bijdrage aan biodiversiteit, de bijdrage aan duurzaamheid, CO₂ opslag, het voorkomen van hittestress, een bijdrage aan waterberging en de belevingswaarde. Daarnaast kunnen er ook bonuspunten worden verdiend. Op de website natuurinclusief.nl kunnen gebruikers maatregelen aanvinken welke vervolgens automatisch worden opgeteld.

Meerwaarde: het handboek en het puntensysteem geven een helder beeld van de maatregelen die je kan nemen voor het realiseren van natuurinclusieve bouwwerken. Doordat er punten aan maatregelen zijn gekoppeld worden gebruikers uitgedaagd om maatregelen te treffen die verder gaan dan de standaard. Ook bieden de omschrijvingen van de maatregelen duidelijke kaders waardoor ze gemakkelijk kunnen worden ingezet.

Aandachtspunten: de tool wordt aan de voorkant van een project ingezet. Het is daarom van belang een goed monitoringssysteem op te stellen waarmee wordt bijgehouden of de maatregelen daadwerkelijk worden gerealiseerd in de praktijk en juist worden beheerd. Daarnaast is het vanuit integraal werken belangrijk dat andere transitieopgaven ook worden meegenomen en niet blind wordt gestaard op het behalen van punten voor één/enkele duurzaamheidsthema('s).

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Er is toenemend aandacht nodig voor biodiversiteit in de bebouwde omgeving. Door verstedelijking en bebouwing versnipperd de natuur waardoor deze steeds meer bedreigd wordt. De natuur gaat achteruit en natuurinclusief bouwen is een deel van de oplossing om de natuur meer te ondersteunen. Middelen waarmee maatregelen concreet worden geformuleerd zijn hiervoor belangrijk om strategische doelen te vertalen naar de praktijk. Het toepassen van het puntensysteem is een van de manieren waarop deze maatregelen worden geconcretiseerd en meetbaar worden gemaakt voor de bebouwde omgeving. Behoud aandacht voor de raakvlakken en benodigde ruimte voor andere opgaven en -maatregelen.

Impressie van de tool

Tabel 1: Puntensysteem

DAK	Minstens 40 % van het bruikbare dakoppervlak ¹	Minstens 60 % van het bruikbare dakoppervlak ¹
Groen dak <ul style="list-style-type: none"> • Extensief dak • Natuurdak • Intensief dak 	7 punten 15 punten 20 punten	10 punten 18 punten 25 punten
Gebruik ≥ 20 inheemse plant/struik/boomsoorten (alleen van toepassing op natuurdak/intensief dak)	5 extra punten	5 extra punten
Bruin dak	6 punten	8 punten
Gebruik van dood hout(stam) is hierbij een uitgangspunt	Minstens 50% van het bruikbare dakoppervlak ¹	Minstens 70% van het bruikbare dakoppervlak ¹
Waterdak <ul style="list-style-type: none"> • Alleen water • Natuurlijk waterdak 	7 punten 20 punten	10 punten 25 punten
GEVEL	Minstens 10% van het beschikbare geveleppervlak ² (tot een maximale hoogte van 20m)	Minstens 25% van het beschikbare geveleppervlak ² (tot een maximale hoogte van 20m)
Groene gevel <ul style="list-style-type: none"> • Zelfhechtende klimplanten • Klimplanten met steunconstructie • Groene muur 	8 punten 10 punten 15 punten	12 punten 14 punten 20 punten
Bij groene muur; circulair/duurzaam gebruik van bewateringssysteem (= geen leidingwater)	5 extra punten	5 extra punten
Geveltuin (op eigen grond)	Minstens 30% lengte gevel	Minstens 60% lengte gevel
	7 punten	14 punten

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de website van de gemeente Amsterdam over het puntensysteem

Klik hier voor het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen

[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> tooloverzicht](#)
[> MVI Criteriatool](#)
[terug naar vitale systemen](#)
[terug naar gebieds-wijkplan](#)
[terug naar participatie](#)

Kenmerken van een MVI Criteriatool

De tool in het kort: de Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) criteriatool wordt gebruikt bij het opstellen van een inkoopdocument voor de uitvraag van projecten, zo ook voor GWW projecten. De tool en de hierin opgenomen criteria zijn een hulpmiddel voor overheden die MVI-beleid en ambities concreet willen maken. De tool maakt het werk makkelijker. Gebruikers dienen zelf criteria te kiezen en te bepalen of criteria bijvoorbeeld nader gespecificeerd moeten worden, welke verificatie nodig is en welke weging te hanteren bij gunningscriteria.

Wijze van gebruik: met behulp van de MVI-criteriatool verzamelt de gebruiker snel de meest recente MVI-criteria voor uw inkoopdocument. Gebruikers kunnen zowel geschiktheidseisen, selectiecriteria, eisen, gunningscriteria als contractbepalingen selecteren. Daarbij kunnen gebruikers kiezen uit drie ambitieniveaus en zien tegelijk wat de relevante duurzaamheidsthema's zijn waarop het criterium betrekking heeft. Vervolgens kunnen gebruikers de selectie downloaden en de teksten na controle en eventuele aanvullingen overnemen in een aanbestedingsdocument.

Meerwaarde: om projectdoelstellingen tot uitvoering te begeleiden is het van belang een goed inkoopdocument op te stellen waarin voorwaarden voor duurzaamheid terugkomen. De MVI-criteriatool is hiervoor een zeer geschikt middel waarmee eenvoudig een start gemaakt kan worden aan het opnemen van duurzaamheidseisen. Daarnaast wordt er in de tool een onderscheid gemaakt tussen maatregelen die veel en beperkt (duurzaam) effect hebben.

Aandachtspunten: criteria die worden overgenomen uit de tool moeten worden aangescherpt op de specifieke context van het project. Het zomaar overnemen van alle criteria is niet de bedoeling, dit kan in de praktijk leiden tot onnodige of disproportionele toepassing en dus ook het uitblijven van het gewenste effect. Daarnaast is de invloed van de aanbestedingsfase beperkt op de mate waarin duurzaamheid wordt meegenomen in de praktijk, dit moet plaatsvinden in voorgaande fasen.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

De aanbestedingsfase is een belangrijke fase waarin de duurzaamheidsdoelen in gunningscriteria kunnen worden uitgewerkt. In het inkoopdocument komen deze gunningscriteria samen waarna de markt zich op een opdracht kan inschrijven. Het inkoopdocument is daarom sterk bepalend voor de inschrijvingen van uitvoerende partijen waardoor het van groot belang is duurzaamheid hier goed in te borgen. Daarnaast is deze tool vrijwel voor alle GWW projecten in te zetten waardoor de tool erg veelzijdig kan worden toegepast om de GWW sector in haar geheel te verduurzamen.

Impressie van de tool

21 criteria gevonden Ambitieniveau: Ambiteus

Eisen, gunningscriteria en suggesties

Kabels en leidingen: Energiezuinig ontwerp

GUNNINGSCRITERIUM Significant Toevoegen aan selectie +

Energiezuinig ontwerp

Meer informatie

Gemalen: Energierendement van het systeem

MINIMUMEIS Basis Toevoegen aan selectie +

Energierendement van systeem conform stand der techniek

Meer informatie

Gemalen: Energierendement systeemdelen

MINIMUMEIS Basis Toevoegen aan selectie +

Energierendement van systeemdelen conform stand der techniek

Meer informatie

Clusters en productgroepen

- Automatisering en telecommunicatie
- Kantoorfaciliteiten en diensten
- Grond-, weg- en waterbouw (GWW)
 - Kabels en leidingen
 - Waterzuiveringsinstallaties en slibbehandeling
 - Civiele constructies
 - Conserveringswerken
 - Gemalen
 - Gladheidsbestrijding
 - Groenvoorzieningen
 - Grondwerken, bouwrijp maken terrein en sanering/bodemreiniging
 - Mobilele werktuigen uitbesteding
 - Openbare verlichting
 - Reiniging openbare ruimte
 - Riolering
 - Straatmeubilair en speeltoestellen
 - Vaartuigen
 - Verkeersregelinstallaties
 - Wegen
 - Zware voertuigen - aanschaf
 - Mobilele werktuigen - aanschaf
- Kantoorgebouwen
- Energie
- Transport en vervoer

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de MVI-criteria tool

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> straatD

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van straatD

De tool in het kort: straatD is een online platform waarop ideeën, kennis en informatie wordt gedeeld voor een beter leefklimaat op straatniveau. Ongeveer eens per jaar wordt er een straatD krant gepubliceerd waarin steeds een andere relatie tussen biodiversiteit en de straat wordt uitgelicht.

Wijze van gebruik: straatD biedt inspiratie, voorbeelden en informatie. Geïnteresseerden kunnen de krant openen via de website. Op de website kan een keuze gemaakt worden tussen verschillende edities van de krant waarin steeds een ander aspect van een goed leefklimaat op straatniveau aan bod komt.

Meerwaarde: de straatD kranten bieden interessante invalshoeken en praktische handvatten om een goed leefklimaat op straatniveau te realiseren. Diverse kranten zijn relevant in relatie tot het integraal inrichten van de openbare ruimte.

Aandachtspunten: Net als met andere tools die hier genoemd worden is straatD een algemeen hulpmiddel die erg breed inzetbaar is. Hierom moeten de handvatten die worden genoemd worden toegespitst op de lokale context waarin een project plaatsvindt.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Het straatD concept heeft als achterliggende ambitie om elke straat in Nederland om te vormen naar een straatD. De straatD kranten gaan over duurzame oplossingen onder- en bovengronds, in de publieke en de private ruimte, in het bestaand stedelijk gebied.

Om de transitie van straat naar straatD, of algemener de transitie naar klimaatbewust handelen te versnellen zijn er een aantal thema's cruciaal; initiatief, geld, samenwerken, gewoonte en doen.

Impressie van de tool

Geschikt voor: Strategisch niveau, Tactisch niveau, Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de website van straatD

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> BREEAM - gebiedsaard en gebiedsvisie

 terug naar vitale systemen

 terug naar gebieds-wijkplan

 terug naar participatie

Kenmerken van BREEAM - gebiedsaard en gebiedsvisie

De tool in het kort: BREEAM (Building Research Establishment's Environmental Assessment Method) is wereldwijd de leidende methode voor het beoordelen van de duurzaamheid van projecten in de gebouwde omgeving. Deze methode zet de standaard voor *best-practice* in duurzaam ontwerp en is uitgegroeid tot een bekende maatlat om de duurzaamheidsprestatie van gebouwen en gebieden te beschrijven. Voor deze toolbox is BREEAM-gebied het meest relevant.

Wijze van gebruik: gebieden met BREEAM-NL Gebied worden beoordeeld op een breed scala aan onderwerpen, dat terugkomt in de 6 verschillende categorieën: management, synergie, bronnen, ruimtelijke kwaliteit, welzijn en welvaart en gebiedsklimaat. De uitkomst van een BREEAM-NL Gebied beoordeling is een gecertificeerde BREEAM-NL Gebied score. In deze toolbox willen we niet de certificering benadrukken (dit is een omvangrijk proces en vraagt een behoorlijke inzet) maar handvatten die de BREEAM website geven om duurzaamheid op een navolgbare wijze een plek te geven in gebiedsontwikkelingen.

Meerwaarde: de BREEAM website geeft per categorie duidelijke richtlijnen en eisen. Zeker SYN (categorie synergie) 1 en SYN 2 zijn interessant voor integrale programmering van de openbare ruimte. Bij SYN 1 krijg je handvatten om een gebiedsaard op te stellen en bij SYN 2 krijg je handvatten om een gebiedsvisie op te stellen. Per onderdeel krijg je een duidelijk overzicht: wat is een gebiedsaard/-visie, waaraan moet een geschikte gebiedsaard/-visie voldoen (criteria-eisen) en wat levert het opstellen van deze producten je op?

Aandachtspunten: de categorieën SYN 1 en SYN 2 zijn gericht op het verkrijgen van inzicht in de huidige situatie in een gebied en het opstellen van een duurzame visie voor de ontwikkeling van dat gebied. De criteria-eisen blijven algemeen en dienen als uitgangspunten, maar moeten door een duurzaamheidsmanager volledig geïmplementeerd worden.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Werken aan duurzaamheid kan overweldigend zijn. Daarom is het praktisch om een referentiekader te hebben waarmee het mogelijk is om te starten met een (duurzame, integrale) gebiedsontwikkeling. Alle categorieën van BREEAM-gebied (management, synergie, bronnen, ruimtelijke kwaliteit, welzijn en welvaart en gebiedsklimaat) zijn relevant voor duurzame gebiedsontwikkeling. Zoals hierboven wordt gesteld vormen SYN 1 en 2 een goede start voor gebiedsontwikkeling.

In de tool vind je zowel inspiratie voor mogelijke ambities en doelstellingen, maar ook criteria, definities en bewijsmateriaal waarmee je duurzame keuzes kan onderbouwen. Daarmee biedt BREEAM-gebied een waardevol en volledig overzicht.

Impressie van de tool

← Home

BREEAM-NL Gebied 2018 v1.0

SYN 1 Gebiedsaard

Het vaststellen en benutten van de eigenschappen van het gebied en haar context.

Maximaal punten	2	Verplicht	Nee
		Verplicht vanaf	★ ★ ★

Credittekst Hulp

- > Creditcriteria
- > Criteria-eisen
- > Aanvullingen op de criteria-eisen
- > Benodigd bewijsmateriaal
- > Definities
- > Aanvullende informatie
- > Referenties

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor de website van BREEAM en het overzicht van de criteria.

> toolbox integrale afwegingen

> tooloverzicht

> Samen Slim

terug naar vitale systemen

terug naar gebieds-wijkplan

terug naar participatie

Kenmerken van Samen Slim

De tool in het kort: het Watertorenberaad heeft een nieuwe publicatie uitgebracht: Samen Slim, naar een maatschappelijk investeringsmodel voor gebiedsontwikkeling. Het is een uitnodiging om het gedachtengoed van een (*breed*) maatschappelijk investeringsmodel verder te brengen in de praktijk. Het resultaat van de inzet van Samen Slim is een aantrekkelijk, klimaatadaptieve, zorgzame, bereikbare, betaalbare, energiezuinige woon- en werkomgeving. De publicatie noemt de verbindingen tussen het sociale en fysieke domein en illustreert deze aan de hand van diverse voorbeelden.

Wijze van gebruik: de publicatie Samen Slim bestaat uit twee delen. Deel 1 verkent de beste manier om over sectorale grenzen heen in slimmere maatschappelijke oplossingen te investeren, waarbij een link wordt gelegd tussen sociale en fysieke thema's. Deel 2 gaat over de uitwerking van een maatschappelijk investeringsmodel voor gebiedsontwikkeling. Thema's zoals zorgzaam wonen, besparen met andere organisatie van mobiliteit en klimaatrobuuste gebiedsontwikkeling worden in deel 2 toegelicht door middel van kosten-baten analyses.

Meerwaarde: deel 1 en 2 samen zorgen voor een goed beeld van de overkoepelende stappen die nodig zijn om tot een maatschappelijk investeringsmodel voor gebiedsontwikkeling te komen. Hierdoor wordt de relatie tussen maatschappelijke thema's en de fysieke omgeving explicieter, en biedt het een handvat om gezamenlijk met alle stakeholders betrokken bij de inrichting en gebruik van de openbare ruimte en met inzicht in ieders financiële positie, de verbinding te zoeken. Ook wordt overzichtelijk behandeld wat de voor- en nadelen zijn van diverse thema's gerelateerd aan gebiedsontwikkeling.

Aandachtspunten: Samen Slim deel 1 en 2 behandelen die thema's vooral op strategisch en tactisch niveau. Concrete maatregelen om de acties en uitgangspunten uit de publicaties te realiseren zijn aanvullend nodig om de synergiën tussen het sociale en fysieke domein te realiseren.

De tool i.r.t. het afwegen van gebiedsopgaven

Ruimtelijke ontwikkeling betalen uit de waarde van grond is een doodlopende weg. Het kan beter, door het slim verbinden van opgaven, partijen en portemonnees in een integrale, langjarige ontwikkelbegroting, gevoed door een maatschappelijk investeringsfonds. Dit leidt tot brede welvaart met een brede coalitie, tegen lagere kosten en met haalbare plannen. Deel 1 en 2 van de publicatie Samen Slim lichten deze omslag uitgebreid toe en kan hiermee lezers inspireren om het sociale en fysieke domein te koppelen door bekostiging en investeringen samen te brengen.

Impressie van de tool

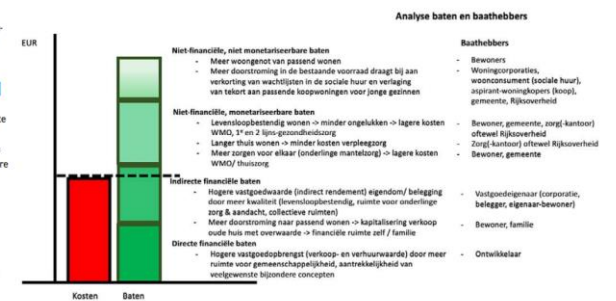
Ladder van bekostiging

Hiernaast staat het schema van bekostiging vanuit het perspectief van zorgzaam wonen. Het schema brengt de verschillende baten en baathebbers in beeld.

Conclusie: naar opdrachtgeverschap vanuit sociaal domein en zorg

Levensloopbestendige woningen en wijken leiden dus tot directe besparing op kosten en zijn uit demografisch oogpunt overvloedig. De teststandaard ervan is een antwoortvraag en een bekostigingsvraag. Bij dit laatste ligt een relatie tussen de lagere grondprijzen nu en de toekomstige besparingen op Wmo- en zorguitgaven. Het interessante daarbij is dat de terugverdientermin ligt binnen de ontwikkelperiode van de gebiedsontwikkeling die vaak tien tot vijftien jaar duurt.

Voor financiële experts vraagt het enig omdenken dat investeringen in het sociaal domein en de zorg gedekt kunnen worden uit een grondexploitatie-systeem. Toch is de businesscase hiervan wetenschappelijk een stuk beter onderbouwd dan die van de (speculatieve) waardeverhoging van vastgoed, die gewoonlijk de basis vormt voor omvangrijke voorinvesteringen in fysieke infrastructuur. Vandaar dat het zinvol is om de grondexploitatie voor de gebiedsontwikkeling te verbreden met maatschappelijke kosten en opbrengsten en net als bij de grondexploitatie jaarlijks de resultaten te verwerken en de verwachtingen indien nodig bij te stellen.

Geschikt voor: Strategisch niveau Tactisch niveau Uitvoeringsniveau

Extra informatie

Klik hier voor publicatie Samen Slim van het watertorenberaad.

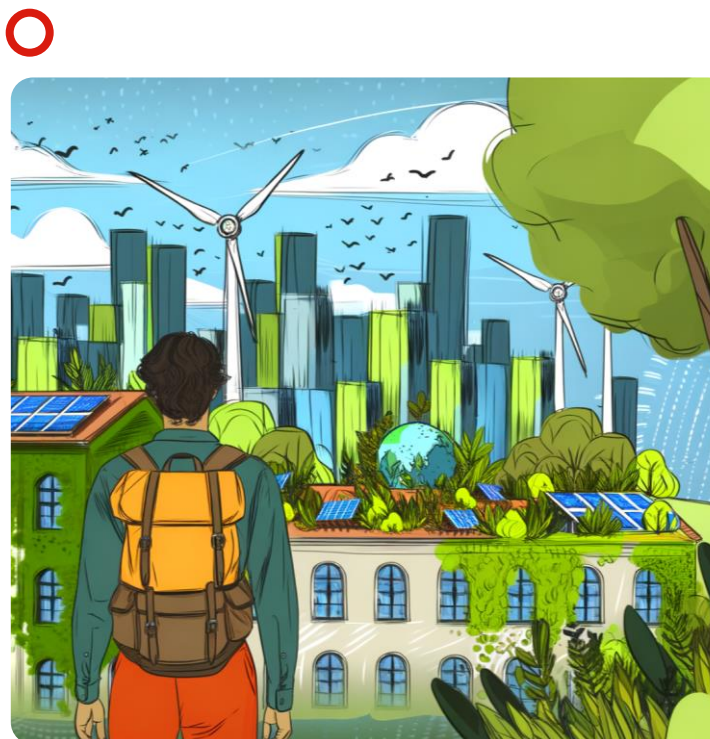
[> toolbox integrale afwegingen](#)
[> samenwerkingswaaier integraal programmeren](#)
[↳ terug naar het procesoverzicht](#)
[↳ terug naar tactisch niveau](#)
[↳ terug naar uitvoeringsniveau](#)

Samenwerkingswaaier integraal programmeren

In de Samenwerkingswaaier integraal programmeren zijn drie onderwerpen van de Informatiekaart Integraal Programmeren uitgewerkt. Dit zijn de onderwerpen organisaties en mensen en cultuur. Het onderwerp 'organisaties' wordt uitgewerkt in overzichtelijke, beknopte beschrijvingen van de organisaties met een publieke taak die samen programmeren en de randvoorwaarden om samen integraal te kunnen programmeren. Het onderwerp 'mensen en cultuur' bevat kenmerken van het organisatiemodel en de cultuur van de verschillende organisaties en de competenties die binnen die organisaties aanwezig moeten zijn om integraal te programmeren.

Hiernaast en op de volgende pagina's vind je de volledige Samenwerkingswaaier.

Tip: wil je meer lezen over de informatiekaart integraal programmeren, waar deze waaier op onderdelen een uitwerking van is? Klik dan op deze knop, of bekijk de informatiekaart in de toolbibliotheek.

Samenwerkingswaaier integraal programmeren

organisaties | cultuur | mensen

Inleiding

Sta je voor een grote stedelijke opgave? Wil je die samen met anderen oppakken? Met samenwerken als succesfactor in plaats van de zwakte schakel? Lees dan verder.

Met deze waaier krijg je meer zicht op je samenwerkingspartners, hun cultuur en wat voor bij de invulling van jouw rol het verschil kan uitmaken.

De Samenwerkingswaaier integraal programmeren geeft je zicht op:

- ✓ Welke organisaties met een publieke taak samen integraal kunnen programmeren
- ✓ Onder welke condities integraal samenwerken tot stand kan komen
- ✓ Relevante cultuurwaarden voor organisaties die integraal samenwerken
- ✓ Relevante competenties voor collega's die over de grenzen van de organisaties integraal samenwerken.

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

 terug naar het procesoverzicht

 terug naar tactisch niveau

 terug naar uitvoeringsniveau

Plaatsing van de infokaarten in de context van integraal programmeren

Inhoud

Over organisaties met publieke taak die samen programmeren:

A1 In de waaier staat werken aan een publieke taak centraal. Wat moet je weten van overheden, netbeheerders en woningbouwcorporaties? Hoe kan je samen met ze ruimtelijk programmeren?

Over condities voor samen programmeren:

A2 Integraal programmeren gaat niet vanzelf. Zijn partijen bereid om in elkaar te investeren? Durven ze ook transparant naar elkaar toe te zijn? Waar gaat dat dan om?

Over samen met partners programmeren:

B1 Als organisaties samen integraal programmeren raken taken vervlochten. Hoe groter de onderlinge afhankelijkheden worden, hoe meer verschillen in werkcultuur voelbaar worden. Hoe zien die werkculturen eruit? Hoe ga je daar mee om?

Over competenties voor samen programmeren:

B2 Inhoudelijke expertise is bij programmeren belangrijk, maar niet voldoende. Mensgerichtheid is onmisbaar. Genieten van samenwerken. Hoe organiseer je dat? Om welke vaardigheden gaat het?

A1: Samenwerkende organisaties

Inleiding

Goed samenwerken is randvoorwaarde

Samenwerking is in het hele proces van belang. Tijdens de voorbereidingsfase van integrale projecten gaat het vooral om (de voorbereiding van) bestuurlijke afstemming, tijdens de projectfase om afstemming van uitvoering en beheer. Integraal programmeren vraagt om samen optimaliseren, van grof naar fijn. Problemen in samenwerking verstoren dit proces direct. Kansen worden dan hobbels.

Samenwerken vraagt inzet

Integraal programmeren vraagt: 1) het inleveren van autonomie (opgave gerichte organisatie), 2) ontschotting (opgavengericht sturen met een bestuurlijke, een ambtelijke opdrachtgever en een programmamanager), 3) opgavengericht programmeren en 4) georganiseerd leren. Zeker als de partijen waarmee je samenwerkt onderling strijden om beperkte ruimte.

Samenwerken in de praktijk

Combineren van functies en werk met werk maken lijken laaghangend fruit. Hoe pak je dat aan? Niet alles kan. Overheden moeten keuzes maken. Hoe nemen zij hier partijen waarmee zij samenwerken in mee? Niet alles blijkt planbaar. Partijen overvallen elkaar met 'ad hoc projecten'. Hoe ga je daarmee om?

Samenwerken met wederzijds respect en vertrouwen

Hoe afhankelijker ja als partij van andere partijen bent, hoe beter je de andere moet kennen. Ken je de partijen waarmee je samenwerkt? Vertrouw je ze? Hoe investeer je daarin?

A1

Organisaties

Inleiding

> toolbox integrale afwegingen

> informatiewaaijer samen integraal programmeren

terug naar het procesoverzicht

terug naar tactisch niveau

terug naar uitvoeringsniveau

A1.1: Overheden

Gemeente

Gemeenten zijn primair verantwoordelijk en bevoegd voor de inrichting van de openbare ruimte. Zij dienen een breed belang. Ruimtelijke ordening is vooral toelatingsbeleid. Maar door de schaarse ruimte en de grote ruimtelijke opgaven, worden de kaders voor inrichting van zowel openbare als private ruimte steeds belangrijker. Onder de Omgevingswet kan de gemeente deze kaders beter definiëren en afdwingen.

De gemeente moet belangen afwegen. Dat is moeilijk als belangen strijdig zijn. Bijvoorbeeld ruimte voor doelmatige en toekomstbestendige infrastructuur, passend in de vitale stedelijke structuur. En ruimte voor betaalbare, leefbare woningen.

In de praktijk blijkt dat succes vooral afhangt van ambitie, kwaliteit van betrokken personen en teams, de interne mogelijkheden om opgaven en budgetten te combineren en het aantrekkelijk maken voor partners om in te stappen. Lange termijn planningen moeten vertaald worden naar concrete opdrachten. Dit vraagt actief intern matchen en makelen. Hiervoor is goede communicatie belangrijk.

Samenwerken blijkt voor de gemeenten een grote uitdaging. Het vraagt om bewuste keuzen, organiseren van (middel)lange termijn budgetten, besluitvorming en bereidheid om in te leveren.

Vastleggen van afspraken blijkt in de praktijk te helpen. Vooral met boeteclausules daarin.

Tip: beschrijf hoe de gemeente integrale afwegingen maakt

A1

Organisaties

Overheden

Gemeente

A1.1: Overheden

Provincie

De provincie is gedelegeerd verantwoordelijk voor ruimtelijke ontwikkeling. De provincie heeft wettelijke taken (zoals uitbreiding bebouwd gebied, locaties bedrijventerreinen, natuur- en waterbeheer) maar kan ook andere taken op zich nemen. Beperkend daarin is het wettelijk vastgelegde subsidiariteitsbeginsel ("wat lokaal kan, moet ook lokaal").

De provincies zijn georganiseerd in domeinen. Besluitvorming vindt plaats in de lijn bestuurder-directie-ambtenaar. Diverse programma's voor natuur, water, landbouw, bedrijventerreinen, etc. verbinden de domeinen. Steeds vaker kiezen provincies hierbij bewust een rol (stimuleren, participeren, realiseren of reguleren). De programma's en domeinen hebben ieder hun jaarbudgetten. Het geld komt uit het Provinciefonds (o.b.v. inwoners, km wegen en grootte watergebieden) en belastingen.

Provincies nemen integraal programmeren serieus. Dat blijkt uit het programmeren van regionale energiesystemen. Provincies komen bij grote (gemeente overschrijdende) opgaven aan tafel. De ontwikkelingsperspectieven en de ruimtelijke voorstellen die de provincies vaststellen in het kader van de Nota Ruimte vragen om intensievere samenwerking met gemeenten en waterschappen en dus ook van verbreding van integraal programmeren.

Bij kleinere opgaven toetst de provincie de omgevingsplannen. Belangrijke instrumenten zijn de omgevingsvisie, -programma, -verordening, vergunning en het projectbesluit.

Tip: maak bovenlokale afwegingen expliciet

A1

Organisaties

Overheden

Provincie

A1.1: Overheden

Waterschap

Waterschappen zorgen voor voldoende, goed grond- en oppervlaktewater en droge voeten. In bebouwd gebied adviseren zij over de groen-blauwstructuur en klimaatadaptatie. Zij maken water- en bodem sturend concreet bij ruimtelijke keuzen met hun inbreng van kennis en ervaring.

Waterschappen hebben een dijkgraaf, een algemeen en een dagelijks bestuur. Hun geld komt van een watersysteem- en een zuiveringsheffing. De organisatie is vaak ingedeeld in taakgebieden, en bedrijfsvoering, beleid en projecten. Bij integraal stedelijk programmeren zijn zij vaak adviseur/ kennisleverancier.

Inspirerende voorbeelden zijn De blauwe lens, Rijnland, BOVI2050 Ws Vallei en Veluwe (met gevolgen, kansen en oplossingen voor klimaatverandering t.b.v. van ruimtelijke plannen) en het integraal waterketenplan (IWKP) van Rijnland, gemeenten en Dunea.

Rijk

Het Ministerie van BZK is verantwoordelijk voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. Andere ministeries vertegenwoordigen specifieke (ruimtelijke) belangen. Met de Nota Ruimte zet het Rijk in op voorkomen van afwentelen en het combineren van functies. Dit vraagt integraal programmeren. Bij grote, provincie-overstijgende opgaven zit het Rijk aan tafel.

Tip: maak boven-regionale afwegingen specifiek

A1

Organisaties

Overheden

Waterschap

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

terug naar het procesoverzicht

terug naar tactisch niveau

terug naar uitvoeringsniveau

A1.2: Netbeheerders

Drinkwater, elektriciteit/gas/warmte, telecom(1/2)

Netbeheerders komen hun contractvoorwaarden voor levering van diensten na. Drinkwaterbedrijven zien een groeiend watergebruik en een afname van beschikbaar water door vervuiling en klimaatverandering. Bij elektriciteit neemt zowel de lokale vraag als levering van duurzame elektriciteit aan het net toe. Bij gas gaan "wijken van het gas af". Bij warmte moet warmteafzet gegarandeerd worden. Bij telecom gaat het om snelheid, beschikbaarheid en veiligheid van het kabel-, glasvezel- en kopernetwerk. De ACM houdt onafhankelijk toezicht.

De organisatie van netbeheerders kent afdelingen voor primaire activiteiten zoals projecten, asset-, systeem- en product management, marketing, verkoop, service en ondersteunende activiteiten als infrastructuur, personeel, onderzoek, ontwikkeling (soms met (transitie)adviseurs), inkoop, kwaliteit, financiën.

De netbeheerders werken gestandaardiseerd en stellen zich bij integraal programmeren sturend op. Want vitale systemen als drinkwater, waterbeheer, mobiliteit, bedrijvigheid, openbaar bestuur en industrie zijn sterk afhankelijk van hun netwerken.

De vitale systemen kunnen robuuster worden gemaakt. Dat vraagt samenhang op stads of wijkniveau. Is die er niet, dan gelden lokaal dwingende randvoorwaarden vanuit de netbeheerders.

Netbeheerders kunnen in elke fase van integraal programmeren gericht betrokken worden en samenhangend op stedelijk, wijk en straatniveau (transitie)kansen in beeld brengen.

Tip: maak de opgave per netbeheerder per wijk specifiek

A1.2: Netbeheerders

Drinkwater, elektriciteit/gas/warmte, telecom(2/2)

Integraal programmeren op de schalen stad, wijk en straat vragen gesprekken op resp. strategisch, tactisch en operationeel niveau.

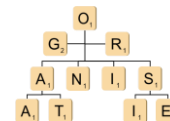
Om samen integraal te kunnen programmeren moeten partijen tijd investeren in het elkaar leren kennen, afspraken maken over welke informatie hoe gedeeld wordt, en over de spelregels van het samenwerken.

Diverse gemeenten sluiten convenanten met netwerkbedrijven (zie: Herinrichting Stedelijke Ondergrond). Voorbeeld van een convenant is "Samenwerken in de buitenruimte". De partners stemmen hun werkzaamheden onderling intensief af en delen hun planning. Zo signaleren zij kansen en problemen in een vroeg stadium.

In de praktijk blijkt het altijd wel de uitdaging om je ook aan de afspraken te houden, om goed om te gaan met onzekerheden en de ongelijkheid van partners. Wijzigingen van plannings zijn aan de orde van de dag. Frequente overleggen (eens per zes weken) zijn daarom nodig. Ook is het belangrijk om voortdurend wettelijke kaders te delen om snel te kunnen beoordelen of zij in de weg staan.

Bij het samenwerken is benoemen van het maatschappelijke belang cruciaal. Daar wordt gaande het proces voortdurend op teruggesproken. Ook het onderling verbinden van samenwerkende partijen voor elke ruimtelijke schaal en organisatorisch schaal (strategisch, tactisch, operationeel) helpt.

Tip: omschrijf per wijk het maatschappelijk belang

A1

Organisaties

Overheden

Netbeheerder

A1

Organisaties

Overheden

Netbeheerder

A1.3: Woningcorporaties

Woningcorporaties

Woningcorporaties zorgen voor goede en betaalbare woningen voor mensen die niet gemakkelijk zelf zo'n huis vinden. Zij spannen zich ook in om de leefbaarheid in wijken te verbeteren. Zij zijn daarbij gericht op samenwerking.

De Woningwet stelt eisen aan bestuur en toezicht. Het bestuur doet het werk. Een raad van commissarissen houdt toezicht. De Autoriteit woningcorporaties houdt extern toezicht. Woningcorporaties maken met gemeenten en huurders-organisaties op gelijkwaardige basis prestatieafspraken. Deze afspraken bieden aanknopingspunten voor integrale opgaven, voor zover passend binnen de kaders van de Woningwet.

Woningcorporaties verschillen onderling sterk in omvang. Zij zijn meestal plat georganiseerd in afdelingen voor klant en wonen, vastgoedmanagement en stafafdelingen waaronder strategie en financiën. Zij zorgen voor een sluitende financiering. Voor grondkosten, sanering en de borging van leningen kunnen zij een beroep doen op overheidssubsidie.

Woningcorporaties verwachten regie bij de gemeente en staan open voor integrale pilots. Inhoudelijke kennis over ruimtelijke opgaven is beperkt. Betrokkenheid start bij een gedeelde visie op hun rol bij integraal programmeren en op de relevante ruimtelijke opgaven, zoals klimaatadaptatie en vergroening.

Goed voorbeeld is het Laken(parkeer)plein in Leiden dat met woningbouwcorporatie Portaal een toekomstbestendig Lakenpark is geworden.

Tip: start met een gedeelde visie op rol en financiering

A1

Organisaties

Overheden

Woningcorporatie

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

terug naar het procesoverzicht

terug naar tactisch niveau

terug naar uitvoeringsniveau

A1.4: Maatschappelijke organisaties

Maatschappelijke organisaties

Bij integraal programmeren strijden diverse belangen om de schaarse ruimte. Het gaat om belangen als bereikbaarheid (per voet, fiets, voer- of vaartuig), parkeren, geluid, zon, aanzicht, drukte/verkeersveiligheid, sociale samenhang en veiligheid, recreëren, natuur, ...). Het samenwerken en belangen afwegen gebeurt daarom ook buiten de 'lijntjes' van overheden, netbeheerders en woningbouwcorporaties.

Bij grotere plannen gaat het om wijk- en buurtverenigingen, scholen, bedrijven in de wijk en belangenorganisaties die zich voor een van de specifieke belangen inzetten. Het selecteren van de te betrekken partijen gebeurt door het maken van een stakeholderanalyse.

Samenwerken met professionele belangenbehartigers is te vergelijken met de samenwerking met netbeheerders en woningbouwcorporaties. Niet-professionele partijen zijn vaak minder georganiseerd. Zij hebben begeleiding nodig om tot hun recht te komen bij de participatie. Samenwerken vraagt dan geduld, meelevendheid, heldere opgaven, een duidelijke planning en goed verwachtingen management: wanneer kunnen partijen wat inbrengen binnen welke rondvoorwaarden en hoe gaan de samenwerkende partijen daar mee om?

Het helpt om deze partijen samen met bewoners actief mee te laten denken en werken in ontwerpateliers.

Tip: organiseer samen de participatie zeer efficiënt

A1

Organisaties

Overheden

Maatschappelijke organisaties

A2: Conditie samenwerking

Inleiding

Waarom aandacht voor condities?

Het realiseren van ambities vraagt durf, goede afspraken en samenwerking. Aandacht besteden aan condities voor samenwerking is daarom belangrijk. Er is (bestuurlijk) mandaat nodig om ambities waar te maken. Vanuit mandaat kunnen dan voldoende mensen en middelen ingezet worden. Goede afspraken tussen de samenwerkende partners zijn nodig over de wijze van samenwerken en het commitment om ook bij tegenwind elkaar vast te blijven houden.

Waarom samenwerken?

Welke gezamenlijke doelen inspireren tot samenwerken? Een samenwerking functioneert alleen als deze inspirerende doelen zijn vastgelegd en voortdurend voor ogen blijven.

Hoe samenwerken?

Hoe borgen we de samenwerking? Wanneer leidt samenwerken ook tot uitvoerbaarheid? En hoe organiseren we de samenwerking? Blijven samenwerken lukt alleen als de partners vertrouwen hebben en houden in de uitvoerbaarheid van hun onderlinge afspraken.

A2

Conditie

Inleiding

A2.1: Doelen samenwerking

Doelen

Verbindende maatschappelijke doelen stimuleren samenwerking. Zoals voldoende betaalbare en toekomstbestendige woningen. Die doelen moeten via een gedeeld proces gerealiseerd worden. Fasering langs gezamenlijke beeld-, oordeels- en besluitvorming (BOB) helpt. Wordt de scope gaande het proces aangepast, doe dit transparant en organiseer mandaat. Breng relevante doelen, belangen en procesdoelen met een gezamenlijke stakeholderanalyse en passende participatie in beeld. Koppel de wijze van financiering aan de gezamenlijk te realiseren doelen.

Vaak zijn sectorale ambities, zoals de energietransitie, dominant. Er is dan sprake van breed informeren, maar weinig participeren. Budgetten voor herstel, renovatie en nieuwbouw en (tussen) producten zijn beschikbaar. Maar er is dan weinig tijd en ruimte voor andere, zoals sociale, doelen.

Niet elk belang is op bestuurlijk niveau is georganiseerd. De fasering is zo strak dat integraliteit buiten beeld raakt. Budget ontbreekt voor synergie. Menskracht ontbreekt. Het blijkt dan moeilijk om werk te maken. Mooie integrale plaatjes gaan 'de la in'. Maar het kan anders.

Zo neemt Leiden met bijvoorbeeld de wijkvernieuwing (Noorderkwartier Oost) en de grote woningbouwopgave (Gasthuiswijk) opgaven als energietransitie, biodiversiteit, klimaatadaptatie, biodiversiteit mee. Leiden is aangesloten op het samenwerkingsverband Groene Cirkel Groene Gezonde Stad.

Tip: plaats integrale doelen boven sectorale doelen

A2

Conditie

Doelen samenwerking

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

terug naar het procesoverzicht

terug naar tactisch niveau

terug naar uitvoeringsniveau

A2.2: Borgen samenwerking

Doelen

Welke doelen moet je samen vastleggen?

- Samenwerking
- Organisatie
- Managen van risico's en kansen
- Collectief belang stellen boven eigen belang
- Inhoudelijke en financiële doelen
- Bewaken afgesproken doelstellingen

De inzet van mensen en middelen kan het beste worden geborgd door een gezamenlijke projectorganisatie. Als dat niet kan, is het concreet (periodiek) afspreken van deelprestaties per partij nodig. Committeer bestuurders en directie en spreek spelregels af.

Planning

Belangrijk is dat een planning:

- per fase gezamenlijke bestuurlijke beeldvorming - oordeelsvorming - besluitvorming doorloopt
- de scope scherp houdt, door de sturingsdriehoek (bestuurlijke OG, ambtelijke OG en opgavemanager) te gebruiken
- van 'grof' naar 'fijn' gaat

Financiering

Vooraf moeten kostenposten gedefinieerd worden en de financiering daarvan verdeeld over de partners. De verdeling moet aansluiten op rol en beoogde meerwaarde.

Tip: leg afspraken concreet en overkoepelend vast

A2

Condities

Borgen samenwerking

A2.3: Uitvoerbare samenwerking

Eisen aan uitvoerbaarheid

Bij het maken van samenwerkingsafspraken moet uitvoerbaarheid aandacht krijgen. Bepalend zijn:

- Coördinatie van werkzaamheden
- Beheersing van kwaliteit en budget
- Kennisontwikkeling
- Gegevensuitwisseling (ook van vertrouwelijke informatie)
- Organisatie van participatie
- Gecoördineerde inkoop

Stel een uitvoeringsplan op met:

- Stappen, acties, actiehouders en -teams
- Planning en kosten van acties
- Opdrachtgevers (bestuurlijk, ambtelijk) opgavemanager
- Monitoring en evaluatie

Voer een uitvoerbaarheidstoets uit:

- Onafhankelijk, op doelen, kosten en financiering
- Op omgevingsfactoren, scenario's, kansen en risico's en risicomangement

Organiseer flexibiliteit en beperk risico's:

- Neem kennis van ontwikkelingen in het gebied
- Houdt periodiek 'vinger aan de pols' en stuur bij.
- Definieer een nul- en projectalternatief
- Zoek ruimte om de programmering heen (zoals nader te bestemmen arealen, financieringsmogelijkheden, etc.)
- Laat risico's bij voorkeur dragen door degenen die ze het beste kunnen managen

Tip: voer een uitvoerbaarheidstoets uit

A2

Condities

Uitvoerbare samenwerking

A2.4: Organiseren en besluiten

Organisatie van samenwerken

De complexiteit van integraal programmeren maakt dat er op een aantal momenten grote beslissingen genomen moeten worden. Maar elke stap vraagt ook vele kleine beslissingen. In de borging is daarom het organiseren van mandaat voor het nemen van beslissingen nodig. Op inhoudelijk, procesmatig en besluitvormend niveau moeten de juiste mensen aan tafel zitten. Organiseer als deelnemende partij:

- Collegiaal bestuur met voor aansluiting van de 'achterban' (inclusief afspraken over vervanging)
- relevante expertise vanaf het begin aan tafel (inclusief afspraken over vervanging)
- intern je eigen 'achterban'

Besluitvorming

Relevant voor de besluitvormingsstructuur is:

- Beeld vormen - Oordeel vormen - Besluiten (BOB)
- Zet in op co-creatie
- Doe gezamenlijk onderzoek
- Regel ook een onafhankelijk oordeel

Wat is nodig?

In de praktijk ontbreekt aan tafel vaak het juiste mandaat. Dit vertraagt zowel beeldvorming als oordeelsvorming en besluitvorming, omdat stappen onnodig moeten worden overgedaan.

Tip: besteed aandacht en tijd aan het besluitvormingsproces

A2

Condities

Organiseren en besluiten

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

 terug naar het procesoverzicht

 terug naar tactisch niveau

 terug naar uitvoeringsniveau

B1: Organisatiemodel en cultuur

Inleiding

Cultuur voor samenwerken

In de praktijk handelen partijen zoals zij het gewend zijn. Samenwerken betekent durven aanpassen van werkwijze en cultuur. De organisatie van de betrokken partijen hebben we in A1 besproken. Welke cultuur past daarbij? Zijn die culturen bevorderend voor samenwerken of juist niet?

Organisatiemodel

Veel organisaties zijn als matrix van sectorale 'lijnen' en opgavegerichte interne of externe 'programma's' georganiseerd. Sommige organisaties stellen maatschappelijke opgaven centraal. Het werk wordt dan langs drie assen georganiseerd: 1) het repeterende werk, 2) samenhangende opgaven en 3) het stellen van prioriteiten. De samenleving bepaalt mede wat belangrijk is. De gemeente voert doelmatig uit.

Relatie tussen organisatie en cultuur

Bij opgaven gericht werken komt een cultuur van samenwerken goed van de grond. Als werkzaamheden sectoraal zijn georganiseerd of in een matrix dan zijn interne schotten (beleid, financiën, uitvoering, beheer) lastig te doorbreken. Programma's geven dan samenhang. Het is dan nodig dat de programma's hoog in de organisatie zijn belegd. Bij directie en bestuurders (zoals gemeentesecretaris, B&W, gemeenteraad).

Bovenlokaal organiseren

Partners bij integraal programmeren kunnen bovenlokale spelers zijn. Aansluiten van gemeenten bij buurgemeenten en regionale en landelijke netwerken bevordert dan samenwerking.

B1

Organisatie en cultuur

Inleiding

B1: Organisatiemodel en cultuur

Gemeente

De manier van werken beïnvloedt de interne cultuur. Bij sectorale en matrix organisaties sturen beiden op sectorale prestaties. Dat kan het samenwerken belasten en rolvastheid bemoeilijken. De werkcultuur kan te veel afhangen van 'toevallige factoren' als:

- Welke dienst de leiding neemt
- Persoonlijke kwaliteit, bestuurlijk en ambtelijk
- Schaalgrootte
- Of de gemeente zich als 'regiegemeente' ziet of zelf plannen maakt en uitvoert
- Of er een eigen ingenieursbureau is of niet

Bij opgaven gerichte gemeenten kan goed het maatschappelijke belang bovenaan geplaatst worden. In alle type organisaties is het zo dat te veel zelfsturing een risico is voor interne en externe samenwerking.

Netbeheerder

De netbeheerders werken vaak met standaarden. Zij zetten deze standaarden directief in bij ruimtelijke ontwikkelingen. Dat maakt het nodig om bij integrale afwegingen snel strategen te betrekken. Goede en goed afgestemde afspraken zijn belangrijk. Anticiperen op netverzwaringen ook.

Tip: maak expliciet hoe de gemeente opgaven aanpakt

Tip: maak mogelijk maatwerk van netbeheerders expliciet

B1

Organisatie en cultuur

Gemeente en netbeheerder

B1: Organisatiemodel en cultuur

Woningbouwcorporatie

Woningbouwcorporaties willen in het algemeen graag bijdragen aan integrale ontwikkelingen. Het ontbreekt vaak aan kennis en ervaring en aan financiële mogelijkheden. Geld organiseren voor de dekking van gezamenlijke ambities is daarom belangrijk. Beheer en onderhoud kan zelf gefinancierd worden.

Tip: besteed aandacht en tijd aan het besluitvormingsproces

B1

Organisatie en cultuur

Woningbouwcorporatie

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

B2: Competenties

Inleiding

Rollen en vaardigheden

Bij integraal programmeren staat het bijeenbrengen van partijen en het concreet maken en afwegen van hun belangen centraal. Dat brengt specifieke bestuurlijke en ambtelijke rollen en vaardigheden met zich mee voor alle partijen die daar aan deelnemen. Het gaat om rollen als: bestuurlijk of ambtelijk opdrachtgever voor adaptieve processen, opgave-, lijn- of assetmanager, beleidsmaker, projectleider of één van de andere rollen op de volgende informatiekaarten.

Respect en vertrouwen

Elke betrokkene zit in de eigen 'bubbel' met een eigen perspectief, tijdshorizon en manier van communiceren en werken. Bij integraal programmeren is het belangrijk dat er een gezamenlijke cultuur van samenwerking ontstaat. Succesvol samenwerken leidt tot toename van onderling respect en vertrouwen. Dat is weer nodig om obstakels te overwinnen en uiteindelijk de gezamenlijke doelen te bereiken.

B2

Competenties

Inleiding

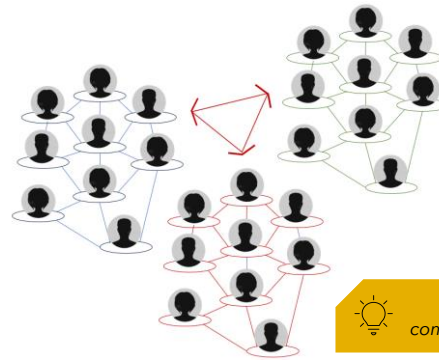
B2: Competenties

Competenties voor alle rollen en functies

Bouwen aan onderling respect en vertrouwen vraagt als belangrijkste competenties: openheid, nieuwsgierigheid, integriteit, duidelijkheid, betrouwbaarheid, durf en flexibiliteit ten opzichte van de meegegeven scope.

De organisaties van de samenwerkende collega's kunnen aan ontwikkeling van deze competenties bijdragen met:

- Een herkenbaar inspirerend 'verhaal' over doelen en resultaten
- Een veilige organisatie gericht op 'leren' (onder andere van fouten). Vanuit het 'verhaal' kijken hoe iets ook anders kan
- Coaching door collega's of teamleiders
- Duidelijke escalatielijnen
- Een gesprek over competenties bij de start van samenwerking
- Een gestructureerd proces voor het inwerken van nieuwe collega's, zodat zij bekend raken met de vereiste competenties.

Tip: neem benodigde competenties op in HRM-beleid

B2

Competenties

Competenties voor alle rollen en functies

B2: Competenties

Bestuurlijke opdrachtgever

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> • Stellen van heldere, realistische ambities • Afstand houden tot realisatieproces • Via beeld- en oordeelsvorming naar besluitvorming (BOB) • Openheid om mee te denken 	<ul style="list-style-type: none"> • Besluitvaardig • Verbindend

Ambtelijke opdrachtgever

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> • Regelen voldoende tijd, mensen en middelen • Organiseren van BOB 	<ul style="list-style-type: none"> • Transparant en besluitvaardig • Verbindend

Opgavemanager

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> • Organiseert mandaat • Bewaakt ambities, monitort en evalueert 	<ul style="list-style-type: none"> • Mens- en resultaatgericht • Transparant en besluitvaardig • Organiserend en verbindend

Omgevingsmanager

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> • Enthousiast Multilevel Netwerken • Uitvoering van stakeholder-analyse, participatiestrategie en communicatie • Bestijgen samenwerkingsladder 	<ul style="list-style-type: none"> • Mensgerichtheid • Flexibel

B2

Competenties

Uitdagingen en competenties per rol

> toolbox integrale afwegingen

> samenwerkingswaaier integraal programmeren

terug naar het procesoverzicht

terug naar tactisch niveau

terug naar uitvoeringsniveau

B2: Competenties

Lijnmanager

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Inzet van schaarse mensen en middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Transparant en besluitvaardig Organiserend Mensgericht

Beleidsmaker

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Combineert opgaven Hanteren van tijdhorizon langer dan 10 jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Verbinden van opgaven aan kennis Creatief en concretiserend

Projectleider

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Bewaakt ambities Hanteren van tijdhorizon tot twee jaar vooruit 	<ul style="list-style-type: none"> Mens- en resultaatgericht Besluitvaardig Organiserend Voldoende verbindend

Kennisleverancier / ontwerper

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Verbinden van disciplines Interesse in techniek Ruimte in project creëren, innovatie 	<ul style="list-style-type: none"> Creatief en verbeeldend Verbindend kunnen schakelen met inhoud 'Gepast' eigenwijs zijn

B2

Competenties

Uitdagingen en competenties per rol

B2: Competenties

Assetmanager

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Toekomstgericht investeringsplan Hanteren tijdhorizon langer dan 3 jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Zorgvuldigheid Zaakgerichtheid

Informatiemanager

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Organiseren van beschikbaarheid, toegankelijkheid en toepasbaarheid van data en informatie Ontwerpen met algoritmen Stappen zetten op automatiseringsladder 	<ul style="list-style-type: none"> Zorgvuldigheid Zaakgerichtheid

Planning- en Controlmedewerker

Uitdagingen	Belangrijkste extra competenties
<ul style="list-style-type: none"> Transparante afspraken, informatiemanagement, monitoring Contractmanagement 	<ul style="list-style-type: none"> Zorgvuldigheid Zaakgerichtheid Goed in onderhandelen

B2

Competenties

Uitdagingen en competenties per rol

Samenwerkingswaaier integraal programmeren

organisaties | cultuur | mensen

De samenwerkingswaaier is gemaakt in opdracht van City Deal Openbare Ruimte (CDOR).

Opdrachtgever namens de CDOR:
Danny Boers, gemeente Leiden

Opstellers:
Robert de Graaff (ORG-ID), Mirjam van der Plas (TAUW),
Hein Veldmaat (TAUW)

> over de City Deal openbare Ruimte

↳ terug naar het procesoverzicht

↳ terug naar tactisch niveau

↳ terug naar uitvoeringsniveau

Van een nieuwe energie infrastructuur, meer ruimte voor water en groen tot nieuwe vormen van mobiliteit. De komende jaren gaat de openbare ruimte in Nederlandse steden op de schop. Gezien de drukte zowel boven als onder de grond is dit een uitdaging van formaat. Hoe zorgen we dat opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie, deelmobiliteit, een nieuwe circulaire economie en een gezonde natuurinclusieve stad zo goed mogelijk op elkaar aansluiten?

Wat is de City Deal Openbare Ruimte?

Van een nieuwe energie infrastructuur, meer ruimte voor water en groen tot nieuwe vormen van mobiliteit. De komende jaren gaat de openbare ruimte in Nederlandse steden op de schop.

Gezien de drukte zowel boven als onder de grond is dit een uitdaging van formaat. Hoe zorgen we dat opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie, deelmobiliteit, een nieuwe circulaire economie en een gezonde natuurinclusieve stad zo goed mogelijk op elkaar aansluiten?

In City Deal Openbare Ruimte bundelden diverse ministeries, gemeenten, kennisinstellingen en nutsbedrijven de krachten om te werken aan een integrale aanpak voor al deze stedelijke transitieopgaven. Door in kaart te brengen welke opgaven er liggen, welke planningen de verschillende projecten hebben en welke investeringen nodig zijn, kunnen de partners binnen de City Deal een nieuw instrumentarium voor de verduurzaming van de openbare ruimte ontwikkelen.

Klik hier om naar de website te gaan van de City Deal openbare ruimte en meer te lezen over wat de City Deal inhoudt, kennisdeling, cases en meer.

Vragen, opmerkingen of ideeën? Neem contact op. Klik op dit rode vlak voor meer informatie.

Colofon

TAUW

Mirjam van der Plas
Hein Veldmaat

ORG-ID

Robert de Graaff

Opdrachtgevers namens de CDOR

Cora van Zwam (gemeente Amersfoort)
Danny Boers (gemeente Leiden)
Alex Schipperheijn (gemeente Den Haag)
Tamara Ekamper (gemeente Groningen)
Jan Klopstra (gemeente Utrecht)
Maaïke Paulissen (gemeente Tilburg)
Hannah Kandel (Rebel)

*Foto voorzijde (Oosterspoorbaan Utrecht)
gemaakt door OKRA*

